

ปัญหาพิเศษ

เรื่อง

การรวมกลุ่มเครือข่ายวนเกษตรในภาคตะวันออก

The Formation of Agricultural Forest's network in The East of Thailand

โดย

นางสาว กัญนิกา ลิ้มสมบุญ

T096099

เสนอ

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม. (10520)

เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนการเกษตร)

ป.พ.

พ.ศ. 2543

ก381ก

2543

เลขหมู่.....

เลขทะเบียน.....

วันเดือนปี.....

เอกสารที่ส่งไปสำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ใบรับรองปัญหาพิเศษ

ภาควิชาเทคนิคเกษตร

คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง กทม.

เรื่อง

The Formation of Agricultural Forest's Network in the East of Thailand

โดย

นางสาว กัญญิกา ลิ้มสมบุญ

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตร

วท.บ. (พัฒนาการเกษตร)

เมื่อวันที่ 21 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2544

ประธานกรรมการปัญหาพิเศษ

(อาจารย์ ควงกมล ปานรศทิพ)

กรรมการปัญหาพิเศษ

(ผ.ศ. สุภสมบุญ อึ้งรัตนกร)

หัวหน้าภาควิชา

(อาจารย์ สุขุมภรณ์ ชันศรี)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : การรวมกลุ่มเครือข่ายวนเกษตร
โดย : นางสาว กัญญิกา ลีสมบุญ
ชื่อปริญญา : วิทยาศาสตรบัณฑิต (พัฒนาการเกษตร)
สาขาวิชา : พัฒนาการเกษตร
ประธานกรรมการ :

(อาจารย์ดวงกมล ปานรศพิพ)

31 / 11 / 64

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วม และแนวทางในการพัฒนาของกลุ่มของหมู่บ้านเครือข่ายวนเกษตร

กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา คือ หมู่บ้านเครือข่ายวนเกษตรจำนวน 11 หมู่บ้าน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการศึกษาจากการที่ได้เข้าไปร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

ที่มาของการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายวนเกษตร ผลการศึกษาพบว่าหมู่บ้านที่เข้าร่วมเครือข่ายวนเกษตรส่วนใหญ่เกิดจากแนวคิดการพึ่งตนเองเพื่อให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็ง และการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่วนกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมเครือข่ายผลการศึกษาพบว่า กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละหมู่บ้านจะมากน้อยไม่เท่ากัน เนื่องจากกระบวนการขับเคลื่อนของแต่ละกลุ่มนั้นไม่เท่ากัน และชุมชนมีสภาพพื้นฐานที่แตกต่างกัน แต่มีกิจกรรมที่เริ่มแรกเหมือนกันคือ การอบรม ทรัพย์ เพราะการอบรมเป็นวิธีการแรกที่เป็นการพึ่งตนเอง จากนั้นกิจกรรมกลุ่มอื่นๆ ก็จะตามมาจากปัญหาและความต้องการภายในหมู่บ้าน ในด้านแนวทางในการพัฒนา กลุ่ม ผลการศึกษาพบว่าแนวทางในการพัฒนา กลุ่มนั้นจะพัฒนาจากสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนแล้วทำให้ดีขึ้น โดยการพัฒนามีแนวคิดพื้นฐานเหมือนกันตรงที่ว่า ต้องทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

คำนิยม

ปัญหาพิเศษฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะได้รับความกรุณาช่วยเหลือจากหลาย ๆ ท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์ ดวงกมล ปานรศทิพ ซึ่งเป็นประธานกรรมการปัญหาพิเศษที่ได้ให้คำแนะนำ แก้ไขข้อบกพร่อง ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้ง อาจารย์ศุภสมบุญ อึ้งรัตนากร ซึ่งมีความกรุณาเป็นกรรมการปัญหาพิเศษ เจ้าหน้าที่ศูนย์วนเกษตรทุกท่าน และผู้นำชุมชนทุก ๆ หมู่บ้านที่ได้ทำการศึกษาที่กรุณาสละเวลาในการให้สัมภาษณ์ และสมาชิกเครือข่ายทุกท่านที่ได้ร่วมกันทำให้กิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้น ทำให้ข้าพเจ้ามีความเข้าใจเกี่ยวกับการรวมกลุ่มมากขึ้น รวมถึงผู้มีอุปการะคุณทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือ

ขอกราบขอบพระคุณผู้ที่ได้ให้ชีวิต นั่นก็คือ บิดา มารดา ที่ให้การเลี้ยงดูและสนับสนุนให้ข้าพเจ้าได้มาเรียนอยู่ ณ จุดนี้ คุณความดีครั้งนี้ขอมอบให้แก่บิดา มารดา อาจารย์ และผู้มีอุปการะคุณทุกท่าน

นางสาวกัญญิกา ลีสมบุญ

เมษายน 2544

สารบัญ

	หน้า
สารบัญตาราง	(ก)
บทที่ 1 บทนำ	
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตของการศึกษา	3
นิยามศัพท์	
บทที่ 2 การตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม	
1.1 ความหมายของกลุ่ม	4
1.2 ลักษณะพื้นฐานของกลุ่ม	7
1.3 ประเภทของกลุ่ม	10
1.4 มุลเหตุในการรวมกลุ่มของบุคคลในองค์กร	13
1.5 ความหมายของกิจกรรมกลุ่ม	15
1.6 จุดมุ่งหมายของกลุ่ม	17
1.7 คุณค่าของกิจกรรมกลุ่ม	18
1.8 ลำดับขั้นการเรียนรู้ตามวิธีกระบวนการกลุ่ม	22
1.9 การจัดตั้งและการพัฒนากลุ่ม	24
1.10 บทบาทของกลุ่ม	25
1.11 พฤติกรรมของกลุ่ม	27
1.12 อิทธิพลของกลุ่มต่อกลุ่มและต่อตัวบุคคลในกลุ่ม	28
1.13 สถานการณ์บางอย่างที่ทำให้กลุ่มล้มเหลว	29
1.14 การใช้กลุ่มในการดำเนินงานหรือการแก้ปัญหา	34
2. เครื่องมือและวิธีการ	37
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	
ประชากรที่ทำการศึกษา	40
วิธีการศึกษา	41
สถานที่และระยะเวลาการปฏิบัติงาน	41

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 3 วิธีการวิจัย (ต่อ)

การวิเคราะห์ข้อมูล	41
--------------------	----

บทที่ 4 ผลการศึกษา

1. ที่มาของการเข้าร่วมเครือข่าย	
1.1 หมู่บ้านนาอีสาน	42
1.2 หมู่บ้านท่ากลอย	43
1.3 หมู่บ้านเนินน้อย	44
1.4 หมู่บ้านโป่งเจริญ	44
1.5 หมู่บ้านหลุมมะขาม	44
1.6 หมู่บ้านนายาว	44
1.7 หมู่บ้านทุ่งส่อหงสา	45
1.8 หมู่บ้านทุ่งเหียง	45
1.9 หมู่บ้านท่าเตินท์	45
1.10 หมู่บ้านไทรทอง	45
1.11 หมู่บ้านซบวัวแดง	45
2. การดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้านเครือข่าย	46
2.1 หมู่บ้านนาอีสาน	46
2.2 หมู่บ้านท่ากลอย	47
2.3 หมู่บ้านเนินน้อย	48
2.4 หมู่บ้านโป่งเจริญ	49
2.5 หมู่บ้านหลุมมะขาม	49
2.6 หมู่บ้านนายาว	50
2.7 หมู่บ้านทุ่งส่อหงสา	50
2.8 หมู่บ้านทุ่งเหียง	51
2.9 หมู่บ้านท่าเตินท์	51
2.10 หมู่บ้านไทรทอง	51
2.11 หมู่บ้านซบวัวแดง	52

3. แนวทางในการพัฒนากลุ่ม	53
3.1 หมู่บ้านนาอีสาน	54
3.2 หมู่บ้านท่ากลอย	54
3.3 หมู่บ้านเนินน้อย	54
3.4 หมู่บ้านโปรงเจริญ	54
3.5 หมู่บ้านหลุมมะขาม	55
3.6 หมู่บ้านนายาว	55
3.7 หมู่บ้านทุ่งส่อหงสา	55
3.8 หมู่บ้านทุ่งเหียง	55
3.9 หมู่บ้านท่าเตินท์	56
3.10 หมู่บ้านไทรทอง	56
3.11 หมู่บ้านชัยบัวแดง	56
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	57
ปัญหาและข้อเสนอแนะในงานวิจัย	59
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	60
เอกสารอ้างอิง	61
ภาคผนวก	

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1.	แสดงการเปรียบเทียบลักษณะของกลุ่มแบบเป็นทางการ และกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ	12
2.	แสดงตารางการปฏิบัติงาน	41

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 1

บทนำ

(Introduction)

ความสำคัญของปัญหา (Statement of the problem)

การรวมกลุ่ม เป็นการปลุกฝังให้สมาชิกภายในกลุ่มเกิดความรักความสามัคคี เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ ความชำนาญ เป็นการพัฒนานุคลิกภาพของแต่ละบุคคล เกิดความเสียสละลดการเอาตัวรอดเอาเปรียบกันทำให้เกิดชุมชนที่เข้มแข็ง และเมื่อชุมชนเข้มแข็งก็มีพลังมีอำนาจในการต่อรองในเรื่องต่าง ๆ ตามปัญหา และความต้องการของสมาชิก ซึ่งในจุดนี้กระบวนการกลุ่ม กิจกรรมต่างๆ ภายในกลุ่มจะเป็นตัวกระตุ้นทำให้สมาชิกได้แสดงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงออกมา นอกจากนี้กลุ่มที่เข้มแข็งก็ยังสามารถทำให้รัฐหันกลับมาสนใจเกี่ยวกับความต้องการของกลุ่มมากขึ้น ทำให้โครงการพัฒนาต่าง ๆ สามารถลงมาสู่ชุมชนได้อย่างเต็มที่ งบประมาณก็จะลงมาพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง และสิ่งที่หน่วยงานต่าง ๆ ได้หยิบยื่นให้ผ่านกลุ่มนั้น ก็จะเป็นไปตามความต้องการที่แท้จริง กลุ่มก็จะมีกระบวนการที่จะแก้ปัญหาและสนองตอบความต้องการของสมาชิกได้อย่างแท้จริง เกิดชุมชนที่เข้มแข็ง และการพัฒนาที่ยั่งยืน

นโยบายแนวทางการวิจัยและการพัฒนาของชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดนโยบายการวิจัยด้านการเกษตรไว้ข้อหนึ่งว่า ควรส่งเสริมการวิจัยเพื่อหาแนวทางสนับสนุนการรวมตัวของเกษตรกร และเสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันและองค์กรด้านการเกษตร จากการดำเนินนโยบายทำให้เกิดกลุ่มองค์กรต่างๆ ขึ้นมากมาย เพื่อรองรับกับแผนพัฒนา แต่อย่างไรก็ตามการดำเนินการไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร หลายกลุ่มต้องล่มสลายไป และมีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ประสบความสำเร็จในการรวมกลุ่ม

ศูนย์การศึกษาวนเกษตร เป็นองค์กรหนึ่งซึ่งมีแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาโดยเน้นให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยมีแนวความคิดในการทำวนเกษตร ซึ่งเป็นการผสมผสานพืชและสัตว์ เพื่อการดำรงชีวิต การฟื้นฟูธรรมชาติ และเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในการจัดการทรัพยากรไร่นาและป่าธรรมชาติ ซึ่งจากแนวความคิดนี้ทำให้เกษตรกรที่ทางศูนย์ได้เข้าไปส่งเสริมนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ แต่การอยู่ภายใต้สังคมนีการพึ่งพาตนเองได้เพียงอย่างเดียวก็ไม่สามารถทำให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และเกิดความเข้มแข็งของชุมชนได้ ดังนั้นจึงเกิดแนวความคิดการรวมกลุ่มขึ้น และทางศูนย์ก็ได้ริเริ่มแนวความคิดนี้ให้แก่หมู่บ้านต่างๆ เพื่อให้หมู่บ้านเหล่านั้นเกิดความเข้มแข็ง และการพัฒนาที่ยั่งยืน และหมู่บ้านเหล่านั้นก็คือ เครือข่าย

วนเกษตรที่ทางศูนย์ได้เข้าไปทำการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง และในปัจจุบันหมู่บ้านเหล่านั้นก็มีความเข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง

ดังนั้นในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงเลือกที่จะศึกษาเกี่ยวกับเครือข่ายวนเกษตร ซึ่งจะช่วยให้ทราบถึงลักษณะของกลุ่ม การจัดตั้ง บทบาทและพฤติกรรม กิจกรรมต่างๆ ภายในกลุ่ม ปัญหาที่แต่ละกลุ่มพบ และแนวทางในการวางแผนที่จะทำให้พวกเขาพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา หรือเป็นต้นแบบในการรวมกลุ่มต่อไป

วัตถุประสงค์ (Objective of the Study)

1. ศึกษาถึงความเป็นมาของการเข้าร่วมเครือข่ายวนเกษตร
2. ศึกษาการดำเนินงานกิจกรรมของแต่ละหมู่บ้านเครือข่ายวนเกษตร ที่ทำให้พวกเขาสามารถพึ่งพาตนเองได้
3. ศึกษาแนวทางในการพัฒนาของกลุ่มของแต่ละหมู่บ้านเครือข่ายวนเกษตร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ (Significance of the Study)

1. ได้ทราบความเป็นมาของการเข้าร่วมเครือข่าย แนวทางในการรวมกลุ่ม ตั้งแต่การดำเนินการไปจนถึงการวางแผนในอนาคต
2. ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจการรวมกลุ่มในเรื่องของที่มา กิจกรรม และแนวทางของกลุ่มมากขึ้น
3. เป็นแนวทางในการศึกษาเรื่องการรวมกลุ่มต่อไป

ขอบเขตของการศึกษา (Scope and Limitation)

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพื้นที่เครือข่ายของศูนย์การศึกษาวนเกษตรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2543 โดยศึกษาความเป็นมา ลักษณะการดำเนินงาน และการวางแผนในการพัฒนา กลุ่ม จากผู้นำกลุ่ม

นิยามศัพท์ (Operation Definition)

ศูนย์การศึกษาวนเกษตร เป็น องค์กรเอกชนองค์กรหนึ่งที่เป็นศูนย์เผยแพร่แนวคิดเกี่ยวกับการทำวนเกษตร

เครือข่ายวนเกษตร หมายถึง หมู่บ้านในภาคตะวันออก ที่ทางศูนย์การศึกษาวนเกษตรได้ริเริ่มแนวคิด และให้การส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง 18 หมู่บ้าน และหมู่บ้านทั้ง 18 หมู่บ้านได้นำแนวคิดการพึ่งตนเองไปใช้ภายในหมู่บ้านและเกิดการรวมตัวกันขึ้น ทำกิจกรรมร่วมกันมีการติดต่อสื่อสารกันและมีแนวทางในการพัฒนาร่วมกัน

ผู้นำกลุ่ม หมายถึง ตัวแทนของกลุ่มเครือข่ายวนเกษตรในแต่ละหมู่บ้าน ที่มีอำนาจในการตัดสินใจเป็นที่ยอมรับ และสามารถถ่ายทอดเรื่องราวของกลุ่มได้ด้วยข้อมูลที่เป็นความจริง

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

(Review of Related Literatura)

การวิจัยครั้งนี้ได้มีการศึกษาข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การวิจัยประสบผลสำเร็จ และเกิดความกระฉ่างชัดในปัญหาและการดำเนินการวิจัย โดยแบ่งการตรวจเอกสาร ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม

- 1.1 ความหมายของกลุ่ม
- 1.2 ลักษณะพื้นฐานของกลุ่ม
- 1.3 ประเภทของกลุ่ม
- 1.4 มุลเหตุในการรวมกลุ่มของบุคคลในองค์กร
- 1.5 ความหมายของกิจกรรมกลุ่ม
- 1.6 จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่ม
- 1.7 คุณค่าของกิจกรรมกลุ่ม
- 1.8 ลำดับขั้นการเรียนรู้ตามวิธีกระบวนการกลุ่ม
- 1.9 การจัดตั้งและการพัฒนากลุ่ม
- 1.10 บทบาทของกลุ่ม
- 1.11 พฤติกรรมของกลุ่ม
- 1.12 อิทธิพลของกลุ่มต่อกลุ่มและตัวบุคคลในกลุ่ม
- 1.13 สถานการณ์บางอย่างที่ทำให้กลุ่มสัมฤทธิ์ผล
- 1.14 การใช้กลุ่มในการดำเนินงานหรือแก้ปัญหา

2. เครื่องข่ายวนเกษตร

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม

1.1 ความหมายของกลุ่ม

ดิเรก ฤกษ์ห่วย (2522:156) กล่าวไว้ว่า กลุ่มเกษตรกรเป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรเพื่อช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้มีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายสามารถประกอบธุรกิจ และกิจการอื่น ๆ ได้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พนม ลิ้มอารีย์ (2522 : 11) ก็ได้สรุปความหมายของกลุ่มจากผลการศึกษาค้นคว้าทางจิตวิทยาสังคม สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ไว้ว่ากลุ่มหมายถึง บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปทำงานร่วมกันด้วยจุดประสงค์อย่างเดียวกัน และช่วยกันสร้างสรรค์บูรณาการแห่งบุคลิกภาพแต่ละบุคคล ขอมรับฟังความคิดเห็นของกันและกัน และมีการควบคุมตนเอง

Kemp (1970 :24-29) กล่าวว่า กลุ่มประกอบไปด้วยบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปมารวมกัน มีปฏิสัมพันธ์และพึ่งพาอาศัยกัน มีผลประโยชน์ร่วมกันมีความพอใจ มีการยอมรับและเคารพในความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มจะมีความรู้สึกปลอดภัยเมื่ออยู่ในกลุ่ม

ทองเรือน อมรัชกุล (2520 : 4) ได้ให้ความหมายของกลุ่มไว้ว่ากลุ่ม คือ การที่เอากบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปรวมกันอยู่ก็ถือเป็นกลุ่มได้ ถ้าสมาชิกนั้นมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มีความรับผิดชอบที่จะกระทำกิจกรรมต่างๆเพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายของกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับจำเนียร ช่วงโชติ และคณะ (2521 : 4-6) ที่ได้ให้ความหมายของกลุ่มว่า

1. กลุ่มจะต้องเกิดจากบุคคลอย่างน้อยที่สุด 2 คนมาประกอบกัน
2. กลุ่มจะต้องปฏิสัมพันธ์กัน หมายความว่า ทั้งกลุ่มและบุคคลจะแยกกันไม่ได้จะต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน มีปฏิกริยาโต้ตอบกัน ทั้งด้านความคิดกริยาทำทาง การกระทำหรือคำพูด
3. มีความสนใจร่วมกัน เพื่อสมาชิกจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน
4. มีแบบแผนต่อกัน เพื่อให้กลุ่มบรรลุมุ่งหมาย จะต้องมีการกำหนดหน้าที่แบ่งความรับผิดชอบ และระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เป็นแนวทางให้สมาชิกปฏิบัติ

ถวิล ธาราโกชน์ (2532 : 99) กล่าวว่าโดยทั่วไปแล้วกลุ่มหมายถึงการรวมตัวกันของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปมีการติดต่อหรือเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน

นอกจากนั้น ถวิล ธาราโกชน์ (2532 : 99) ยังได้อ้างถึง Bonner (1995)เกี่ยวกับความหมายของกลุ่มว่า บุคคลจำนวนหนึ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ การเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันนี้เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดกลุ่ม (Group) แตกต่างกันไปจากการรวมกัน และยังอ้างถึง Aggregate และ Homans (1950) ซึ่งได้ให้ความเห็นว่าการที่บุคคลจำนวนหนึ่งมีการติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นๆ ภายในช่วงเวลาหนึ่ง และบุคคลที่ติดต่อกันนั้นมีจำนวนมากพอที่ทุกคนจะติดต่อกันได้อย่างใกล้ชิดโดยไม่ต้องผ่านบุคคลอื่น และยังได้อ้างถึง Stogdill (1959) ซึ่งได้ให้ความหมายเพิ่มเติมว่ากลุ่มหมายถึง ระบบการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันที่ไม่ได้อยู่ในวงจำกัดซึ่งจะเป็นการกระทำที่จะกำหนดโครงสร้างของกลุ่ม และการเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน โดยต่อเนื่องจะมีผลต่อเอกลักษณ์ของกลุ่ม

สุชา จันทร์เอม (2525 : 237) กล่าวว่า กลุ่มคือการรวมของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปที่มีจุดประสงค์กิจกรรม และมาตรฐานของพฤติกรรมร่วมกัน

พจนันท์ บุณยรัตพันธุ์ (2517 : 147) ได้ให้คำนิยามของกลุ่มไว้ว่า กลุ่มคือ บุคคลรวมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีแบบแผนของการปฏิบัติต่อกันในทางจิตวิทยาและเป็นที่ยอมรับสนใจสมาชิกของกลุ่มเองและรวมทั้งกลุ่มอื่น ๆ ด้วยทั้งนี้ก็เนื่องจากกลุ่มมีแบบอย่างของพฤติกรรมร่วม

โยธิน คັນสนยุทท์ (2526 : 9) ได้อ้างถึง Shaw (1981) ซึ่งให้ความหมายว่าบุคคลสองคนหรือมากกว่าผู้ซึ่งมีปฏิภิกิริยาสัมพันธ์กันในลักษณะที่ว่า แต่ละบุคคลมีอิทธิพลและถูกมีอิทธิพลต่อกันและกัน

คำว่า กลุ่ม ในความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 63) ได้ให้ความหมายของกลุ่มว่าหมายถึง คน สัตว์ หรือสิ่งของต่าง ๆ ที่รวมกันเป็นกลุ่มหรือก้อน

พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุศย์ (2527 : 47) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการที่คนจำนวนหนึ่งมารวมตัวกันมีขนาดและลักษณะต่างกัน

ลักขณา สิริวัฒน์ (2530 : 186) ให้ความหมายว่า กลุ่ม หมายถึงการรวมของบุคคลที่มีความสำเร็จและความสนใจตรงกัน หรือร่วมทำกิจกรรมในเวลาและสถานที่เดียวกัน

ศิริวรรณ วงศ์สมบัติ (2533 : 7) อ้างถึงจิรพรรณ กาญจนะจิตรา (2528) ซึ่งได้ให้ทรรศนะการทำงานของกลุ่มว่าขึ้นอยู่กับความร่วมมือร่วมใจของบรรดาสมาชิกที่มีอยู่ในกลุ่ม (Cohesiveness) รวมไปถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิกในกลุ่ม เมื่อกลุ่มได้ตัดสินใจอะไรลงไป สมาชิกทุกคนจะต้องปฏิบัติตามการตัดสินใจของกลุ่ม กลุ่มจะมีความสำเร็จสูงย่อมส่งผลให้ปฏิบัติงานได้ผลดีและประสบผลสำเร็จ ซึ่งขวัญของสมาชิกในกลุ่มก็จะสูงขึ้นด้วย สมาชิกมีความคล่องตัวในการทำงาน ออกความคิดเห็น และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การที่กลุ่มไหนมีความร่วมมือร่วมใจกันสูง อาจจะสังเกตได้จากการประชุมของกลุ่มสมาชิก ซึ่งมักจะปรึกษาหารือกันต่อไปหลังจากที่ปิดการประชุมแล้ว ในทางตรงกันข้ามกับกลุ่มที่ไม่ค่อยมีความร่วมมือร่วมใจกันอย่างจริงจัง การประชุมมักจะเจียบเหงาน่าเบื่อ สมาชิกมาประชุมเพราะหน้าที่ ไม่ได้ให้ความสนใจกับเรื่องที่ประชุม มักจะไม่ค่อยมีการถกเถียง การตัดสินใจ แม้แต่ปัญหาที่สำคัญก็เป็นไปอย่างรวดเร็วโดยไม่ได้มีการพิจารณากันอย่างละเอียดถี่ถ้วน การที่สมาชิกกลุ่มมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็จะช่วยดึงดูใจของสมาชิก ไม่ย่ำแย่หรือทิ้งกลุ่มหรือทำให้กลุ่มสลายตัว เพราะฉะนั้นการดำเนินงานของกลุ่มจะต้องมีจุดมุ่งหมายของกลุ่มกระชับชัดเจน มีความก้าวหน้าที่ทำให้สมาชิกทุกคนมองเห็นได้ ผลที่ตามมาคือ ย่อมจะประกันได้ว่าสมาชิกทุกคนภายในกลุ่มจะต้องมีความร่วมมือและร่วมใจกันจนเต็มความสามารถเพื่อให้ไปสู่จุดหมายที่กลุ่มต้องการ

Krech และ Crutchfield (1948 : 18) กล่าวไว้ว่า การที่จะเรียกว่ากลุ่มได้นั้นจะต้องประกอบด้วย

1. บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมารวมกัน
2. บุคคลเหล่านี้มีความเชื่อในอุดมคติและบรรทัดฐานร่วมกัน อันจะนำไปสู่การกระทำร่วมกัน
3. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่มเป็นไปอย่างอิสระเสรี

Gulley (1963 : 62) อธิบายว่า กลุ่มมิใช่เพียงการที่บุคคลมาอยู่รวมกันเท่านั้น แต่การรวมกลุ่มนั้นจะต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการคือ

1. มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน ซึ่งตอบสนองต่อความต้องการ ของสมาชิกแต่ละคนในกลุ่ม (Common Purpose)
2. ผลการดำเนินงานเกิดจากความร่วมมือของสมาชิกทุกคน (Participation)
3. มีการสื่อสารด้วยวาจา (Verbal Communication) หรือมีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกวิธีใดวิธีหนึ่ง

จากความหมายของกลุ่มดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า กลุ่ม หมายถึง การรวมตัวกันของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และวัตถุประสงค์นี้จะต้องสนองความต้องการของสมาชิกแต่ละคน สมาชิกต่างมีปฏิสัมพันธ์กัน มีความสนใจร่วมกันเพื่อจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน มีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม พร้อมทั้งจะกระทำกิจกรรมต่างๆ ตามบทบาทและหน้าที่ของตน เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน

1.2 ลักษณะพื้นฐานของกลุ่ม

อุทัย บุญประเสริฐ (2531:11-12) กล่าวไว้ว่าธรรมชาติที่แสดงถึงลักษณะของกลุ่มโดยทั่วไปและจะขาดเสียก็ไม่ได้ คือกลุ่มจะต้องมีลักษณะพื้นฐานต่อไปนี้อยู่เสมอคือ

1. กลุ่มแต่ละกลุ่มจะต้องมีคนมารวมกันอย่างน้อยตั้งแต่สองคนขึ้นไป
2. ในกลุ่มจะต้องมีการติดต่อสัมพันธ์กัน หรือมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) กันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ถ้ากลุ่มนั้นมีขนาดใหญ่ ระบบปฏิสัมพันธ์ผ่านข่ายงาน (Network) ของกลุ่ม
3. กลุ่มจะต้องมีสิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่ทำให้คนที่เข้ามาร่วมเกิดความพึงพอใจ หรือเกิดแรงจูงใจให้มารวมกลุ่มได้ โดยปกติมักจะมีจุดมุ่งหมายร่วมกัน (Share Goals)
4. มีระบบพฤติกรรม (A Behavior System) ซึ่งเป็นแบบแผนเฉพาะของกลุ่มที่สมาชิกของกลุ่มจะต้องปฏิบัติตาม

5. มีปทัศฐานของกลุ่ม (Group Norm) ซึ่งอาจเรียกว่ามาตรฐานเฉพาะที่กลุ่มกำหนดขึ้น และใช้เป็นเครื่องมือควบคุมกำกับพฤติกรรมทางสังคมของกลุ่ม หรือใช้เป็นเครื่องรับรองความเป็นสมาชิกของกลุ่ม (Belongingness)

6. สมาชิกมีบทบาทในความสัมพันธ์ที่สม่ำเสมอ (Stable Role Relationship) กลุ่มแต่ละกลุ่มมักจะมีกลุ่มย่อยภายใน ไว้เป็นข่ายในการผูกพันรั้งต่อกัน (Network of attraction) ต่อลักษณะของกลุ่ม

Shaw (1971 : 5-10) กล่าวว่ากลุ่มขนาดเล็กจะต้องประกอบด้วยลักษณะ 6 ประการคือ

1. มีการรับรู้และการทำความเข้าใจของสมาชิกกลุ่ม
2. มีการกระตุ้นและสนองความต้องการของสมาชิกกลุ่ม
3. กลุ่มจะต้องมีจุดมุ่งหมาย
4. มีการจัดองค์กรภายในกลุ่ม
5. มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม
6. มีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม

เสนาะห์ ดีเยาว์ (2537:308-310) กล่าวว่ากลุ่มย่อยเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในหน่วยงานทุกแห่ง มีผลต่อการปฏิบัติงานและพฤติกรรมของคน กลุ่มย่อยมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1. จุดประสงค์ โดยปกติคนที่มีความประสงค์อย่างเดียวกันมักจะรวมตัวกันเป็นกลุ่มเดี่ยว ส่วนผู้ที่มีจุดมุ่งหมายที่แตกต่างกันไปก็จะแยกตัวไปอีกพวกหนึ่ง เช่น คนที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองธรรมชาติจะรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นสมาคมเดียวกัน เพื่อกระทำให้อิทธิพลได้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่ม คนที่มีรสนิยมในการกีฬา ก็จะรวมตัวกันเพื่อเล่นกีฬาที่เขาชอบ

2. การปฏิบัติต่อกัน สิ่งที่เป็นลักษณะของกลุ่มอีกอย่างหนึ่งก็คือ มีการปฏิบัติระหว่างกัน หรือการติดต่อสมาคมระหว่างสมาชิกด้วยกันนั่นเอง การติดต่อกันนี้อาจมีทั้งในรูปการสนทนา การแสดงท่าทาง ความคุ้นเคย และการแสดงออกอื่นๆ ซึ่งเป็นหนทางที่ทำให้สมาชิกแต่ละคนมีความรู้จักกันคุ้นกัน จากการติดต่อกันนี้ทำให้ความรู้สึกของกลุ่มเป็นไปในแนวเดียวกัน อันเป็นลักษณะหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้กลุ่มอยู่ได้

3. แนวปฏิบัติของกลุ่ม คือมาตรฐานที่กลุ่มกำหนดขึ้นมาเพื่อให้สมาชิกถือเป็นหลักปฏิบัติ เช่น ในสังคมหนึ่งก็มีกฎเกณฑ์ข้อห้าม และความเชื่อถือที่เป็นของสังคมนั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอะไรเป็นความประพฤติผิด อะไรเป็นความประพฤติถูก ในกลุ่มก็เช่นเดียวกันจะมีแนวทางอย่างหนึ่งที่เป็นของกลุ่ม มาตรฐานของพฤติกรรมดังกล่าวนี้ไม่ได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรแต่เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องจำได้ด้วยปากเปล่า สมาชิกที่เข้าใหม่จะต้องเรียนรู้ การมีแนวปฏิบัตินี้อาจเกิดขึ้นจากการกดดันทางสังคม กล่าวจะถูกคว่ำบาตรหรือกลัวการใช้กำลังบังคับ

4. การรวมตัวกันของกลุ่ม สิ่งที่แสดงว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มก็คือ ความรู้สึกที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อต่อต้านหรือรวมกันต่อต้านการกระทำ อย่างใดอย่างหนึ่งที่กระทบกระเทือนต่อกลุ่ม ลักษณะนี้เป็นสัญลักษณ์แห่งความจงรักภักดี และความมั่นคงของกลุ่มหากขาดลักษณะนี้กลุ่มก็อยู่ไม่ได้ สิ่งที่กระทบกระเทือนความสามัคคีของกลุ่ม มีอยู่หลายอย่าง สมาชิกของกลุ่มจะมีความรู้สึกร่วมกันกับคนอื่นในกลุ่มจะต้องได้รับความพอใจในส่วนตัวเสียก่อนหรือมีความรู้สึกว่าตนเองได้ประโยชน์บางอย่างจากกลุ่ม เช่น ได้รับเกียรติภูมิความ มั่นคง หากเขาไม่ได้รับความพอใจ ผิดหวัง หรือมีความรู้สึกเฉย ๆ ต่อกลุ่มแสดงว่าความจงรักภักดี ของเขาจะลดลงไป

5. ความเป็นผู้นำอย่างไม่เป็นทางการ ภายในกลุ่มจะมีคน ๆ หนึ่งเป็นอย่างน้อยทำหน้าที่ เป็นผู้นำของกลุ่ม ซึ่งเป็นปัจจัยก่อให้เกิดผู้นำขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ ๆ นี้ไม่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้ บังคับบัญชาหรือฝ่ายบริหาร ไม่ได้ได้รับการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจและไม่มีอำนาจในการบังคับ บัญชาในฐานะผู้บริหารแต่อย่างใด ไม่มีตำแหน่งและสิทธิที่จะจ้างหรือไล่นักงานออกจากงาน แต่ เขาแนะนำและสั่งการได้โดยการชักจูงและอิทธิพลในตัวของเขาเอง ลักษณะความเป็นผู้นำอย่างไม่ เป็นทางการนี้ เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในกลุ่มหนึ่งและภายใต้สถานการณ์บางอย่าง คนที่เป็นหัวหน้าอาจไม่ได้เป็นผู้นำ แต่เป็นบุคคลอื่นที่ไม่อยู่ในฐานะที่จะนำคนอื่นอื่นได้ เช่นคน งานที่มีรายได้ในอัตราปกติแต่มีบุคลิกและคุณสมบัติที่สามารถเข้ากันคนได้ดี

6. ประเพณีของกลุ่ม ในกลุ่มต่างๆ จะมีประเพณีที่เป็นของตนเองบางอย่าง เช่น ความเชื่อ พิธีการ ภาษา และการกระทำบางอย่าง สิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องผูกพันให้รวมตัวกันเป็นกลุ่มและเป็น ลักษณะที่ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างกลุ่มต่างๆ ประเพณีของกลุ่มเกิดจากพื้นฐานทางการศึกษา ประสบการณ์ สัญชาติ ชั้นของสังคม ของสมาชิกและสิ่งแวดล้อมในที่ทำงาน บางกลุ่มอาจจะมี ภาษาที่คนภายนอกไม่รู้เรื่อง ผู้ประกอบอาชีพบางประเภทมีความจงรักภักดีต่ออาชีพของตน และ บุคคลภายนอกจะเข้ามาแทรกแซงไม่ได้ การเรียนรู้และเข้าใจถึงประเพณีของกลุ่มจะช่วยฝ่ายบริหาร คาดคะเนพฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้

7. โครงสร้าง ลักษณะของงาน มิตรภาพ และความสนใจของกลุ่มจะเป็นส่วนประกอบที่ ก่อให้เกิดโครงสร้างของกลุ่มขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นช่องทางของการติดต่อและปฏิบัติระหว่างสมาชิก การประกอบเป็นโครงสร้างนี้ เป็นเครื่องมือที่ทำให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม มีอิทธิพลต่อผล ผลิตและคุณภาพของงานและการผลิตลักษณะโครงสร้างของกลุ่มนี้อาจเป็นแบบง่าย ๆ ไม่มีแบบพิธี หรือมีแบบพิธี แต่ก็ยังเป็นสิ่งจำเป็นที่แสดงให้เห็นถึงข่ายของการติดต่อระหว่างผู้นำกลุ่ม กับสมาชิก ของกลุ่ม

1.3 ประเภทของกลุ่ม

เสนาหะห์ ดิยาวัว (2537:310-313) การแบ่งประเภทของกลุ่ม อาจถือหลักเกณฑ์หลายอย่าง อยู่ที่ว่าจะมองกลุ่มในลักษณะใด เช่น แบ่งเป็นกลุ่มที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แบ่งเป็นกลุ่มใหญ่และกลุ่มเล็ก เป็นกลุ่มชั้นต้นหรือกลุ่มชั้นสอง หรือกลุ่มอย่างธรรมดาและอย่างซับซ้อน หรือแบ่งเป็นกลุ่มชั่วคราวและถาวรแต่กลุ่มที่มีความสำคัญก็คือกลุ่มที่เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ

กลุ่มที่เป็นทางการ เป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นตามระเบียบ หรือกฎข้อบังคับที่กำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับยึดถือปฏิบัติของบรรดาสมาชิกในกลุ่ม มีข้อกำหนดโครงสร้างของกลุ่มที่แน่นอน ระบุอำนาจหน้าที่ของแต่ละคนว่ามีหน้าที่และความรับผิดชอบอย่างไร ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกไม่มีลักษณะเป็นกันเอง เพราะถูกกำหนดขึ้น โดยระเบียบกฎข้อบังคับ มีสายการบังคับบัญชา ระหว่างหัวหน้ากับลูกน้องอย่างชัดเจน ความสัมพันธ์ของสมาชิกอาจขัดกับความรู้สึกของคนเพราะอำนาจต่าง ๆ เกิดขึ้นตามสายการบังคับบัญชา เกิดขึ้นจากตำแหน่ง ไม่ได้เกิดจากการยอมรับของผู้ได้บังคับบัญชาหรือจากความสามารถของหัวหน้า เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง การโยกย้าย การเลื่อนขั้นก็ เป็นไป โดยอาศัยกฎเกณฑ์และระเบียบข้อบังคับทั้งสิ้น กฎเกณฑ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยมีหลักฐานและมีเอกสารเป็นลายลักษณ์อักษร การติดต่อระหว่างสมาชิกมักเป็นแบบสายการบังคับบัญชา ไม่เป็นแบบส่วนตัว

กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ ลักษณะของกลุ่มแบบนี้เกิดขึ้นจากการพบปะกันระหว่างสมาชิก หมายความว่าสมาชิกทุกคนเห็นหน้ากันและปฏิบัติกันอย่างเสรี อยู่ใกล้กัน จำนวนสมาชิกอาจมีเพียงสองสามคนหรือจำนวนยี่สิบสามสิบคน การติดต่อสัมพันธ์กันขึ้นอยู่กับภารกิจงานอย่างหนึ่ง กับอาศัยมนุษยสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของกลุ่ม กลุ่มที่ไม่เป็นทางการนี้แบ่งแยกออกได้ 4 ประเภทคือ

1. กลุ่มที่เป็นหน่วยงานเดียวกันขององค์การ หมายถึง การรวมกลุ่มของคณาจารย์ หรือพนักงานทั้งหมดที่ทำงานอยู่ในหน่วยงานเดียวกันภายใต้ผู้บังคับบัญชาคนเดียวกัน ซึ่งอาจเรียกว่า กอง หน่วย แผนก หรือฝ่ายก็ได้ ในระดับต่ำสุดขององค์การกลุ่มที่เป็นหน่วยงานก็มีประมาณ 10 ถึง 25 คน โดยมีหัวหน้าคนงานเป็นผู้นำกลุ่มหากเป็นระดับที่สูงขึ้นไป ขนาดของการควบคุมแคบมีคนจำนวนน้อยประมาณ 5-10 คน สมาชิกที่ทำงาน โดยมีหัวหน้าคนเดียวกันนี้ มักมีความโน้มเอียงที่จะรวมกันเป็นกลุ่มได้ง่าย เพราะมีแบบของการบังคับบัญชาอย่างเดียวกัน แนวความคิดจึงเป็นอย่างเดียวกันมีวัตถุประสงค์ที่เหมือนกัน มักจะมีแนวความคิดอย่างเดียวกัน และมักจะเป็นสาเหตุก่อให้เกิดการแบ่งเป็นพรรคเป็นพวก โดยถือว่างานในส่วนของตนสำคัญกว่าในงานส่วนอื่น ๆ

2. กลุ่มทำงาน งานบางอย่างต้องอาศัยความร่วมมือของคนหลาย ๆ คน ทำงานเป็นกลุ่มย่อยๆ ทุกคนมีความสำคัญที่ทำให้งานสำเร็จลงได้ ไม่มีคนใดสำคัญกว่ากัน งานจะสำเร็จหรือไม่ขึ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อยู่กับทุกคนในกลุ่ม งานประเภทนี้ต้องอาศัยความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างผู้ปฏิบัติงาน จะเห็นได้ว่าในหน่วยงานเดียวกันบุคคลไม่ได้ทำงานด้วยกันทั้งหมดอาจมีเพียง 2-3 คน ถูกกำหนดให้ทำงานร่วมกันอย่างหนึ่งเป็นชุด เช่น ถูกกำหนดให้ทำงานวิจัยด้านการออกแบบงานชนิดหนึ่งในห้องทดลอง เพื่อหาว่าจะออกแบบอย่างไรจึงจะดีที่สุด โดยมีหัวหน้าโครงการหรือหัวหน้าชุดเป็นผู้ควบคุม แต่ละหน่วยงานอาจมีชุดทำงานหลายๆ ชุด ทำงานในกลุ่มของตน แต่ละคนก็มีความรู้ความชำนาญอย่างหนึ่งมาเป็นส่วนช่วยให้งานสำเร็จลุล่วง ลักษณะของงานที่เป็นชุดนี้ เป็นปัจจัยที่สำคัญทำให้คนรวมตัวเป็นกลุ่ม มีความสามัคคีกัน และมีส่วนร่วมรับผิดชอบงาน

3. กลุ่มมิตรภาพ การเกิดขึ้นของกลุ่มชนิดนี้ไม่เกิดจากงานหรือองค์การ แต่เกิดขึ้นจากความคิดเห็น ความเชื่อที่เหมือนกัน อายุของคนขนาดเดียวกัน เพศ สถานะทางครอบครัว การศึกษา และความเชื่อทางการเมืองเหมือนกัน การรวมกลุ่มดังกล่าวนี้ เป็นเหตุผลทางธรรมชาติของคนที่เกิดขึ้นเสมอ ๆ โดยไม่เกี่ยวข้องกับงาน ซึ่งเกิดทั้งภายในองค์การหรือนอกองค์การ

4. กลุ่มที่สนใจในสิ่งเดียวกันหรือกลุ่มผลประโยชน์ การเกิดขึ้นของกลุ่มประเภทนี้ เกิดขึ้นภายในองค์การเพราะบุคคลต้องการแสวงหาความก้าวหน้าในการปฏิบัติงานหรือในตำแหน่งที่ทำ บางครั้งอาจปรากฏออกมาในรูปของสมาคม ซึ่งเรียกร้องค่าจ้างที่สูงขึ้น การพักผ่อน สภาพการทำงานที่ดีขึ้น เครื่องใช้ในการทำงานที่เหมาะสมขึ้น เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเสมอ ๆ ที่คนงานรวมตัวกันป้องกันสิ่งที่เขาเมื่ออยู่ โดยไม่เคยคิดหรือมีความรู้สึกมาก่อน การรวมตัวไม่มีการนัดหมายกันมาก่อน แต่เกิดจากความต้องการที่ตรงกัน หรือเกิดจากการเห็นพ้องในสิ่งเดียวกัน เช่น คนงานรู้ว่าองค์การจะจัดตั้งเครื่องจักรแบบใหม่ที่ทำงานได้โดยไม่ต้องอาศัยคน ดังนั้นคนงานจะรวมตัว มีความคิดเห็นรวมกันว่าจะต่อต้านการติดตั้งเครื่องจักรดังกล่าว ลักษณะของกลุ่มผลประโยชน์เกิดขึ้นได้เร็วและมีจำนวนมากว่ากลุ่มทางสังคม เพราะเป็นการรวมกลุ่มโดยมีความรู้สึกร่วมกันในทางเศรษฐกิจ หรือทางสังคมเพื่อป้องกันหรือกระทำการร่วมกันอย่างหนึ่ง

ท่านอง สิงคาลวนิช (2515:185) กล่าวว่ากลุ่มที่มีการทำงานร่วมกันแบบเป็นทางการ หมายถึง การรวมกลุ่มโดยคนที่สมาชิกจำนวนหนึ่งสมัครใจเข้าร่วมกันเป็นกลุ่มอย่างเป็นทางการ โดยมีกฎระเบียบข้อบังคับกำหนดไว้เป็นหลักปฏิบัติแน่นอน และมีได้มีการเจาะจงเฉพาะคนที่คุ้นเคยเท่านั้น ผู้ใดก็ตามที่มีความสนใจนโยบายวัตถุประสงค์วิธีการดำเนินงาน มีคุณสมบัติถูกต้องและยินดีปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับแล้วก็เข้าร่วมได้ และมีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลตามตัวบทกฎหมาย กลุ่มดังกล่าวนี้ ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร, กลุ่มเกษตรกร ส่วนกลุ่มที่ไม่เป็นทางการนั้นประกอบด้วยสมาชิก (เกษตรกร) ที่ติดต่อรวมตัวกันอย่างหลวมๆ ไม่มีกฎเกณฑ์ ฯลฯ แน่ชัด คือ มีการรวมตัวเนื่องมาจากการดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่คล้ายคลึงกัน ตลอดจนยอมรับนับถือความรู้สึกนึกคิดของกันและกัน เพื่อความสงบเรียบร้อยของหมู่คณะ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตารางที่ 1 แสดงการเปรียบเทียบลักษณะของกลุ่มแบบเป็นทางการและกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ (Donnelly, and Ivancevich. 1987 : 333)

ลักษณะเฉพาะ		
	กลุ่มแบบเป็นทางการ	กลุ่มแบบไม่เป็นทางการ
1. วัตถุประสงค์หลัก (Major Objectives)	- กำไร ประสิทธิภาพ การบริการสำหรับสมาชิก	- ความพึงพอใจของสมาชิก ความมั่นคง
2. จุดกำเนิด (Origin)	- เกิดจากการวางแผน โดยองค์การ	- เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ
3. อิทธิพลต่อสมาชิก (Influence on Members)	- ใช้อำนาจหน้าที่ตามตำแหน่งที่กำหนด มีรางวัลตอบแทนเป็นเงิน	- ใช้บุคลิกภาพ ความเชี่ยวชาญ
4. การติดต่อสื่อสาร (Communication)	- สื่อสารจากระดับบนลงสู่ระดับล่าง โดยใช้ช่องทางแบบเป็นทางการ	- ใช้การกระจายข่าวลือ การติดต่อกันระหว่างคนต่อคน หรือการใช้ทุกช่องทาง
5. ผู้นำ (Leader)	- ผ่านกระบวนการแต่งตั้ง โดยองค์การ	- ยกย่องกันขึ้นมาจากสมาชิกภายในกลุ่ม
6. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relations)	- กำหนดขึ้นตามลักษณะงานและรูปแบบที่เกี่ยวข้องของงาน	- พัฒนาไปเองตามธรรมชาติ
7. การควบคุม (Control)	- ใช้รางวัลตอบแทนจากเงิน หรือการลดความไว้วางใจในตัวสมาชิก	- ใช้การคว่ำบาตรทางสังคมจากสมาชิกภายในกลุ่ม

ลักษณะของกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ จัดขึ้นอย่างไม่มีการระเบียบข้อบังคับที่แน่นอน การกำหนดอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ เกิดจากการพบปะอย่างเป็นกันเอง ทำความตกลงกัน มีความคิดเหมือนกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน จึงนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มขึ้น การเกิดขึ้นของกลุ่มที่เป็นทางการดังที่กล่าวมาแล้วนั้น จะประกอบไปด้วยกลุ่มไม่เป็นทางการหลายๆ กลุ่มนั่นเอง เมื่อกลุ่มเล็กๆ มีคนจำนวนมาก อำนาจหน้าที่ตลอดจนความรับผิดชอบ หรือโครงสร้างขององค์การจึงต้องถูกกำหนดขึ้น เพื่อความแน่นอนในการปฏิบัติงาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1.4 มวลเหตุในการรวมกลุ่มของบุคคลในองค์การ

อุทัย บุญประเสริฐ (2531:12) กล่าวว่าไว้ว่า การรวมตัวของบุคคลเข้าเป็นกลุ่มมีมูลเหตุใหญ่ ๆ สองประการ ซึ่งมาจากด้านธรรมชาติของมนุษย์ และด้านความสามารถในการปฏิบัติการของมนุษย์ ดังนี้

1. ธรรมชาติของมนุษย์ มนุษย์นั้นโดยธรรมชาติแล้วเป็นสัตว์สังคม มีสภาพเป็น (Social Animal) ไม่อาจอยู่โดดเดี่ยวได้ และจะแสวงหาการอยู่ร่วมกัน เป็นกลุ่มเป็นหมู่เป็นเหล่าอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการทางธรรมชาติในด้านการอยู่รอด (Survive) ด้านความมั่นคงปลอดภัย และความต้องการทางจิตใจเป็นสำคัญ

2. การรวมกลุ่มเป็นสิ่งที่มีส่วนช่วยให้คนสามารถกระทำหรือมีความกล้าที่จะทำการในสิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่บุคคลคนเดียวไม่อาจทำได้ ถ้าใช้กลุ่มจะได้ผลดีกว่า มีประสิทธิผล มีประสิทธิภาพสูงกว่า

นี่คือข้อมูลเหตุขั้นต้นในการรวมกลุ่มของบุคคล แทนที่คนจะอยู่อย่างโดดเดี่ยวและกระทำการต่างๆ โดยลำพังแต่ตัวคนเดียว แต่มูลเหตุของการรวมกลุ่มของบุคคลใน Middlebrook (1974: 447-782) อธิบายไว้ว่า สาเหตุที่ก่อให้เกิดการรวมกลุ่มคือ

1. ความใกล้ชิด (Physical Proximity)
2. ความคล้ายคลึงกัน (Similarity)
3. สถานการณ์ตึงเครียด (Crisis)
4. ความวิตกกังวลหรือความกลัว (Anxiety Affiliation)

วินิจ เกตุขำ และคมเพชร ฉัตรสุภกุล (2522 : 25) ก็ได้กล่าวถึงสาเหตุของใจที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของมนุษย์ จะมาจากสาเหตุของใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1. ความชอบพอกันเป็นส่วนตัวระหว่างสมาชิกด้วยตนเอง
2. การถูกชักชวนหรือชักจูงไป
3. ความพอใจในจุดมุ่งหมายของกลุ่ม หรือจุดมุ่งหมายตอบสนองอุดมการณ์ของตนเอง
4. ความพอใจในกิจกรรมของกลุ่ม
5. ความพอใจที่จะปลูกสัมพันธกับบุคคลอื่น ๆ
6. ความต้องการตอบสนองความรู้สึกทางจิตใจ

อุทัย บุญประเสริฐ (2531 : 29) ได้กล่าวสนับสนุนว่ามนุษย์ไม่สามารถดำเนินชีวิตอย่างโดดเดี่ยวได้ต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น ต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น คนเราต้องมีกลุ่มทั้งทางด้านการงานและ

ด้านสังคม แต่คนนั้นมีความแตกต่างกันเมื่อมาอยู่ร่วมกันด้วยความชอบพอกันเอง หรือถูกกำหนดให้อยู่รวมกลุ่มทำงานแบบใดแบบหนึ่ง

องค์การที่แท้จริงนั้น มีที่มาหลายประการด้วยกัน ผู้ที่ทำการศึกษาดังกล่าวของการรวมกลุ่มของคนในองค์การ เช่น Shaw, Marion E.(1976) Engle and Snellgrove(1974) ได้แสดงถึงประเด็นต่าง ๆ ไว้หลายประการ Fulmer, Robert M.(1977) ได้สรุปรวมถึงองค์ประกอบที่มีผลต่อการรวมกลุ่มของคนจากทัศนะต่าง ๆ ว่าประกอบด้วย

1. ความใกล้ชิดเชิงหรือความใกล้ชิด อันเนื่องมาจากแหล่งที่ตั้งที่สังกัด (Location and Proximity) หรือความใกล้ชิดของสถานที่ทำงาน

2. ความสนใจและค่านิยมที่ตรงกัน (Common Interest and Values)

3. เหตุผลทางเศรษฐกิจ (Economic Reasons)

4. ความต้องการหรือความปรารถนาส่วนบุคคล (Personal Need Fulfilment)

ในเรื่องเดียวกันนี้ บีช (Beach, Dale S. 1965) ได้สรุปได้ว่า คนในองค์การจะรวมกลุ่มกันหรือเห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่มเข้าด้วยกันก็ต่อเมื่อ

1. ต้องการสร้างมิตรภาพ หรือต้องการมีเพื่อน (Friendship or Companionship)

2. การรวมกลุ่มนั้นก่อให้เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัย กลุ่มสามารถช่วยปกป้องคุ้มภัยได้ (Security and Protection)

3. กลุ่มช่วยให้เกิดการยกฐานะของตนเอง หรือของกลุ่ม หรือของทั้งสองส่วนขึ้นได้ (Advance Group's Position)

4. เมื่อต้องการความช่วยเหลือในการทำงาน (Help with the Work)

5. เมื่อต้องการใช้เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสาร ใช้ในการกระจายข้อมูล หรือรับข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศต่าง ๆ (Communication and Information)

นอกจากนี้ Dessler, Gary (1982) ได้กล่าวถึงมูลเหตุของการรวมกลุ่มของคนในองค์การ ซึ่งมีสาระโดยสรุปได้ว่า การรวมกลุ่มแบบ เป็นทางการ (Formal Group) มักจะเป็นไปตามความต้องการของงานที่จะต้องปฏิบัติจัดทำ ตามสยงาน ตามระบบงาน ตามที่องค์การหรือผู้บริหารระดับสูงขององค์การกำหนด

ส่วนการรวมกลุ่มแบบที่ไม่เป็นทางการ (Informal Grouping) นั้น มีมูลเหตุและที่มาค่อนข้างจะสลับซับซ้อน แตกต่างกัน แต่อย่างน้อยจะต้องประกอบด้วย

1. โอกาสในการรวมกลุ่ม (Opportunity)

2. ความปรารถนาในการรวมกลุ่มของแต่ละบุคคล (Desire)

3. ความใกล้ชิด (Proximity)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4. การติดต่อ (Contact) กัน ซึ่งเป็นเงื่อนไขขั้นต้นในการสร้างโอกาสของการรวมกลุ่ม อันเป็นผลมาจากความชอบพอ พึงพอใจระหว่างบุคคล (Interpersonal Attraction) ซึ่งภาวะทางความรู้สึกดังกล่าวเป็นผลมาจากความคล้ายคลึงคล่องจองกัน (Similarity) ของแต่ละบุคคลในด้านต่าง ๆ และเป็นตัวดึงดูดให้บุคคลมารวมกลุ่มกัน

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า การรวมตัวกันเป็นกลุ่มของมนุษย์นั้น โดยปกติแล้วเป็นธรรมชาติ ตามปกติวิสัยของมนุษย์ แต่การรวมตัวกันเป็นกลุ่มภายในองค์การที่เป็นกลุ่มแบบเป็นทางการ (Formal Group) นั้น จะเป็นไปตามลักษณะเฉพาะและความต้องการของงานที่จะต้องปฏิบัติ ส่วนการรวมตัวกันในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ (Informal Grouping) นั้น มีมูลเหตุหรือมีปัจจัยที่แตกต่างสลับซับซ้อน ขึ้นอยู่กับโอกาส ความปรารถนาของบุคคลที่จะมารวมกลุ่ม ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อม ขึ้นอยู่กับความชอบพอ ความพึงพอใจของบุคคลที่มารวมกลุ่ม และการที่จะได้รับประโยชน์จากการมารวมกลุ่มเป็นเรื่องสำคัญ

1.5 ความหมายของกิจกรรมกลุ่ม

Ohlsen (1970 : 6-7) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมกลุ่มไว้ 2 แบบ คือ

1. กิจกรรมกลุ่มที่ผู้ นำเป็นผู้ให้ข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ แก่สมาชิก หรือเป็นผู้ นำการอภิปราย เพื่อที่สมาชิกได้บรรลุถึงความมุ่งหมายต่าง ๆ ของกลุ่ม โดยปกติผู้ นำกลุ่มชนิดนี้จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา อาชีพ หรือสังคม และส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มนำข้อมูลเหล่านี้มาอภิปรายเพื่อประโยชน์สำหรับตน เช่น การปฐมนิเทศ การปัจฉิมนิเทศ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดในชั่วโมงเรียนเป็นต้น ในการทำกิจกรรมกลุ่มแบบนี้ครูจะเป็นผู้ดำเนินการวางแผนให้สมาชิก
2. กิจกรรมต่างๆ ที่สมาชิกได้วางแผนร่วมกันจัดขึ้นเอง เช่น กลุ่มอภิปรายในเรื่องต่างๆ ที่นักเรียนสนใจ หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตรเป็นต้น

คมเพชร ฉัตรศุกกุล (2522 : 14) กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่ม หมายถึง การนำประสบการณ์มาวางแผนแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งที่สมาชิกต้องการ และการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มโดยส่วนรวม ผู้นำจะสามารถทำงานให้มีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อเขาได้เรียนรู้วิธีการที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้เกิดปฏิสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์ระหว่างสมาชิกแต่ละคน โดยวิธีการดังกล่าวแล้วประสบการณ์ในกลุ่มจะทำให้เกิดพัฒนาการในตัวบุคคลทุกคน และกลุ่มก็จะดำเนินไปด้วยความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ศุภวดี บุญญวงษ์ (2527 : 2) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมไว้ว่า กิจกรรมกลุ่ม หมายถึง การที่สมาชิกร่วมกันวางแผน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างสมาชิกต่อสมาชิกภายในกลุ่มหรือสมาชิกต่อกลุ่ม หรือกลุ่มต่อสมาชิก โดยมีผู้นำกลุ่มซึ่งได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดีช่วยส่งเสริม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สนับสนุนให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ และมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกได้พัฒนาบุคลิกภาพที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานกลุ่ม ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานกลุ่มและประสบผลสำเร็จในการทำงานครั้งนั้นด้วย

Herrold (1952 :492-504) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมกลุ่มไว้ว่า เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลมีโอกาสร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา หรือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน

บุหงา วชิระศักดิ์มงคล (2526 : 35) กล่าวไว้ว่า กิจกรรมกลุ่มหมายถึง กิจกรรมใดๆ ที่ทำให้สมาชิกกลุ่มได้มีส่วนร่วมในการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตัวเอง เนื่องจากมีโอกาสวิเคราะห์พฤติกรรมของตนเอง และผู้อื่นตลอดถึงได้วิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นในกลุ่มโดยการช่วยเหลือ และสนับสนุนจากผู้นำกลุ่มตลอดเวลาที่ร่วมกระทำกิจกรรมเหล่านั้น และมีผลทำให้บุคคลมีความเจริญงอกงามในทุกๆ ด้าน ในทำนองเดียวกัน จารุลักษณ์ พินพรหมราช (2529 : 6) กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่ม หมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งได้มากจากการที่ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กัน มีการร่วมมือในการแก้ปัญหาหรือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน และผู้เรียนแต่ละคนจะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยการวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้เรียน และผู้เข้ากลุ่มซึ่งเกิดขึ้นในขณะนั้น ทำให้เกิดการเรียนรู้ในด้านการทำงานและด้านอื่น ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อสมาชิกทุกคน

จริยา วิไลวรรณ (2532 : 36-37) สรุปไว้เช่นกันว่า กิจกรรมกลุ่ม หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม มีการร่วมมือกันในการแก้ปัญหา หรือกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการรับรู้อันจะช่วยให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

สรศักดิ์ โสชู (2530 : 10) ได้สรุปไว้ว่า กิจกรรมกลุ่ม หมายถึง การจัดกิจกรรมขึ้นมาแล้วให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้งความคิดและลงมือกระทำ ภายในสถานการณ์ที่มีการยอมรับซึ่งกันและกัน เคารพในกติกาของกลุ่ม จนเกิดการพัฒนาความคิด ความเข้าใจและพฤติกรรมของบุคคล อันเป็นผลต่อตนเองและคนอื่นที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นสุข

ประนอม เดชชัย (2531 : 110-111) กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่ม หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการโดยกลุ่มร่วมกันทำเป็นกลุ่ม กิจกรรมกลุ่มประเภทนี้จะช่วยฝึกประสบการณ์ต่าง ๆ ของผู้เรียนให้พัฒนาขึ้น เช่น ช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ฝึกทักษะทางสังคม ฝึกให้ผู้เรียนยอมรับมติของกลุ่ม เพื่อพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยของผู้เรียน

จากความหมายของกิจกรรมกลุ่มดังกล่าว พอจะสรุปได้ว่า กิจกรรมกลุ่ม หมายถึง กิจกรรมใดๆ ที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมทั้งความคิดและลงมือกระทำภายในสถานการณ์หนึ่งๆ ไม่ว่าจะเป็นการวางแผน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ต่างๆ ตลอดจนแสดงความคิดเห็นและกล่าวถึงประโยชน์

ที่ได้รับจากกิจกรรม ที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งเอาไว้ เพื่อให้สมาชิกทุกคนเกิดการเรียนรู้เอง และเกิดการพัฒนาความคิด ความเข้าใจ อันเป็นผลทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม

1.6 จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่ม

Traxler and North (1975 :320) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของกิจกรรมไว้ดังนี้

1. เพื่อให้การศึกษาบรมแก่บุคคลที่ยังไม่คุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน มหาวิทยาลัย หรือในโรงเรียนโดยการจัดโครงการ เช่นปฐมนิเทศนักเรียนใหม่ หรือนำไปจัดในรูปแบบของการแนะนำได้ตลอดทั้งปี

2. เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างไปจากประสบการณ์ที่ได้รับในหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดกิจกรรมในโรงเรียน เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการศึกษาเล่าเรียน

3. เพื่อเป็นรากฐาน ที่จะนำไปสู่การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล เพราะทำให้นักเรียนคุ้นเคยกับครูแนะแนวในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรม

4. เพื่อการปรับตัว การบำบัดรักษา และความเจริญงอกงามของบุคคลในกลุ่ม นอกจากนี้กิจกรรมกลุ่มยังสามารถนำมาเป็นเครื่องช่วยในการแก้ไขเรื่องส่วนตัวได้ เช่นในเรื่องการปรับปรุงบุคลิกภาพ การพัฒนาทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

Button (1974 : 1-2) ยังกล่าวว่า กิจกรรมกลุ่มเป็นสิ่งที่จัดขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยส่งเสริมให้มนุษย์ได้เติบโต และพัฒนาโดยเฉพาะทักษะด้านสังคม และด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในบรรยากาศที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน ผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มจะพยายามช่วยกลุ่มและช่วยบุคคลแต่ละคน เพื่อทำงานไปสู่จุดมุ่งหมาย

Bennett (1963 : 8-9) ได้สรุปจุดมุ่งหมายโดยทั่วไปของกิจกรรมกลุ่ม ไว้ดังนี้

1. เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้ทางการศึกษา อาชีพ สังคม และส่วนตัวจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น เช่น การปฐมนิเทศนักเรียนที่เข้าใหม่ การศึกษากลุ่มเรื่องชีวิตการทำงาน และปัญหาของการปรับตัวต่ออาชีพ การได้มีโอกาสศึกษาปัญหาเกี่ยวกับ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นกลุ่ม จะช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นที่ยอมรับของสังคมได้

2. ก่อให้เกิดผลทางการบำบัดรักษา จากการที่สมาชิกของกลุ่มได้มีโอกาสระบายความเครียดทางอารมณ์ ทำให้สมาชิกเข้าใจและได้ขบคิดในการแก้ปัญหาต่างๆ มากขึ้น รวมทั้งได้มีโอกาสศึกษาปัญหาที่คล้ายคลึงกันในบรรยากาศที่โอนอ่อนผ่อนตาม และนำมาปรับปรุงบุคลิกภาพ และวิถีทางชีวิตของตน นอกจากนี้กลุ่มยังเปิดโอกาสให้สมาชิกแต่ละคนวินิจฉัยปัญหาของตนเอง และผู้อื่น

3. ช่วยให้ผู้คคลบรรลุถึงจุดมุ่งหมายของการแนะแนวอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. ช่วยให้การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคลมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะกลุ่มช่วยให้เข้าใจภูมิหลังและลักษณะต่างๆ ไปของปัญหา

คมเพชร ฉัตรสุภกุล (2530 : 137-140) กล่าวถึงความมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่มไว้ดังนี้

1. เพื่อสร้างความเข้าใจในตนเองอย่างถูกต้อง โดยปกติคนทั่วไปอาจจะคิดว่าตนเองมีความเข้าใจในตนเอง ไม่จำเป็นต้องให้คนอื่นช่วยชี้แจงว่าตนเป็นคนอย่างไร ในทางจิตวิทยาแล้วมนุษย์ย่อมเข้าใจตนเอง แต่บางด้านอาจจะไม่เข้าใจตนเอง ได้ดีเท่าที่ควรหรือบางครั้งก็เข้าใจตนเองผิดพลาดได้ ทั้งนี้เพราะว่าแต่ละคนมีการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมโดยให้กลวิธานแตกต่างกันไป ด้วยเหตุนี้กิจกรรมนี้อาจช่วยมนุษย์ได้ โดยเป็นกระจกเงาสะท้อนให้เห็นภาพของตนเองทุกๆ ด้าน

2. เพื่อสร้างความเข้าใจบุคคลอื่น มนุษย์มีความต้องการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งคือ ความเข้าใจในสมาชิกของกลุ่ม ความเข้าใจในบุคคลอื่นจะทำให้เกิดการยอมรับพฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมา ดังนั้นในการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันของสมาชิกจะเปิดโอกาสให้สมาชิกเกิดการเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ ของแต่ละคนได้เป็นอย่างดี

3. เพื่อสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกันระหว่างสมาชิก ซึ่งนอกจากจะอาศัยความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของสมาชิกแต่ละคนแล้ว สิ่งที่สำคัญและมีความหมายต่อความสำเร็จของกลุ่มคือ ความร่วมมือถ้าขาดความร่วมมือที่ดีจะทำให้การทำงานของกลุ่มไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ดังนั้นในการทำกิจกรรมกลุ่มจึงมีจุดมุ่งหมายที่จะเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีให้แก่สมาชิกกลุ่มให้มีทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น

จากจุดมุ่งหมายดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า กิจกรรมกลุ่มมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกของกลุ่มได้เรียนรู้ทางด้านการศึกษา อาชีพ สังคมและส่วนตัว การปรับตัว การบำบัดรักษา การสร้างความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น ตลอดจนความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ

1.7 คุณค่าของกิจกรรมกลุ่ม

ศุภวดี บุญดวงศ์ (2537 : 3-4) ได้กล่าวถึงคุณค่าของกิจกรรมกลุ่ม ไว้ดังนี้

1. คุณค่าด้านการพัฒนา

1.1. กิจกรรมกลุ่มสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานของสมาชิกได้ ความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับ ยกย่องเคารพในศักดิ์ศรี และคุณค่าของตนเอง ต้องการความอบอุ่น มั่นคงและปลอดภัย ถ้าหากกิจกรรมกลุ่มมีประสิทธิภาพก็จะส่งผลให้สมาชิกมี

ความรู้สึกว่าตนประสบความสำเร็จ เคารพในคุณค่าของตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเองและให้ความร่วมมือในกิจกรรมกลุ่มอย่างเต็มที่

1.2. พัฒนาทางด้านสังคมและอารมณ์ของสมาชิก ช่วยให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจ ขอมรับผู้อื่น เรียนรู้กระบวนการให้และการรับซึ่งเป็นพื้นฐานความเข้าใจเบื้องต้นของการอยู่ร่วมกันในสังคม รู้จักวิธีควบคุมอารมณ์ของตน มีความอดทน มองโลกในแง่ดี มีน้ำใจเป็นนักกีฬา และสามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้

1.3. พัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับค่านิยม ทักษะคติ และปทัสถานของสังคมจากการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มสมาชิกได้เรียนรู้เกี่ยวกับการคาดหวังของกลุ่มที่มีต่อคนทั้งพฤติกรรม และทักษะคติ เพื่อเป็นแนวทางประสบการณ์ตัดสินใจเลือกสิ่งที่ดี และเหมาะสมที่สุดเกี่ยวกับการตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของกลุ่ม ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกร่วมพิจารณาแสดงความคิดเห็นด้วย

1.4. พัฒนาค่านิยมเกี่ยวกับอาชีพ การที่สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มจะช่วยให้ทราบข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับอาชีพ มีการเตรียมวางแผนเกี่ยวกับอาชีพของตนในอนาคตได้เรียนรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลด้านความสามารถ ความสนใจ ฐานะทางเศรษฐกิจซึ่งมีส่วนสัมพันธ์กับการตัดสินใจเลือกอาชีพที่แตกต่างกันของบุคคล

1.5. พัฒนาความสามารถและทักษะต่าง ๆ ซึ่งสมาชิกได้ใช้และฝึกความสามารถ ตลอดจนทักษะต่าง ๆ อย่างเต็มที่ในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม เช่น การพูดในที่สาธารณะ การอภิปรายกลุ่ม และการวางแผน

2. คุณค่าด้านการวิจัย ผู้นำกิจกรรมสามารถสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของสมาชิกขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมทำให้สมาชิกเข้าใจ ได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นทราบถึงพฤติกรรมที่เป็นอุปสรรคในการเข้าร่วมกลุ่ม เพื่อจะได้หาวิธีการปรับปรุงแก้ไข และให้ความช่วยเหลือต่อไปสำหรับสมาชิกเองก็ได้มีโอกาสศึกษาตนเองจากการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ทำให้ทราบของเขตความสามารถของตนเพื่อจะได้เข้าใจและยอมรับตนเองอย่างใกล้ชิดเชิงความเป็นจริงมากยิ่งขึ้น

3. คุณค่าด้านการบำบัด การจัดกิจกรรมกลุ่มเป็นวิธีบำบัดอย่างหนึ่งเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่มีปัญหาเป็นกรณีพิเศษ และต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ดังตัวอย่างสมาชิกที่มีปัญหาทางด้านอารมณ์ ก็เข้าร่วมกิจกรรมค่ายพักแรมภาพฤดูร้อน มีโอกาสทำงานร่วมกับผู้อื่น เผชิญหน้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้เขาใจตนเอง เข้าใจผู้อื่นเพิ่มขึ้นและปรับปรุงลักษณะนิสัยของตนเสียใหม่

4. คุณค่าต่อสถานศึกษาและชุมชน เมื่อนักเรียนพัฒนาด้านต่างๆ จากการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ย่อมส่งผลให้การทำงานกลุ่มในสถานศึกษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ลดปัญหาต่างๆ ได้มาก นักเรียนก็จะเป็สมาชิกที่มีคุณภาพของสถานศึกษาและนั่นคือยอมเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนด้วย

นอกจากนี้ คมเพชร ฉัตรสุกกุล (2530 : 15-19) ได้กล่าวถึงคุณค่าของกิจกรรมกลุ่ม (Values in Group Activities) ว่านอกเหนือจากความสำเร็จของกิจกรรมที่ทำแล้ว กิจกรรมกลุ่มยังมีคุณค่าด้านอื่น ๆ อีกได้แก่

1. คุณค่าในด้านพัฒนาการ (Developmental Values) กิจกรรมกลุ่มสามารถสร้างพัฒนาการให้กับบุคคลในกลุ่มเป็นอย่างดี กิจกรรมแต่ละประเภทสนองความพึงพอใจของบุคคลแตกต่างกันไป คุณค่าด้านพัฒนาการที่เกิดขึ้นมีดังต่อไปนี้

1.1 การสนองความต้องการพื้นฐานของบุคคล เช่น ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการการยอมรับจากหมู่คณะ

1.2 การสร้างพัฒนาการด้านอารมณ์และสังคม เมื่อบุคคลเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเขาจะได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องการปฏิบัติตนในสังคม และในขณะที่เดียวกันเขาก็จะเรียนรู้เรื่องการควบคุมการแสดงออกทางอารมณ์ด้วย

1.3 การพัฒนาด้านทัศนคติ ความสนใจ ความสามารถ และปกติวิสัยทางสังคม ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม บุคคลจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อบุคคลอื่น มีการเคารพบุคคลอื่นจึงจะทำให้อยู่ร่วมกับกลุ่มได้ ถ้าหากไม่มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วจะทำให้ไม่สามารถปรับตัวได้กับสมาชิกในกลุ่ม นอกจากนี้แล้วในขณะที่บุคคลมีความซาบซึ้งในกิจกรรมต่างๆ อาจจะพัฒนาความสนใจแน่นอน เมื่อมีการปฏิบัติงานในกลุ่ม บุคคลมักจะทำงานบางอย่าง ซึ่งก็เท่ากับเป็นการพัฒนาความสามารถที่มีอยู่ในตัวบุคคลให้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วยังช่วยให้บุคคลที่มาจากครอบครัวต่างกัน ได้เรียนรู้เรื่องของสังคม สามารถแสดงพฤติกรรมให้เหมาะสม นั้นหมายความว่ามีความเข้าใจในเรื่องปกติวิสัยของสังคม (Social Norm) ดีขึ้น

1.4 คุณค่าด้านอาชีพ กิจกรรมกลุ่มบางประเภทไม่ใช่ว่าจะให้ข้อสนเทศทางอาชีพเท่านั้น แต่จะให้ประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่ออาชีพต่าง ๆ เช่น ดนตรี ศิลปะ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น ความสำเร็จในการประกอบอาชีพของบุคคลจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในอดีต กล่าวคือ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประสบการณ์และอาชีพ ถ้าหากความสัมพันธ์นั้นเป็นไปได้อย่างดีก็ย่อมจะแสดงให้เห็นว่ามีโอกาสจะประกอบอาชีพได้ดี ดังนั้นจึงทำให้เห็นว่าประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำกิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน มีคุณค่าต่อการเลือกอาชีพของนักเรียน

1.5 ความเจริญอกงามด้านความรู้และทักษะ ในขณะที่นักเรียนได้มีโอกาสทำงานป็นกลุ่มนั้น อาจจะได้รับความรู้และทักษะบางประการ ตัวอย่างเช่น การพูดในที่สาธารณะ การอภิปรายกลุ่ม กฎระเบียบในการทำงานเป็นหมู่คณะ การประสานงาน เป็นต้น กลุ่มความสนใจที่นักเรียนเป็นสมาชิก อาจจะเป็นด้านการละคร การเขียน การกีฬา การถ่ายรูป ก็ย่อมจะช่วยให้โอกาสอันดีมีประโยชน์ต่อตนเองมากกว่านักเรียนที่ไม่เข้ากลุ่ม

2. คุณค่าด้านการวินิจฉัย (Diagnostic Values) สำหรับผู้นำกลุ่ม เมื่อมีการทำกิจกรรมกลุ่ม จะทำให้มีโอกาสดังกล่าวจะสังเกตสมาชิกในกลุ่มแต่ละคน ทำให้ได้รับความเข้าใจอย่างดีในตัวสมาชิก

3. คุณค่าในการบำบัด (Therapeutic Values) ในการรวมกลุ่มของบุคคลนั้นจะมีค่าต่อการบำบัดได้เป็นอย่างดีในโรงพยาบาล คลินิก จะนำวิธีการกลุ่มไปใช้ในการรักษาคนไข้ โดยทำการบำบัดทางจิตวิทยากับคนไข้กลุ่ม (Group Psychotherapy) สำหรับโรงเรียน ผู้เรียนมีปัญหาคล้ายคลึงกันอาจได้รับความช่วยเหลือ โดยการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม (Group Counseling) แต่สำหรับผู้เรียนที่มีปัญหาเพียงเล็กน้อยจะได้รับประโยชน์จากกิจกรรมกลุ่ม เช่น การแก้ปัญหาทางอารมณ์ การพัฒนานิสัยของตนเอง เป็นต้น

4. คุณค่าต่อโรงเรียนและชุมชน (Value to the School and Community) นักเรียนที่ร่วมกิจกรรมกลุ่มจะมีโอกาสในการพัฒนาตนเองในด้านต่างๆ ทำให้เป็นบุคคลที่มีความสามารถ มีคุณค่า สร้างประโยชน์ให้แก่โรงเรียนและชุมชนได้

การเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม จะช่วยฝึกทักษะที่จำเป็นบางประการดังต่อไปนี้ วิไลวรรณ สันตะโกมล (2522 : 20)

1. ทักษะทางสังคม (Social Skill) เป็นทักษะที่ช่วยให้อยู่ร่วมกัน และทำงานกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่น เช่น ทักษะการเป็นผู้ให้และผู้รับ การปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การควบคุมตนเอง การยอมรับความสามารถของตนเองและผู้อื่น การรับผิดชอบต่อหน้าที่ การรู้จักสิทธิของตนเองและผู้อื่น

2. ทักษะในการศึกษาค้นคว้า (Study Skill) เป็นทักษะในการค้นหาหาความรู้ทักษะในการเก็บรวบรวมข้อมูล การพูด การฟัง การอ่าน และการรายงาน

3. ทักษะทางปัญญา (Intellectual Skill) ได้แก่ทักษะในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การวิพากษ์วิจารณ์ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีเหตุผล

4. ทักษะในการทำงานกลุ่ม (Group Work Skill) เป็นทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น ทักษะในการวางแผนงาน การเป็นผู้นำแสดงความคิดเห็นด้วยการอภิปรายการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

พนม ลิมอารีย์ (2522 : 56-57) ยังได้กล่าวถึงผลพลอยได้ของสมาชิกในการเข้ากลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มจัดเป็นสนามสำหรับทดลองฝีมือ (Testing Ground) ของบุคคล โดยบุคคลได้อาศัยกลุ่มเป็นที่ทดลอง หรือเป็นที่แสดงความสามารถ

2. กลุ่มเป็นที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เจตคติ ความคิดเห็น และกลุ่มยังช่วยปรับปรุงเจตคติและนิสัยใจคอของสมาชิก รวมทั้งให้สมาชิกได้เป็นกำลังใจให้แก่กันและกัน

3. กลุ่มช่วยให้เกิดความรู้สึกปลอดภัย ให้ความอบอุ่น ให้กำลังใจ ให้ความรัก เป็นเครื่องบำรุงขวัญของสมาชิกด้วย การทำให้เด็กมีความรู้สึกว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มเป็นที่รักและได้รับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความยกย่องจากกลุ่ม จะช่วยให้เด็กมีความเข้าใจตนเองดีขึ้น เกิดความรู้สึกมั่นคงปลอดภัยและเชื่อมั่นในตนเองขึ้น ทำให้มีความรู้สึกว่าคุณเป็นบุคคลที่มีค่าคนหนึ่ง และอยากจะทำประโยชน์ให้กับกลุ่ม

4. กลุ่มช่วยเสริมสร้างพลังทางร่างกาย เช่นการออกกำลังกาย การฝึกหัดเป็นกลุ่ม จะช่วยให้สมาชิกมีความอดทนที่จะฝึกมากขึ้น ซึ่งเป็นผลดีแก่สมาชิกเอง

อาจกล่าวได้ว่าการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมกลุ่ม เป็นวิธีการที่ช่วยให้สมาชิกในกลุ่มมีการพัฒนาทัศนคติ ค่านิยม และพฤติกรรม เพราะกิจกรรมกลุ่มเป็นกิจกรรมที่นำไปสู่การวิเคราะห์โดยได้ปฏิบัติจริง ทำให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและผู้อื่นมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น ผู้เรียนยังยอมรับข้อบกพร่องของตนเองและพร้อมที่จะแก้ไข นอกจากนี้การทำกิจกรรมกลุ่มจะช่วยให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในการดำรงชีวิตแบบประชาธิปไตย รู้จักรับผิดชอบในบทบาทของตนเอง รู้จักแก้ปัญหา เป็นคนมีเหตุผล สอนให้เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และรู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี จันทิกา ลิ้มปิเจริญ (2522 : 79)

จากคุณค่าของกิจกรรมกลุ่มดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่านอกเหนือจากความสำเร็จของกิจกรรมที่ทำแล้ว กิจกรรมกลุ่มยังมีคุณค่าด้านการพัฒนาการในด้านต่าง ๆ สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิก ทำให้เกิดการพัฒนาด้านสังคมและอารมณ์ พัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับค่านิยมและทัศนคติ ด้านอาชีพและความเจริญของงานด้านความรู้และทักษะ คุณค่าด้านการวินิจฉัยคุณค่าด้านการบำบัด และคุณค่าต่อโรงเรียนและชุมชน

1.8 ลำดับขั้นการเรียนรู้ตามวิธีกระบวนการกลุ่ม

เยาพา เดชะคุปต์ (2517 : 163-166) ได้แบ่งขั้นตอนการเรียนรู้ออกเป็น 4 ระยะ ดังนี้คือ

1. ระยะการมีส่วนร่วม เป็นระยะที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติกิจกรรมหรือค้นคว้าแสวงหาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลจากการเรียนรู้จะเกิดจากตัวผู้เรียนโดยตรง การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการทำกิจกรรม จะเป็นการมีส่วนร่วมในทุก ๆ ด้านคือ

1.1. การมีส่วนร่วมทางด้านร่างกาย ได้แก่ การที่ผู้เรียนลงมือกระทำกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น หรือการค้นคว้าสืบสวนสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะต้องอาศัยการแสดงออกทางกาย วาจา ในการสื่อความหมายกับผู้อื่น เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

1.2. การมีส่วนร่วมทางด้านจิตใจ คือ ความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่กระทำนั้น ความรู้สึกที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่การรับรู้แนวคิด และการเรียนรู้ทางด้านเนื้อหาเป็นอย่างดี และช่วยให้ผู้เรียนสามารถจดจำเนื้อหาได้นานอีกด้วย

1.3. การมีส่วนร่วมทางด้านปัญญาหรือสมอง คือการที่ผู้เรียนเกิดการเห็นจริงหรือประจักษ์แจ้ง มีการค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ และสร้างแนวความคิดจากสิ่งที่ได้รับรู้นั้น ซึ่งจะเป็นแนวทางในการพัฒนาแนวความคิด และเหตุผลในการพิจารณาไตร่ตรองในการทำงานการตัดสินใจ การวิเคราะห์และสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้นั้นด้วยตนเอง

1.4. การมีส่วนร่วมทางสังคม คือ การมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นจะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้สึนึกคิด ค่านิยม ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง และเกิดผลดีอีกด้วย

2. ระยะเวลาวิเคราะห์ เป็นระยะที่ผู้เรียนจะร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ทันทีหลังจากที่ลงมือกระทำกิจกรรม จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างขวางสามารถประเมินความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม วิธีการเรียน ผลการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองดียิ่งขึ้น

3. ระยะเวลาสรุป และประยุกต์หลักการ เป็นระยะที่ผู้เรียนจะรวบรวมแนวคิดที่จะค้นพบแนวคิดที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น แล้วสรุปเป็นหลักการของตนเอง ซึ่งผู้เรียนสามารถนำหลักการนั้นไปประยุกต์ใช้ในอนาคต หรือประยุกต์ให้เข้ากับตนเองได้ การประยุกต์นั้นจะทำได้ 2 ลักษณะ คือ

3.1. การประยุกต์เพื่อปรับปรุงบุคลิกภาพ หรือพัฒนาตนเองให้เหมาะสมยิ่งขึ้น รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่น ตลอดจนเสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น

3.2. การประยุกต์เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และเพื่อใช้ในการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นกว่าเดิม ตลอดจนช่วยในการคิดค้น และประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้น

4. ระยะเวลาประเมินผล โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองและของกลุ่มจากการอภิปราย ให้ข้อเสนอแนะและติชม ร่วมกันสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม

คมเพชร ฉัตรสุกกุล (2522 : 23) ยังได้กล่าวถึง ระยะเวลาของกลุ่มว่า พฤติกรรมที่สมาชิกแสดงออกตอนเริ่มเข้ากลุ่ม อาจแตกต่างจากภายหลังที่ได้เข้ากลุ่มเป็นเวลานานแล้ว ทั้งนี้เพราะว่าการที่จะทำให้กลุ่มเป็นกลุ่มที่สมบูรณ์นั้น จะต้องอาศัยเวลาในการพัฒนา กลุ่ม ดังนั้น มักจะพบว่ากลุ่มจะต้องผ่านระยะต่าง ๆ 4 ระยะคือ

1. ระยะที่บุคคลแต่ละคนมีการแข่งขัน และมีศูนย์กลางอยู่ที่ตนเอง
2. ระยะของความขัดแย้ง และความคับข้องใจ
3. ระยะกลุ่มมีความสามัคคี
4. ระยะที่มีผลงาน และยึดกลุ่มเป็นศูนย์กลาง

1.9 การจัดตั้งกลุ่มและการพัฒนาทีม

เสนาะห์ ดิยาวี (2537:315) กล่าวว่า การจัดตั้งกลุ่มและการพัฒนาทีม (Group Formation and Development) กลุ่มเป็นสิ่งที่ค่อยๆ เป็นรูปร่างขึ้นมาภายในองค์กร เช่นผู้บริหารสร้างหน่วยงานใหม่ แยกหน่วยงานใหญ่ให้เป็นกลุ่มเล็กหลายกลุ่ม หรือรวมหน่วย 2 หน่วย ให้เป็นหน่วยเดียวสำหรับนอกเวลาทำงานแล้ว สมาชิกของกลุ่มอาจร่วมสังสรรค์กับกลุ่มใหม่หรือกลุ่มเดิม และมีการเข้าออกของสมาชิกก็ได้ ดังนั้นคนแต่ละคนมีเหตุผลหลายอย่างที่จะเข้าร่วมกับกลุ่ม

การเข้าร่วมกลุ่ม (Joining a Group) บุคคลแต่ละคนมีเหตุผลกล่าวอ้างที่แตกต่างกันในการเข้าร่วมกับกลุ่มในสถานที่ทำงาน เช่น เพื่อให้ได้รับเงิน เพื่อเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ เพื่อให้ได้มีหน้าที่ความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้น (Increased Responsibility) หรือเพื่อให้ได้รับตำแหน่งซึ่งเป็นความสำเร็จส่วนตัวที่สูงขึ้น สมาชิกอาจสมัครใจเข้าร่วมกับกลุ่มงานเพราะเขาเชื่อถือในเป้าหมายของกลุ่ม หรือเพราะว่าสมาชิกต้องการคบหาสมาคมกับสมาชิกคนอื่นๆ ในหลายเหตุผลที่ยกขึ้นมากล่าวนี้ อาจมีความคาบเกี่ยวกันอย่างซับซ้อนจะโยงใยเข้าหากันก็ได้ อย่างไรก็ตามเหตุผลสำคัญส่วนใหญ่ของการเข้าร่วมกับกลุ่มมักประกอบด้วย ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Security) สถานภาพ (Status) การยกย่องชมเชย (Self-esteem) การมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ (A Sense of Belonging) อำนาจ (Power) และต้องการความสำเร็จตามเป้าหมาย (Achieve Goals)

เมื่อสมาชิกเข้าร่วมกับกลุ่มทำงานเขาจะรู้สึกถึงความไม่มั่นคงลดน้อยลง มีความแข็งแกร่งขึ้น และสามารถผจญกับสิ่งที่ท้าทายได้มากกว่าการทำงานคนเดียว ในสถานที่ทำงานพนักงานจะได้รับ ความมั่นคงจากความรู้สึกที่มีเพื่อนสมาชิกให้ความช่วยเหลือในขณะที่เขาต้องการ หรือเมื่อเขาเจ็บป่วยไม่สบายก็สามารถได้รับการเอาใจใส่ดูแลที่ดีกว่า การที่สมาชิกเข้าร่วมในองค์กรถ้าเขาแสวงหาสถานภาพ หมายความว่า เขาต้องการชื่อเสียงเกียรติยศจากการยอมรับของสังคมสถานภาพในองค์กรจึงมาจากความสามารถเป็นพื้นฐานซึ่งนำไปสู่การได้ทำงานในบริษัทที่มีขนาดใหญ่ เนื่องจากการมีตำแหน่งและระดับในองค์กรมีความสัมพันธ์กันงานหรือมาจากเสน่ห์ดึงดูดใจของหน้าที่งานที่บุคคลนั้นปฏิบัติอยู่ก็มีส่วนให้เขาได้งานดีขึ้นในองค์กรใหม่

บุคคลเข้าร่วมกับกลุ่มเพื่อยกระดับคุณค่าของตนเอง และสร้างความเชื่อมั่นให้ตนเอง เมื่อพนักงานถูกเชิญเข้ามาเป็นบุคคลสำคัญของทีมที่มีวัตถุประสงค์เฉพาะเจาะจง การเข้าร่วมร่วมกันนี้กลุ่มจึงช่วยสนับสนุนการยกย่องชมเชยของพนักงานได้ ดังนั้นการเข้าร่วมกันเป็นกลุ่มจึงทำให้สามารถบรรลุความสำเร็จตามความต้องการได้ และผูกมัดตัวเขาด้วยความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันทางสังคม (Social Interaction) ภายในกลุ่ม

บางครั้งอำนาจก็ถูกสร้างขึ้น โดยการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งสามารถเกิดแรงผลักดันให้บุคคลเข้าร่วมกับกลุ่มได้ เช่น สมาชิกต้องการใช้อิทธิพลเหนือกระบวนการ (Process) นโยบาย (Policy)

โครงการ (Project) หรือเหนือบุคคลอื่น หรือต้องการหลบให้พ้นจากการใช้อำนาจในทางที่ผิด ตัวอย่าง ทีมที่บริหารตนเองในโรงงานของบริษัท General Mills มีความสุขที่ได้ทำงานอิสระ สมาชิกของทีมได้กล่าวถึงวิธีการที่พวกเขาสามารถทำงานให้สำเร็จ ซึ่งต้องเตรียมสิ่งจูงใจในการเข้าร่วม (Join) และการมีส่วนร่วม (Participate) เพื่อให้เพิ่มความพึงพอใจและผลการปฏิบัติงานไปพร้อม ๆ กัน สุดท้ายค้นพบว่าความปรารถนาที่จะเห็นเป้าหมายประสบความสำเร็จ เป็นเครื่องดึงดูดที่มีพลัง ทำให้สมาชิกสนใจที่จะเข้าร่วมเป็นกลุ่ม เพราะในเป้าหมายส่วนมากไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ โดยการทำงานของบุคคลเพียงคนเดียว แต่สามารถทำให้สำเร็จได้โดยอาศัยพลังจากกลุ่ม

Trecker (1969 : 65) อธิบายว่าขั้นการพัฒนาของกลุ่มประกอบด้วย 6 ขั้นตอนคือ

1. ขั้นเริ่มต้น เป็นระยะที่สมาชิกมารวมตัวพร้อมกันเป็นครั้งแรก
2. ขั้นของการขยายความรู้สึกร่วมของกลุ่ม
3. ขั้นการพัฒนาความผูกพันภายในกลุ่ม
4. ขั้นความรู้สึกร่วมในความเป็นกลุ่มอย่างเหนียวแน่น
5. ขั้นความเลื่อมใสในการให้ความสนใจแก่กลุ่ม
6. ขั้นแห่งการสิ้นสุดกลุ่ม

ถวิล ชาราโภชน (2532 : 109) ได้อธิบายว่า กลุ่มใดจะดำเนินงานไปได้ดีมีความก้าวหน้า สมาชิกทุกคนในกลุ่มจะต้องร่วมมือกันเป็นอย่างดีและสมาชิกทุกคนจะร่วมมือกันอย่างดี ก็ต่อเมื่อ จุดมุ่งหมายของกลุ่ม สามารถสนองความต้องการของสมาชิกทุกคนได้มากที่สุด ถ้าได้มากจนกระทั่งเรียกได้ว่าจุดมุ่งหมายของสมาชิก (Member Goal) ก็ยิ่งนับว่าดี แต่โดยความเป็นจริงแล้ว จะไม่มีจุดมุ่งหมายของกลุ่มใดเลย ที่จะสนองความต้องการของสมาชิกได้ทุกคน ดังนั้นสมาชิกส่วนมากที่ตั้งใจทำงานให้กลุ่ม จึงมักจะเป็นพวกที่มีผลประโยชน์ตามจุดมุ่งหมายของกลุ่ม ส่วนพวกที่ได้รับผลประโยชน์จากจุดมุ่งหมายเพียงเล็กน้อย ก็มักจะไม่ให้ความร่วมมือ หรือให้ความร่วมมืออย่างขอไปทีจะมีเพียงจำนวนน้อยเท่านั้น ที่ทำงานเพื่อกลุ่ม โดยไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะได้รับ จึงเป็นเหตุให้กลุ่มขาดประสิทธิภาพ

1.10 บทบาทของกลุ่ม

อุทัย บุญประเสริฐ (2531:18-20) กล่าวว่าในการศึกษาเรื่องกลุ่มและกลุ่มสัมพันธ์ หรือเรื่องกระบวนการกลุ่มนั้น การทำความเข้าใจถึงบทบาทและพฤติกรรมที่สมาชิกแต่ละบุคคลแสดงออกเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้เราถึงกลไกและพฤติกรรมของกลุ่มได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น บทบาทของบุคคลหรือสมาชิกในกลุ่ม หรือการแสดงออกของสมาชิกของกลุ่มนั้น หากพิจารณาจะพิจารณาจากภาพรวมในแบบทั่วไป อาจจะได้เห็นว่า เป็นไปในบทบาทต่าง ๆ ได้หลายแบบด้วยกัน เช่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. บทบาทในฐานะผู้นำกลุ่ม (Group Leader)
2. บทบาทในฐานะผู้ตาม (Group Follower)
3. บทบาทตามความเข้าใจหรือตามความคาดหวังของสมาชิกอื่นๆ ในกลุ่ม (Expected Role) ต่อสมาชิกบางคนของกลุ่ม เช่น บทบาทในฐานะผู้รู้ (Expert) บทบาทในฐานะเป็นผู้ช่วยเหลือหรือสนับสนุน และอำนวยความสะดวก (Facilitator) บทบาทที่เป็นตัวยุ่ง ตัวก่อกรวน หรือเป็นตัวแสบ (Trouble Maker) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การวิเคราะห์ถึงบทบาทที่แสดงออกของบุคคลภายในกลุ่ม ยังอาจจะแบ่งออกในลักษณะอื่น ๆ ได้อีก

เยวพา เดชะคุปต์ และ ทิศนา แชนมณี (2528 : 123-124) กล่าวว่า การที่กลุ่มจะทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น ขึ้นอยู่กับการแสดงบทบาทที่แตกต่างกันของสมาชิก ซึ่งบทบาทต่าง ๆ นั้นอาจแยกออกได้เป็น 3 ลักษณะคือ

1. บทบาทในการทำงาน (Task-oriented)

ในบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการทำงานนี้ สมาชิกมักจะแสดงพฤติกรรมออกมาในรูปของการเป็นผู้ริเริ่มการทำงาน (Initiating-contributing) การเป็นผู้เสนอแนวคิดและวิธีการทำงานใหม่ ๆ การแสดงออกในความพยายามหาทางแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การแสดงตัวออกมาในลักษณะที่เป็นผู้แสวงหาข้อมูลเพื่อการทำงานของกลุ่ม (Information Seeker) เป็นผู้ให้ข้อมูลแก่สมาชิกอื่น ๆ ของกลุ่ม (Information Giver) เป็นผู้ที่ยกยอให้คำชี้แจง ให้คำอธิบาย (Elaborator) เป็นผู้ประสานความคิดและประสานกิจกรรมของกลุ่ม (Coordinator) เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการประเมินการทำงานของกลุ่ม (Evaluator) เป็นผู้ยอสรุปผลงาน (Summarizing) เป็นผู้ให้ข้อสรุปและข้อประเด็นต่าง ๆ แก่กลุ่ม เป็นผู้นำในการทดลองสอบความเห็นพ้องหรือความเห็นที่สอดคล้องต้องกันของกลุ่ม (Consensus Testing) หรืออาจรับอาสาทำหน้าที่เป็นผู้จัดบันทึกรายละเอียด หรือ ประเด็นเกี่ยวกับการทำงานของกลุ่ม (Recording) เป็นต้น

2. บทบาทในการสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม (Relation-oriented)

พฤติกรรมทางด้านนี้ของสมาชิกของกลุ่ม อาจแสดงออกโดยการทำตนเป็นผู้ที่ยกยอเสริมบรรยากาศ เป็นผู้ที่ยกยอกระตุ้น คอยช่วยเหลือ และให้กำลังใจแก่ผู้อื่น (Encouraging and Supporting) การเป็นผู้ยกยอควบคุมกำกับและส่งเสริมการแสดงออกที่เหมาะสมของสมาชิกในกลุ่ม (Expeditor) เช่น ในเรื่องการกระจายข้อมูล การจัดโอกาสให้สมาชิกของกลุ่มมีบทบาทร่วม และได้เสนอความคิดเห็นโดยทั่วถึง

นอกจากนี้ยังมีพฤติกรรมแสดงออกในบทบาทของผู้ที่ยกยอประสานงาน หรือผู้ประนีประนอม (Harmonizer or Compromisor) แสดงบทบาทในฐานะผู้กำหนดมาตรฐานการ

ปฏิบัติของกลุ่ม (Standard Setter) แสดงบทบาทเป็นผู้สังเกตการณ์ประจำกลุ่ม (Group Observer) แสดงบทบาทเป็นผู้ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดของกลุ่ม (Tension Reducer) เช่น โดยการพยายามหาเรื่องขบขันหรือกิจกรรมผ่อนคลายอารมณ์มาสอดแทรกตามโอกาสที่เหมาะสม และอาจจะเป็นผู้แสดงบทบาทเป็นผู้ตาม (Follower) เพื่อช่วยลดความขัดแย้งในกลุ่ม และติดตามรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกอื่น ๆ ของกลุ่ม เป็นต้น

3. บทบาทเพื่อตนเอง (Personal-oriented)

บทบาทที่สมาชิกของกลุ่มแสดงออกในกรณีนี้ จะเป็นการแสดงออกเพื่อสนองความต้องการของตนเองของบุคคลนั้นๆ เป็นสำคัญ พฤติกรรมอาจจะปรากฏในรูปการแสดงอาการก้าวร้าว (Aggressor) ซึ่งมักจะแสดงออก โดยการโจมตี ทับลม เยาะเย้ย ถากถาง แสดงอาการไม่เห็นด้วยอย่างไร้มารยาทเมื่อไม่เห็นด้วยในเรื่องหนึ่งเรื่องใด ชัดชัดอย่างแรง ๆ หักหน้าสมาชิกที่ตนไม่เห็นด้วย แสดงบทบาทในลักษณะเป็นผู้ขัดขวาง คือตั้ง (Blocker) เช่น ปิดหนทางผู้อื่น ขอบหาประเด็นแย้งอยู่เสมอ หรือ แสดงออกแบบเป็นผู้ข่มขู่ แสดงอาการข่มขู่ผูกขาด (Dominator or Donopolizer) คือ พยายามครอบงำผู้อื่น ทั้งโดยวาจาและกริยาท่าทาง หรือด้วยอย่างใดอย่างหนึ่ง แสดงการข่มขู่แสดงอำนาจในกระบวนการทำงานของกลุ่ม

บทบาทที่แสดงออกของบุคคล หรือของสมาชิกในกลุ่มตามลักษณะดังกล่าวเหล่านี้ เป็นสิ่งที่สำคัญยิ่งต่อประสิทธิภาพในการทำงานของกลุ่ม จะเห็นได้ว่าพวกที่เน้นเรื่องงานมักจะเป็นผู้สร้างสรรค์ ในขณะที่พวกที่เน้นตัวเองมีแนวโน้มเป็นผู้ทำลาย พวกที่ชอบดำรงความสัมพันธ์มักจะเป็น คนนาร์ก ประจำกลุ่ม ซึ่งในเรื่องนี้ ผู้ที่เป็นผู้นำกลุ่มหรือผู้บริหารจะต้องให้ความสนใจ ต้องพยายามค้นหา หรือแยกพวกที่ เน้นตัวเอง ออกให้ได้ให้ชัดเจน ให้รู้ตัวให้แน่ชัด เพื่อจะได้กำหนดกลวิธีในเชิงปฏิสัมพันธ์ต่อบุคคลเหล่านั้นให้เหมาะสม และพยายามไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน และการพัฒนาการทำงานกลุ่มที่มีประสิทธิภาพของกลุ่มนั้น ๆ

1.11 พฤติกรรมของกลุ่ม

ลักษณะที่เป็นพฤติกรรมที่สำคัญของกลุ่มมี 2 อย่างคือ

1. การเคลื่อนไหวของกลุ่ม มีความหมายถึงกำลัง หรือการกระทำที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม ซึ่งทุกกลุ่มจะมีลักษณะดังกล่าวเสมอ และแต่ละกลุ่มจะมีการกระทำระหว่างกลุ่มอื่นๆ ด้วยเป็นธรรมดาของคนที่จะต้องมีการกระทำและพุดกับคนอื่น ๆ มีความรู้สึกในทางเป็นมิตรหรือศัตรูให้ความร่วมมือหรือคัดค้าน มีการตอบโต้ต่อลักษณะบางอย่างของคนอื่น มีความรู้สึกและความเชื่อที่เป็นของกลุ่มตนเอง ในอีกความหมายหนึ่งซึ่งใช้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการต่อต้านการเปลี่ยน

แปลง การกีดกันทางสังคม กำล้างอิทธิพลความเป็นผู้นำ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับการจูงใจโดยกลุ่ม

2.กลุ่มผู้มีอำนาจ คน ๆ หนึ่งในกลุ่มจะมีอำนาจที่แท้จริง หากมีปัญหาเกิดขึ้นในกลุ่ม หรือต้องการความร่วมมือของกลุ่มก็อาจขอร้องบุคคลที่มีอิทธิพลในกลุ่มเพียงคนเดียวก็แก้ไขปัญหาได้ เพราะคนที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นหัวหน้าจริง ๆ อาจไม่มีอิทธิพลอะไรเลย การใช้อำนาจทางการจากหัวหน้าตัวจริงอาจไม่ได้ผล ในกรณีเช่นนี้จะต้องขอความร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการจากบุคคลที่มีอิทธิพลของกลุ่มอีก หรือถ้าเกิดเรื่องวุ่นวายขึ้น คนที่รู้สึกดีไม่ใช่หัวหน้ากลุ่ม แต่เป็นคนที่เป็นดาวของกลุ่ม

1.12 อิทธิพลของกลุ่มต่อกลุ่ม และต่อตัวบุคคลในกลุ่ม

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ(2539:215) กล่าวว่าจากความรู้ในเรื่องกลุ่มและธรรมชาติของกลุ่มทำให้ทราบว่า กลุ่มมีอิทธิพลเป็นอย่างมากต่อประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการทำงานของกลุ่มและของสมาชิกของกลุ่ม กลุ่มในองค์กรไม่ว่าจะเป็นกลุ่มแบบเป็นทางการหรือแบบไม่เป็นทางการก็ตาม ถ้าไม่ติดตามดูแลให้ดี อาจมีลักษณะเหมือนเป็นคาบสองคม โดยเฉพาะกลุ่มแบบไม่เป็นทางการ (Informal Group) หากฝ่ายบริหารหรือฝ่ายจัดการดำเนินการได้อย่างเหมาะสมแล้วกลุ่มเหล่านั้นจะรวมตัวกัน ให้ความร่วมมือ ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในทางตรงกันข้าม กลุ่มก็อาจถ่วง บ่อนทำลายหรือต่อต้านฝ่ายบริหารได้เป็นอย่างมาก ในบางกรณีอาจรุนแรงถึงขั้นข่มขู่ ระบาย ทำให้ฝ่ายบริหารประสบความยุ่งยากในการทำงาน

นอกจากกลุ่มจะมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลและประสิทธิภาพของกลุ่มแล้ว กลุ่มยังมีอิทธิพลต่อสมาชิกของกลุ่มเป็นรายตัวบุคคลอีกด้วย จากลักษณะและธรรมชาติของกลุ่มแสดงให้เห็นว่า คนจะต้องยอมสูญเสียเอกลักษณ์ของตนเองไปบางส่วน เมื่อไปอยู่ร่วมกับกลุ่มโดยการเป็นส่วนของกลุ่ม (Group Belonging) โดยการยอมปฏิบัติตามปทัศฐานของกลุ่มและยอมรับว่าร่วมดำเนินงานไปตามแบบหรือตามทิศทางที่กลุ่มกำหนด เป็นต้น กลุ่มนั้นมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการปฏิบัติของบุคคลโดย

1. เป้าหมายและมาตรฐานของกลุ่มที่กลุ่มกำหนดขึ้น เป้าหมายและมาตรฐานของกลุ่มเป็นเครื่องกำกับพฤติกรรมของสมาชิกและระดับการปฏิบัติงานของสมาชิกในกลุ่มซึ่งหากมีการละเมิดหรือละเลย จะมีผลกระทบถึงความมั่นคง กระทบต่อความสมานฉันท์ของกลุ่ม และกระทบต่อสถานภาพของบุคคลโดยตรง

2. กลุ่มอาจให้การสนับสนุนช่วยเหลือ หรือขัดขวางสมาชิกของกลุ่มได้ (Provision or withhold Assistance)

3. กลุ่มอยู่ในฐานะที่สามารถให้รางวัลหรือลงโทษสมาชิกของกลุ่มได้ (Reward or Punishment) ในหลายรูปแบบด้วยกัน เช่น ให้การยกย่องชมเชย ให้เกียรติให้การสนับสนุนทางใจ (Moral Support) ให้รางวัลเป็นสิ่งของ เงินทอง และให้ความร่วมมืออย่างแข็งขัน เป็นต้น

อุทัย บุญยประเสริฐ (2531:16) กล่าวว่าความกลมเกลียวสมานฉันท์ของกลุ่ม (Group Cohesiveness) เป็นพลังสำคัญที่แสดงถึงความเข้มแข็ง ความแข็งแกร่งของความร่วมมือของสมาชิกในกลุ่ม เป็นพลังของกลุ่มที่มีอิทธิพลต่อบุคคล และต่อระดับปฏิบัติการของกลุ่มต่อกลุ่มอื่น ต่อองค์การ หรือต่อหน่วยงานอื่น ๆ ความกลมเกลียวสมานฉันท์เป็นเรื่องของความเข้มข้นในการร่วมแรงร่วมใจของสมาชิกของกลุ่ม ระดับความกลมเกลียวสมานฉันท์จะมีได้มากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ขนาดของกลุ่ม (Group Size)
2. การแข่งขันกันภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม (Competition)
3. สถานภาพของกลุ่มและของบุคคลในกลุ่ม (Status)
4. การมีจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายตรงกัน (Group Goal)
5. สภาพแวดล้อมในการทำงาน (Environment)
6. ความใกล้ชิดกัน (Proximity)
7. ความสม่ำเสมอในการติดต่อสัมพันธ์กัน (Stable Relationship)
8. องค์ประกอบของโครงสร้างของกลุ่ม (Member Structure)
9. ภาวะผู้นำของตัวผู้นำของกลุ่ม (Leadership)
10. แรงกดดันจากภายนอก (A Threat from Outsider)

สรุปได้ว่ากลุ่มมีอิทธิพลทั้งโดยทางตรง และโดยทางอ้อมต่อพฤติกรรมการทำงานของกลุ่ม และสมาชิกของกลุ่ม นอกจากนั้นยังอาจมีอิทธิพลในทางลบต่อต่างกลุ่มโดยวิธีการแทรกแซง โดยการข่มขู่ก้าวร้าว ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวย่อมมีผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิผลและประสิทธิภาพของหน่วยงานหรือองค์การอย่างแน่นอน

1.13 สถานการณ์ที่จะทำให้กลุ่มทำงานอย่างบังเกิดผล

ดิเรก ฤกษ์หรัย(2521) กล่าวว่าปัญหาที่มักจะถามกันเสมอว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้สมาชิกในกลุ่มที่มีลักษณะอาสาสมัครเข้าร่วมกันทำงานเกิดมีความสนใจร่วม การเข้าไปเกี่ยวข้อง

(Involvement) และการยอมรับการเข้าไปเกี่ยวข้อง (Commitment) เพื่อให้กลุ่มเกิดสถานการณ์ที่จะเกิดการดำเนินงานในรูปของกลุ่มอย่างไรผล

เป้าหมายที่สำคัญที่กลุ่มจะต้องกระทำให้บังเกิดผล โดยส่วนรวมต่อชุมชนและต่อสมาชิก คือ

1. การพัฒนาลักษณะความเป็นผู้นำของสมาชิกทุกคน
2. การพัฒนาให้สมาชิกรู้คุณค่าในการทำงานร่วมกัน
3. การพัฒนาให้สมาชิกตระหนักถึงคุณค่าในการรับผิดชอบร่วมกันต่อสังคม และคุณค่าในการช่วยเหลือเพื่อนบ้านที่ด้อยกว่า
4. การพัฒนาการก่อตั้ง (Pressure Group) เพื่อมีบทบาทในการต่อรองและดำเนินการในเรื่องของการซื้อ การขาย ฯลฯ ให้เป็นไปอย่างยุติธรรมให้มากที่สุด และขจัดการถูกเอารัดเอาเปรียบให้น้อยลง
5. การพัฒนาให้เกิดการลดช่องว่างของความแตกต่างของคนในชุมชนให้มากที่สุด ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษา และกำหนดหรือควบคุมสถานการณ์ที่จำเป็นในอันที่จะทำให้กลุ่มทำงานอย่างบังเกิดผลที่สำคัญตามเป้าที่วางไว้ข้างต้น

ดังนั้น สถานการณ์ที่จำเป็นที่จะทำให้กลุ่มทำงานอย่างบังเกิดผล มีดังนี้

1. การมีโครงสร้างขององค์กรที่ทำให้กลุ่มทำงานร่วมกันอย่างบังเกิดผล ได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า ในประเทศไทยเรามีกลุ่มที่สำคัญหลายรูปแบบที่เป็นกลุ่มอย่างเป็นทางการ รูปแบบขององค์กรต่างๆ ที่มี ยังมีปัญหาในด้านการได้รับการร่วมมือร่วมใจอย่างแท้จริงในการที่สมาชิกจะดำเนินเพื่อกลุ่มหรือเพื่อชุมชนของตน รูปแบบที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมักโน้มเอียงไปในแนวที่ว่า การเข้าร่วมเป็นสมาชิก โดยเฉพาะกลุ่มทางการเกษตรไม่ได้เกิดจากการสมัครใจ ในลักษณะของ (Voluntary Participation) แต่เป็นการเข้าร่วมโดยสมาชิกแต่ละคนคิดว่าตนจะได้รับประโยชน์อะไรบ้างจากการที่ตนเข้าเป็นสมาชิก โดยที่ขาดจากการคำนึงว่ามีอะไรบ้างที่ตนกระทำเพื่อชุมชน หรือเพื่อกลุ่มของตน

การดำเนินการข้างต้นนั้น ต้องยึดหลักของการใช้กลุ่มที่มีอยู่แล้วในชุมชนให้เกิดประโยชน์ให้มากที่สุด โดยการปรับปรุงโครงสร้างและอื่น ๆ ให้เกิดผลในอันที่สมาชิกทุกคนจะทำงานร่วมกัน และก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมแก่กลุ่มให้มากที่สุด รวมทั้งแก่ชุมชนโดยส่วนรวมอีกด้วย ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวอาจจะทำการ โดยศึกษาถึงข้อบกพร่องของกลุ่มหรือศึกษาว่า อะไรบ้างที่จะมีส่วนในการกระทำให้กลุ่มทำงานอย่างบังเกิดผล โดยอาจจะศึกษาถึงการดำเนินการของกลุ่มจากสังคมอื่นที่มีลักษณะที่สอดคล้องกันมากที่สุด แล้วนำมาปรับใช้ให้บังเกิดผลในชุมชนของตน

2. มีการโยงเป้าหมายของกลุ่มกับเป้าหมายของบุคคลเข้าด้วยกันกล่าวสั้นๆ คือ มีการประสานประโยชน์ของสมาชิกในกลุ่ม เพราะโดยทั่วไปการที่บุคคลเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งนั้น มักจะมีแรงจูงใจในเรื่องที่เกี่ยวกับความต้องการในเรื่องของการที่จะได้รับประสบการณ์ใหม่ คือ ได้มีการติดต่อกับเพื่อนใหม่ หรือเกิดความคุ้นเคยกับเพื่อนที่รู้จักแล้วมากขึ้น ตลอดจนการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งใหม่ ๆ และความรับผิดชอบใหม่ ๆ นอกจากนั้น การเข้ามารวมกลุ่มยังต้องการในเรื่องของการได้รับการยกย่องจากคนอื่น หรือได้รับการสนองตอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่เกิดประโยชน์สำหรับบุคคลนั้น ๆ แรงจูงใจเหล่านี้อาจจะแตกต่างกันไปตามความพร้อม และสภาพพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละบุคคล และถ้าความต้องการเหล่านี้ได้รับการตอบสนองมากกว่า สมาชิกภาพก็จะอยู่คงทนกว่า

โดยทั่วไปกลุ่มเป็นตัวกลางในการดำเนินงานในเรื่องของ

- 1) เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนหรือของสมาชิกทั้งหมด โดยการกระทำของกลุ่มเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาการทางเทคโนโลยี
- 2) เพื่อให้เกิดการแพร่กระจายในการยอมรับเทคโนโลยีมากขึ้น
- 3) เพื่อให้ได้มาซึ่งยุทธศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ และการวางแผนองค์การที่จะมีการพัฒนาเพื่อให้เกิดผลกำไรในการยอมรับเทคโนโลยีทางการเกษตร

3. วางมาตรการที่เหมาะสมให้เกษตรกรเป้าหมาย ให้เกษตรกรได้เลือกผู้นำที่มีความเสียสละ มีความจริงใจ มีความอดทน มีความสามารถในการชักจูงให้กลุ่มดำเนินการ กระทำกรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ การมีความคิดริเริ่ม ความซื่อสัตย์ การยกย่องให้เกียรติผู้อื่น รวมทั้งลักษณะอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการเป็นผู้นำ

4. มีการปรับปรุงบรรยากาศภายในกลุ่ม (Group Climate) ตามหลักการนั้นเมื่อเกิดกลุ่มขึ้นมา ภายในกลุ่มจะมีโอกาสสำหรับการแข่งขัน และการร่วมมือภายในกลุ่มขึ้นมา ภายในกลุ่มจะมีโอกาสสำหรับการแข่งขัน และการร่วมมือภายในกลุ่ม จะต้องมีการสร้างบรรยากาศภายในกลุ่มให้อบอุ่น และมีการยกย่องสมาชิกทุกคนให้เท่าเทียมกันให้มากที่สุด

ปัญหาที่เกิดจากการแข่งขันภายในกลุ่มที่เกิดขึ้น คือ

1. การแข่งขันเพื่อผลประโยชน์ของบุคคลในกลุ่ม การแก้ไขข้อขัดแย้งเรื่องนี้กระทำโดยการกำหนดให้ชัดเจนว่า ภายใต้พื้นฐานการกระทำอะไร หรือการกระทำที่บังเกิดผลในเรื่องอะไรบ้างตามเป้าหมายที่ตั้งไว้แล้ว สมาชิกแต่ละคนที่ดำเนินการประสบผลจะได้รับรางวัล หรือผลประโยชน์ชนิดไหน ในปริมาณอย่างไร

2. การแข่งขันเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่จำกัดของกลุ่ม การแก้ไขในเรื่องนี้กระทำโดยการตั้งมาตรฐาน หรือกฎเกณฑ์ขึ้นมากำหนดสิ่งต่าง ๆ ในการที่จะได้มาซึ่งทรัพยากรที่มีข้อจำกัดของกลุ่ม

3. แข่งขันภายในกลุ่มที่แย่งลูกคำกันเอง การแก้ไขในเรื่องนี้ต้องกำหนดขอบเขตการปฏิบัติงานการต่อบุคคลเป้าหมายให้ชัดเจน เป็นต้น

การร่วมมือในการอภิปรายกลุ่ม หรือการแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องสร้างบรรยากาศในกลุ่ม ให้สมาชิกเกิดความรู้สึก ร่วมในการดำเนินการดังกล่าว เพราะส่วนใหญ่สมาชิกหลายคนมักจะคิดว่า ถ้าตัดเองไม่มีอะไรที่เก่ง หรือเหนือคนอื่น ก็นั่งเงียบ ๆ เฉย ๆ ดีกว่า ผู้ที่เป็นประธานจะต้องพยายามที่จะหาทางให้สมาชิกในกลุ่มร่วม “เปิดปาก” อภิปรายเสนอความคิดเห็นให้มากที่สุด แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องยอมรับว่า ไม่มีทางที่จะทำให้สมาชิกทุกคนของกลุ่มร่วมกันอภิปรายดีเท่ากัน และผู้นำกลุ่มจะต้องยอมรับการเสนอข้อคิดเห็นของสมาชิกทุกคนเป็นพื้นฐาน แม้ว่าจะมีคุณค่าต่างกัน

5. การกระทำหน้าที่ต่าง ๆ ของกลุ่มให้ครบถ้วน ในการที่จะกระทำตามหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่ง หรือมากกว่าของกลุ่ม กลุ่มโดยทั่วไปมีความต้องการขั้นพื้นฐานในอันที่จะทำให้ปฏิบัติการไปได้เต็มที่ก็คือ

1. ความต้องการในการที่จะให้งาน ได้มีการกระทำไป (Task Needs)
2. การก่อให้กลุ่มตั้งอยู่ได้ โดยสมาชิกมีความสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพ (Maintenance Needs)

3. หน้าที่ของกลุ่มที่จะดำเนินงานให้ได้ผล และการที่จะก่อให้สมาชิกมีการสัมพันธ์กันอย่างมีประสิทธิภาพนั้น กลุ่มจะต้องมีหน้าที่ในการดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้ คือ

3.1 การประนีประนอมความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม เมื่อเกิดข้อขัดแย้งกันทางความคิด

3.2 การวินิจฉัยว่า อะไร เป็นสาเหตุแห่งความยุ่งยากของปัญหาที่เกิดขึ้นของกลุ่ม หรือเกิดภายในกลุ่ม และอะไรควรเป็นเรื่องที่จะดำเนินการต่อไป เพื่อให้ได้มาซึ่งความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในกลุ่ม

3.3 การกระตุ้นให้เกิดการเชื่อมั่นแก่สมาชิกในกลุ่ม โดยการก่อให้เกิดความอบอุ่น ความรู้สึกฉันท์มิตร การยอมรับผู้อื่นและการดำเนินการเพื่อผู้อื่น การให้โอกาสที่จะได้รับการยกย่องแก่สมาชิกอย่างเท่าเทียมกันทุกคน

3.4 การแสดงออกถึงความรู้สึกของกลุ่ม กลุ่มจะต้องทำให้สมาชิกได้แสดงความรู้สึกร่วมแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ที่ดีภายในกลุ่ม

3.5 การชี้ประเด็นของความคิดเห็นให้ชัดเจน เพื่อขจัดความแตกต่างของเรื่อง ที่ตกลงกันไม่ได้ของสมาชิกในกลุ่ม และอาจจะดำเนินการลดความตึงเครียดภายในกลุ่ม โดยอาจจะนำเรื่องเข้าชั้นมาคลี่คลายบรรยากาศที่ตึงเครียดเป็นครั้งคราว หรืออาจจะกระทำการในลักษณะที่มุ่ง

เน้น แต่เรื่องของข้อคิดเห็น โดยละเว้นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพของสมาชิกภายในกลุ่มที่บางคนอาจจะมีบุคลิกภาพก้าวร้าว หรืออื่น ๆ

3.6 การติดตามผลการตัดสินใจของกลุ่ม ซึ่งจะต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ

6. การก่อตั้งแบบแผนการปฏิบัติที่เหมาะสมขึ้นใหม่ตามความจำเป็นปกติ เรามักจะพบว่าในกลุ่มหนึ่งๆ มีแบบแผนการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมหลายอย่าง เช่น เสียเวลาในการปฏิบัติ มาตรฐานที่กำหนดไว้เกินความเป็นจริง หรือต่ำกว่าความเป็นจริง แบบแผนอย่างต่อต้านการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงแบบแผนการปฏิบัติของกลุ่มนี้ จะต้องได้รับความคิดเห็นชอบจากสมาชิกส่วนใหญ่ทั้งหมดก่อนที่จะดำเนินการเปลี่ยนแปลงให้มากที่สุด

การกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงาน กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อกำหนดมาตรฐานจะต้องมีการกำหนดร่วมกันระหว่างสมาชิกและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกส่วนใหญ่ด้วย ในขณะเดียวกันจะต้องมีการกำหนดบทบาทความรับผิดชอบของสมาชิกในกลุ่มให้ชัดเจนด้วยว่า ในหน้าที่หนึ่ง ๆ มีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในเรื่องอะไรที่เกี่ยวข้องบ้าง

7. การดำเนินเกี่ยวกับการอภิปรายกลุ่ม และการทำงานเกี่ยวกับการเรียนรู้ของสมาชิกในกลุ่มจะต้องสนุกและมีชีวิตชีวา แม้ว่าในการอภิปรายในบางตอนจะมีข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิก แต่ผลที่ได้ที่ตั้งใจให้สมาชิกในกลุ่มเกิดในการเรียนรู้ก็คือ จะต้องสร้างความพึงพอใจหรือแม้กระทั่งการก่อให้เกิดความตื่นตัว

8. การประเมินผล หรือการสรุปผลจากการปฏิบัติของกลุ่ม จะต้องกระทำทุกครั้งหลังจากที่มีการอภิปรายกันเรียบร้อยแล้ว อย่างน้อยการประเมินผลนั้นต้องมุ่งที่จะชี้ให้เห็นว่า นอกเหนือจากการเรียนรู้ในกลุ่มของสมาชิกแล้ว การร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในกลุ่มเป็นอย่างไรบ้าง และผลที่ได้จากการอภิปรายเป็นอย่างไรที่เป็นข้อยุติ

9. สมาชิกทุกคนควรมีการร่วมการประชุมกลุ่มเพื่ออภิปรายทุกครั้ง และทุกครั้งก็ต้องเตรียมตัวล่วงหน้าในการปฏิบัติหน้าที่ตามขอบเขตที่ได้รับมอบหมาย เช่น จะมีการอภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับปัญหาในการทำงานของเกษตรกรที่เป็นสมาชิก สมาชิกทุกคนต้องเตรียมพร้อมที่จะแสดงความคิดเห็นของตนในแง่ที่เป็นประสบการณ์ของตนร่วมกับผู้อื่น เพื่อที่จะให้กลุ่มได้รับผลตามที่มุ่งหมาย

10. ขนาดของกลุ่ม ก็เป็นเรื่องสำคัญในการที่จะพิจารณา เพราะถ้ามากหรือน้อยเกินไปก็อาจจะดำเนินการไม่บังเกิดผล การพิจารณาถึงขนาดของกลุ่มว่าควรมากน้อยแค่ไหน ขึ้นอยู่กับขอบเขตของงาน เป้าหมายร่วมของกลุ่มและอื่น ๆ ที่จะมีเงื่อนไขให้สมาชิกมีบทบาทร่วมให้มากที่สุด

นิภา สุวรรณแสง ตุมรสุนทร (2525 : 228) กล่าวว่า ปัจจัยที่ทำให้กลุ่มดำรงความเป็นกลุ่มอยู่ได้คือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

1. ความสนใจซึ่งกันและกันของสมาชิกในกลุ่ม
2. จุดมุ่งหมายของการรวมกลุ่ม
3. ความคล้ายคลึงกันของสมาชิก
4. การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของสมาชิกในกลุ่ม
5. การตัดสินใจร่วมกัน
6. ขนาดของกลุ่ม
7. บรรยากาศในกลุ่ม
8. โครงสร้างของกลุ่ม
9. ลักษณะผู้นำ
10. กิจกรรมของกลุ่ม
11. การติดต่อสื่อสาร
12. รางวัลและแรงจูงใจ

1.14 การใช้กลุ่มในการดำเนินงานหรือเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนางาน

อุทัย บุญประเสริฐ(2531:23-26)ในการใช้กลุ่มเพื่อประโยชน์ในการทำงานนั้น ผู้บริหาร อาจจะใช้กลุ่มเพื่อวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันได้หลายอย่าง เช่น

1. เพื่อเป็นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูล
2. เพื่อเป็นที่ประมวลความคิด
3. เพื่อให้ข้อเสนอแนะวิธีทำงาน
4. เพื่อเป็นที่ร่วมตัดสินใจ หรือกำหนดนโยบายการทำงาน
5. เพื่อประเมินผลงาน หรือประเมินสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง
6. เพื่อเป็นที่เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร หรือแลกเปลี่ยนข่าวสาร
7. เพื่อสอดแทรกอิทธิพลของผู้นำ
8. เพื่อเป็นที่เปิด โอกาสให้สมาชิกได้พัฒนาตนเอง ทั้งทางด้านสังคมและทางด้านการงานที่เกี่ยวข้อง

จะเห็นได้ว่าลักษณะที่กล่าวแล้วนี้ ส่วนใหญ่มีแนวโน้มเชิงเป็นเรื่องของกลุ่มแบบเป็นทางการ (Formal Group) ซึ่งอยู่ในกลุ่มเหล่านี้ หากมีตัวผู้บริหารเป็นสมาชิกของกลุ่มร่วมอยู่ด้วย จะปรากฏว่า ข้อคิดความเห็นและข้อเสนอแนะของกลุ่มมักจะมีอำนาจมีความเป็นไปได้ หรืออาจมีผลในทางปฏิบัติไปด้วยโดยอัตโนมัติ ดังนั้นการใช้กลุ่มเพื่อให้เกิดผลในทางใดจึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ และขึ้นอยู่กับการจัดกลุ่มนั้น ๆ โดยตรง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนกลุ่มที่ไม่เป็นทางการนั้น มีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้ว่าจะเป็นกลุ่มนอกระบบ เป็นความสัมพันธ์กันเอง กลุ่มแต่ละกลุ่มมักจะมีระบบระเบียบ หรือ มีวินัยของกลุ่ม (Group Discipline) เป็นเครื่องกำกับ ที่สามารถทำกับพฤติกรรมของสมาชิกได้ มีผู้นำ (Informal Leader) ของตนเองได้ กลุ่มแบบนี้เป็นกลุ่มที่มีความหมายต่อสมาชิก เพราะมีส่วนตอบสนองความต้องการทางใจของสมาชิก ตอบสนองเรื่องฐานะและบทบาทของสมาชิกทางสังคม มีข่ายการติดต่อสื่อสาร (Communication Network) ของคนในกลุ่มโดยเฉพาะ ซึ่งถ้าผู้บริหารเข้าใจ ก็อาจแสวงหาความร่วมมือชักนำให้ร่วมกิจกรรมที่นำไปสู่การสร้างสรรค์ในหน่วยงาน

เนื่องจากกลุ่มแบบไม่เป็นทางการมักจะมีบุคคลสูง การปฏิบัติการที่อาจจะจำเป็นสำหรับองค์กร แต่ไม่ผูกพันกับระบบที่เป็นแบบแผนขององค์กร ในบางเรื่องก็อาจใช้กลุ่มนอกระบบดำเนินงานในเรื่องนั้น ๆ ได้คล่องตัวกว่า ไม่ล่าช้าและมีประสิทธิภาพสูงเนื่องจากเป็นพลังของกลุ่มที่มาจากความพร้อมใจ เช่น กรณีการร่วมมือกันพัฒนา ร่วมมือในกิจการอาสาสมัคร ร่วมมือในกิจกรรมการกุศล ในกิจกรรมทางประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น

ส่วนการใช้กลุ่มหรือใช้กระบวนการกลุ่มในการร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของหน่วยงานนั้น หากพิจารณาจากหลักการทั่วไปที่เชื่อกันว่า หลายหัวดีกว่าหัวเดียว และ หลักการบริหารงานแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) แล้วดูน่าจะเป็นสิ่งที่ดี ควรยึดถือปฏิบัติ การใช้กลุ่มในการตัดสินใจ น่าจะให้ผลดีมากกว่าผลเสีย ในเรื่องนี้ถ้าพิจารณาจากพฤติกรรมการบริหารงานตามปกติของหน่วยงานแต่ละหน่วยงานแล้ว ความเป็นไปได้ตามหลักการดังกล่าวนี้ จะมีได้มายน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญ ๆ ต่อไปนี้

1. ลักษณะงานที่ต้องทำ (Nature of the Task)
2. คุณภาพของสมาชิกในกลุ่ม (Quality of Individual Involved)
3. ลักษณะองค์ประกอบและโครงสร้างของกลุ่ม (Group Composition and Structure)
4. ความผูกพันของคนในกลุ่มต่องาน (Involvement)
5. ภาวะผู้นำของหัวหน้ากลุ่ม (Group Leadership) และกระบวนการทำงานของกลุ่ม (Group Work Process)
6. ความกลมเกลียวสมานฉันท์เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสมาชิกในกลุ่ม (Group Cohesion)

หากมีการใช้กลุ่มช่วยในการตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ ของหน่วยงานหรือองค์กรโดยทั่วไปแล้วมีข้อเสนอแนะว่า ในกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มนั้น ควรจะดำเนินการให้มีการรับข้อคิดเห็นจากสมาชิกในแง่มุมและประเด็นต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง จัดการให้ช่วยกันกำหนดประเด็นปัญหาให้ชัดเจน ให้สมาชิกทุกคนได้มีโอกาสเสนอแนะทางเลือกในการแก้ปัญหาให้มากที่สุด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนลิขสิทธิ์หรือการแจ้งขึ้นเพื่อการศึกษาเท่านั้น เมื่อผู้ยืมเห็นชอบให้ยืมหรือยืมไปใช้ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิธีการแก้ไขปัญหานั้นที่เหมาะสมที่สุด จากนั้นจึงให้กลุ่มร่วมมือกันวางแผน ดำเนินการและแก้ไขปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นร่วมกันต่อไป

สิ่งสำคัญที่ควรพิจารณาดำเนินการ เพื่อส่งเสริมการใช้กลุ่มตัดสินใจแก้ปัญหามีประสิทธิภาพ คือ

1. ดำเนินการให้กลุ่มตกลงยอมรับในวิธีการกำหนดประเด็นปัญหา ก่อนที่จะกำหนดตัวปัญหา หรือประเด็นปัญหา

2. ดำเนินการให้สมาชิกทุกคนของกลุ่มมีส่วนร่วม มีบทบาทในการดำเนินงานของกลุ่มตามโอกาสและตามบทบาทที่เหมาะสม

3. แยกให้ออกว่า สิ่งใดคือแนวความคิด (Idea Getting) ที่ได้ อะไรคือผลจากการประเมินแนวความคิด (Idea Evaluation) ซึ่งในกรณีนี้การใช้วิธีการ ระดมความคิด ที่เรียกกันว่า Brainstorming จะเป็นเทคนิคสำคัญที่ช่วยแยกประเด็นทั้งสองออกจากกันให้เห็นได้อย่างชัดเจน คือระดมคิดวิธีการออกมาก่อน เมื่อคิดได้มากพอหรือจนหมดแล้วจึงค่อยพิจารณารายละเอียด และความเหมาะสม ตลอดจนความเป็นไปได้ในการปฏิบัติของแต่ละวิธีที่ประมวลมาได้ในภายหลัง

4. หลีกเลี่ยงการผูกขาดความคิด และป้องกันการผูกขาดการอภิปราย

5. ดำเนินการอภิปรายหรือการพิจารณา ให้ผูกพันกับปัญหาและอุปสรรคในเรื่องที่กำลังพิจารณาโดยตรง ไม่ออกนอกกลุ่มนอกทาง ไม่ค้นหาว่าใครผิดใครถูก

6. ใช้วิธีการของกลุ่มส่งเสริมคุณภาพ (Quality Control Circle) ตามแบบของญี่ปุ่น เข้าช่วยในการศึกษา ซึ่งสิ่งที่สำคัญของเทคนิคนี้ประกอบด้วย

1. การวิเคราะห์ปัญหา
2. ตัดสินใจเลือกวิธีการแก้ไขปรับปรุง
3. ดำเนินการแก้ไข
4. ปรับใหม่ตามความจำเป็นและความเหมาะสม

ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้ได้พิสูจน์ผลแล้ว ทั้งในด้านประสิทธิผลในการแก้ปัญหการทำงาน และในการพัฒนา ทั้งในด้านการงานและด้านการพัฒนาตัวบุคคล

2. เครื่องข่ายวนเกษตร

คุณสรินยา คำพิลา เจ้าหน้าที่ของศูนย์วนเกษตรได้กล่าวว่าเครือข่ายวนเกษตรก็คือหมู่บ้านที่ทางศูนย์วนเกษตรได้ลงไปส่งเสริม สร้างแนวคิด ทำให้เกิดการรวมกลุ่มตลอดจนให้คำปรึกษาแนะนำในการดำเนินกิจกรรมภายในกลุ่มมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งหมู่บ้านเหล่านี้กระจายอยู่ในแต่ละจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จ. ฉะเชิงเทรา มีเครือข่ายวนเกษตรอยู่ใน 2 อำเภอ คือ อ.สนามชัยเขต และอำเภอท่าตะเกียบ

- อำเภอสนามชัยเขต ได้แก่ หมู่บ้านนายาว นาอีสาน ทุ้งเหียง ทุ้งส่อหงสา
- อำเภอท่าตะเกียบ ได้แก่ หมู่บ้านท่ากลอย เนินน้อย โปรงเจริญ หลุมมะขาม

อ่างเสือด้า ร่มโพธิ์ทอง

จ. สระแก้ว มีเครือข่ายวนเกษตรอยู่ใน 2 อำเภอ คือ อ.วังน้ำเย็น และอ.เขาฉกรรจ์

- อ. วังน้ำเย็น ได้แก่ หมู่บ้านชั้วแวแดง คลองตะเคียนชัย
- อ. เขาฉกรรจ์ ได้แก่ หมู่บ้านท่าเตินท์ บ้านไทรทอง

จ. จันทบุรี มีเครือข่ายวนเกษตรอยู่ใน อ. แก่งหางแมว ได้แก่ หมู่บ้านบ่อไฟใหม่ คลองพลอย กลุ่มส่วย (กรวย)

จ. ระยอง ได้แก่ อ. เขาชะเมา หมู่บ้านน้ำกร่อย

โดยกิจกรรมหลักที่ทำก็คือ การสร้างแนวคิดการพึ่งตนเอง จากการเปิดเวทีชุมชนเวทีชาวบ้าน การจัดสัมมนา การไปดูงานตามที่ต่าง ๆ ทำให้เกิดแนวคิด ความรู้เพื่อให้หมู่บ้านเครือข่ายได้นำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้กับหมู่บ้าน โดยกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านทางศูนย์วนเกษตรจะเป็นคนประสานงานแต่ให้หมู่บ้านเครือข่ายได้คิดและทำเอง ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติงาน และการประเมินผล และทางศูนย์วนเกษตรเชื่อว่าในอนาคตหมู่บ้านเหล่านี้จะเข้มแข็ง

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ภัทรา สักดิ์สมบูรณ์ (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การรวมกลุ่มผู้เลี้ยงผึ้งของศูนย์ส่งเสริมการเลี้ยงผึ้ง จังหวัดอุดรธานี พบว่า

1. ปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการรวมกลุ่ม โดยจัดลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ผลตอบแทนที่ได้รับจากกลุ่ม ความต้องการหรือปัญหาพร้อม ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของกลุ่ม และผู้นำที่ยอมรับ

2. สำหรับปัจจัยที่ทำให้กลุ่มมีกิจกรรมต่อเนื่อง โดยจัดลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย ได้แก่ การมีส่วนร่วมของมวลสมาชิก โครงสร้างและบรรยากาศของกลุ่ม การประสานและจัดสรรประโยชน์ และตอบแทนทางเศรษฐกิจ

ณรงค์ ก้อนสมบัติ (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ความร่วมมือของสมาชิกในการดำเนินงานของสหกรณ์ธุรกิจเศรษฐกิจ รพช. อำเภอวาริชภูมิ จำกัด จังหวัดสกลนคร พบว่า สาเหตุที่สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมรวบรวมผลผลิตเพื่อจำหน่าย เพราะต้องการเงินปันผลจากการเป็นสมาชิก

บัญญัติ ลายพยัคฆ์ (2537:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกเกษตรกรจังหวัดระยอง ผลการศึกษาพบว่ากิจกรรมที่สมาชิกกลุ่มเกษตรกรเข้าร่วมมาก คือ การรับบริการความรู้ การซื้อสินค้าจากกลุ่มการประชุมใหญ่สามัญ การ

บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ และการประชุมหน่วย ตามลำดับ ส่วนกิจกรรมที่มีปัญหาในการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การรวบรวมผลผลิตเพื่อขายและการซื้อสินค้าจากกลุ่ม

การติดต่อกับผู้นำท้องถิ่น เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้อง กับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ มากที่สุด ปัจจัยที่เกี่ยวข้องรองลงมาได้แก่ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ รายได้ ขนาดพื้นที่การทำการเกษตร ตำแหน่งทางสังคม และระดับการศึกษา ตามลำดับ

จินดาฉวี แสงกาญจนวนิช (2538:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในอำเภออ่างทอง จังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของแม่บ้านเกษตรกรทั้ง 3 ประเภท คือ การประชุม งานรวม และกิจกรรมสาธารณประโยชน์ คือ การเป็นสมาชิกกลุ่มอื่นๆ ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงาน ความพึงพอใจต่อคณะกรรมการในการดำเนินการประชุม งานรวมและสาธารณประโยชน์ ความพึงพอใจเกี่ยวกับความสามารถ ความรับผิดชอบ และความร่วมมือกันของคณะกรรมการกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม ความพึงพอใจในกิจกรรมกลุ่ม ทั้งการประชุม งานรวม และ สาธารณประโยชน์ การเปิดรับข่าวสารจากเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตร โดยการเดินทางมาพบยังที่ทำการกลุ่ม บ้านหรือไร่นา แนะนำด้านการเกษตรเคหกิจ และการจัดการกลุ่ม การจัดเอกสารความรู้มาให้ การจัดนำไปดูงาน และการฝึกอบรมด้านเคหกิจเกษตร

บุปผา สันพะเยาว์ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดลำปาง

พบว่า การวิจัยเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และไม่สำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบปัจจัยต่าง ๆ

1. ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจและสังคม ของประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทั้ง 2 ระดับชั้น ส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกัน ได้แก่ อายุ ประสบการณ์การฝึกอบรม รายได้ ส่วนลักษณะที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ ระดับการศึกษา และการมีตำแหน่งอื่นในหมู่บ้านของประธานกลุ่ม

2. ลักษณะของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตามการรับรู้ของประธานกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะต่าง ๆ ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทั้ง 2 ระดับชั้น คือการก่อตั้งกลุ่ม สมาชิกกลุ่มเมื่อเริ่มก่อตั้งสมาชิกกลุ่มในปัจจุบัน และปัญหาความขัดแย้งภายในกลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนลักษณะของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงขนาดของกลุ่มและความร่วมมือกันของสมาชิก

3. สถานการณ์ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตามการรับรู้ของประธานกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า สัมพันธภาพระหว่างประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทั้ง 2 ระดับชั้น ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับสถานการณ์

กลุ่มที่พบว่ามีความแตกต่างกันซึ่งมีผลต่อความสำเร็จ และไม่สำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ได้แก่ ความชัดเจนตามโครงสร้างของงาน และการมีอำนาจในตำแหน่งของประธานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร

4. ลักษณะส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคมและจิตวิทยาของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร พบว่าอายุของสมาชิก ระดับการศึกษา รายได้ในภาคเกษตร ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนลักษณะที่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร คือ รายได้นอกภาคเกษตรการ รับรู้ของสมาชิกกลุ่มในวัตถุประสงค์ วิธีการดำเนินงานกลุ่ม และความพึงพอใจของสมาชิกกลุ่มในผลตอบแทนที่ได้รับ

สมศักดิ์ อุปพันธ์ (บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์กรเพื่อการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ ในชุมชนแออัด :กรณีศึกษากรณีศึกษาศูนย์ชุมชนฟ้าใหม่ จากการวิเคราะห์ตัวแปรสามารถนำมาสรุปพบว่า มีเครื่องชี้วัดความสำเร็จของสหกรณ์กรณีศึกษาศูนย์ชุมชนฟ้าใหม่ 6 ด้าน คือ

1. ฐานะทางเศรษฐกิจของกลุ่ม
2. ระยะเวลาการดำเนินงานของกลุ่ม
3. การเข้ามีส่วนร่วมในองค์กรฯ ของคนในชุมชน
4. ความเป็นอิสระของกลุ่ม
5. ความสามารถในการตอบสนองความต้องการของสมาชิก
6. แนวโน้มการคงอยู่ของกลุ่ม

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

(Research Methodologies)

ประชากรที่ทำการศึกษา (Population of the Study)

ประชากรที่ทำการศึกษาในครั้งนี้ คือ ผู้นำกลุ่มเกษตรกรจาก 18 หมู่บ้าน ที่ศูนย์ศึกษาวนเกษตรได้เข้าไปทำการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งได้แก่

1. หมู่บ้านนาอีสาน	2. หมู่บ้านคลองตะเคียนชัย
2. หมู่บ้านท่ากลอย	4. หมู่บ้านหนองสันตะวา
5. หมู่บ้านเนินน้อย	6. หมู่บ้านร่มโพธิ์ทอง
7. หมู่บ้านโปรงเจริญ	8. หมู่บ้านอ่างเสียดำ
9. หมู่บ้านหลุมมะขาม	10. หมู่บ้านธรรมรัตน์ใน
11. หมู่บ้านนาขาว	12. หมู่บ้านกลุ่มกรวย
13. หมู่บ้านทุ่งต่อหงสา	14. หมู่บ้านคลองพลอย
15. หมู่บ้านทุ่งเหียง	16. หมู่บ้านไทรทอง
17. หมู่บ้านท่าเตินท์	18. หมู่บ้านซับวัวแดง

เนื่องจากระยะเวลาที่จำกัด และลักษณะการรวมกลุ่มที่คล้ายคลึงกัน ทำให้ผู้วิจัยเลือกทำการศึกษาเพียง 11 หมู่บ้าน คือ

1. หมู่บ้านนาอีสาน	7. หมู่บ้านทุ่งต่อหงสา
2. หมู่บ้านท่ากลอย	8. หมู่บ้านท่าเตินท์
3. หมู่บ้านเนินน้อย	9. หมู่บ้านซับวัวแดง
4. หมู่บ้านโปรงเจริญ	10. หมู่บ้านไทรทอง
5. หมู่บ้านหลุมมะขาม	11. หมู่บ้านทุ่งเหียง
6. หมู่บ้านนาขาว	

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วิธีการศึกษา (Education Methodologies)

วิธีการศึกษาในครั้งนี้ใช้การสัมภาษณ์จากผู้นำกลุ่ม โดยแบ่งประเภทของคำถาม คือ

1. ข้อมูลส่วนตัว สถานภาพภายในกลุ่ม
2. ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่ม
3. ข้อมูลเกี่ยวกับการรวมกลุ่ม การดำเนินงาน และการวางแผนที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ

สถานที่และระยะเวลาการปฏิบัติงาน (Place and Time of Action)

สถานที่ในการศึกษานี้ คือ หมู่บ้านเครือข่ายวนเกษตร 11 หมู่บ้าน ในภาคตะวันออก โดยในการศึกษาใช้ระยะเวลาดำเนินงานตั้งแต่เดือน กรกฎาคม พ.ศ.2543 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. 2544 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 9 เดือน

การวิเคราะห์ข้อมูล (Method of Analysis)

นำข้อมูลที่รวบรวมได้มาวิเคราะห์ เพื่อหาปัจจัยที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่ม ปัจจัยและกิจกรรมภายในกลุ่มที่ทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ในแต่ละกลุ่มและวิเคราะห์ลักษณะพื้นฐานของกลุ่มแล้วนำมาสรุป เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา และพัฒนาต่อไป

ตารางที่ 2 การปฏิบัติงาน (Schedule of Activities)

ในการศึกษานี้ ใช้เวลาดำเนินงาน ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2543 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.2544

		ระยะเวลาการปฏิบัติงาน									
ประเภทของการปฏิบัติการ		ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	
1.	ศึกษา, เขียนโครงการ										
2.	เสนอโครงร่าง										
3.	สร้างเครื่องมือ แบบสัมภาษณ์										
4.	เก็บรวบรวมข้อมูล										
5.	วิเคราะห์ข้อมูล										
6.	สรุปผล										

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 4

ผลการศึกษา

(Education Results)

ในการศึกษาการรวมกลุ่มเครือข่ายวนเกษตร ได้รวบรวมข้อมูลโยการสัมภาษณ์ผู้นำของหมู่บ้านเครือข่ายวนเกษตร 11 หมู่บ้าน ผลการศึกษาจะแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้คือ

1. ที่มาของการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย
2. กิจกรรมกลุ่มจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย
3. แนวทางในการพัฒนาของหมู่บ้านเครือข่าย

1. ที่มาของการเข้าร่วมเครือข่ายวนเกษตร

จุดเริ่มต้นของเครือข่ายวนเกษตร ก็คือ แนวความคิดของ ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิมซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านบ้านห้วยหิน อำเภอสยามชัยเขต จังหวัดพะเยา ซึ่งประสบการณเกี่ยวกับการทำเกษตรเชิงเดี่ยวแล้วประสบความล้มเหลว จึงได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดมาทำระบบเกษตรแบบพึ่งตนเอง นั่นก็คือระบบวนเกษตรและทำให้ท่านสามารถพึ่งตนเองได้และท่านก็ได้กลายเป็นผู้นำในการทำระบบวนเกษตร เมื่อท่านได้เป็นสมาชิกวุฒิสภาจึงได้มีโอกาสที่จะนำแนวคิดในการพึ่งตนเองนี้เผยแพร่แก่เกษตรกรรอบป่าตะวันออกด้วยแนวคิดที่ว่า เมื่อพวกเขาพึ่งตนเองได้พวกเขาก็จะไม่เข้าไปทำลายป่า เป็นการอนุรักษ์ป่าที่เหลืออยู่ไม่ให้หมดไป ในตอนแรกผู้ใหญ่วิบูลย์ เข้มเฉลิมได้เข้าไปทำความรู้จักกับชาวบ้านและลงไปศึกษาหมู่บ้านรอบป่าตะวันออก เมื่อได้ทำความรู้จักกับหมู่บ้านแล้วจึงเกิดการสัมมนาครูรอบป่าขึ้นเพื่อปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าและเพื่อให้ครูได้ไปสอนให้เด็ก ๆ ได้คิดและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า และจากจุดนี้เองทำให้เกิดเครือข่ายวนเกษตรขึ้น โดยหมู่บ้านที่ทำการศึกษามีที่มาของการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายดังนี้คือ

1.1 หมู่บ้านนาอิดาน

พ่อเลี่ยม นุตระจันทา กล่าวถึงที่มาของการเข้าร่วมเครือข่ายวนเกษตรว่า ศูนย์วนเกษตรได้จัดสัมมนาครูรอบป่าตะวันออกปลายปี 2539 เพื่อหาแนวทางป่าที่ยังเหลืออยู่ กลุ่มเป้าหมายก็คือหมู่บ้านที่อยู่รอบป่าห้ำจังหวัดภาคตะวันออก โดยจัดสัมมนาครูรอบป่าเพื่อให้ครูได้ไปถ่ายทอด ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า พ่อเลี่ยมซึ่งเป็นผู้นำของหมู่บ้านนี้ ก็เป็นคนที่มีรู้จักกับคนในวงการครูโดยรู้จักกันในวงเหล้าก็เลยถูกชวนมาด้วย ในการสัมมนาได้พบกับวิทยากรหลายท่าน โดยเฉพาะพ่อผู้ใหญ่ ชอบในแนวคิด ท่านเล่าถึงประสบการณ์ ให้แนวทางเกี่ยวกับหนี้สินว่าเป็นเพราะอะไรแล้วได้เอกสารเป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาท่านน ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ลองคิด ลองทำ ลองปฏิบัติด้วยตนเองก่อน โดยการทำบัญชีรายจ่ายโดยไม่นึกถึงบัญชีรายได้ ทำบัญชีรายจ่ายจนถึงสิ้นปี 2539 ก็ได้รู้ว่าที่เป็นหนี้เป็นสินไม่พอกินไม่พอใช้เพราะจ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น ตัวอย่างเช่น การกินเหล้า สูบบุหรี่ เล่นการพนัน รายจ่ายค่าปุ๋ยค่ายาที่มาจากการทำพืชเชิงเดี่ยวเช่น ข้าว โปด ปอ ถั่วเหลือง ทำให้รายได้ไม่พอใช้พอได้แนวคิดมาก็เลยลองทำโดยการปลูกผักกิน ปลูกพืชอายุสั้น ไม่ปลูกเพื่อขายทำไว้เพื่อกิน ทดลองทำในครอบครัวทำแล้วลดรายจ่าย เพราะในการทำบัญชีรายจ่ายทำให้พอเลยมได้รู้ว่าได้จ่ายอะไรไป และในสิ่งที่จ่ายไปสามารถทำอะไรเองได้บ้าง พอรองทำแล้วมันเหลือกินก็เลยมีแนวคิดที่ว่าถ้าทำคนเดียวคงไม่พอ น่าจะให้คนอื่นมีแนวคิดและได้ทำด้วย จึงได้ร่วมเป็นเครือข่ายของวนเกษตรและมีแนวคิดว่าจะมีกลุ่มเกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน โดยมีทางศูนย์วนเกษตร เป็นผู้ช่วยในการประชาสัมพันธ์ และการประสานงาน (สัมภาษณ์: เลี่ยม บุตรจันทา)

1.2 หมู่บ้านท่ากลอย

คุณ โสภณ กลิ่นจัญญู กล่าวถึงที่มาของการเข้าร่วมเครือข่ายวนเกษตรว่า บ้านท่ากลอยหรือเรียกอีกอย่างว่าศูนย์แควสียัด หมู่บ้านนี้มีวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันจนมาถึงระยะหนึ่งหมู่บ้านนี้ถูกกระทบด้านนโยบายของรัฐ มีโครงการเข้าไปในพื้นที่ มีนายทุนเข้าไปกว้านซื้อที่ หลังจากนั้น 2-3ปีมีโครงการสร้างเขื่อนแควสียัด ทำให้เกิดผลกระทบต่อคนในหมู่บ้านชาวบ้านเร่งบริโภคสินค้า เพราะถูกหลอกซื้อที่มีเงินก็ใช้เงินไม่เป็นใช้เงินไปในทางอบายมุขเกิดปัญหาความยากจนขึ้นไปอีก แต่ก่อนมีหนี้ไม่เกิน 15,000 บาทต่อครอบครัวแต่เมื่อมีผลกระทบจากภายนอกเข้าไปทำให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้นครอบครัวละประมาณ 50,000 บาท ที่ดินลดลงประมาณ 3-4 ไร่ ชาวบ้านไม่มีความสามารถจะจัดการที่ดินให้พอกินได้ คนในหมู่บ้านนี้จะมีวัฒนธรรมก็คือความรักความสามัคคีพอเกิดเหตุการณ์อย่างนี้ขึ้นทำให้วัฒนธรรมเสื่อมลงจากแต่ก่อนเคยมีวัฒนธรรมของชาวลาว จะมีงานขึ้นปีใหม่ เดือนสามก็จะมีการประเพณีไหว้เจ้าพ่อเขากาซึ่งเป็นสิ่งเคารพของชุมชน มีประเพณีเกี่ยวกับป่าไผ่ มีการทำป่าไผ่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพราะว่าชุมชนอยู่ในป่าไผ่นำไปสู่การสร้างภูมิปัญญา พอวัฒนธรรมเริ่มเสื่อมลงชาวบ้านลูกหลานไม่มีการรับวัฒนธรรมภูมิปัญญาไปใช้เกิดผลกระทบด้านความคิด ชาวบ้านลูกหลานออกไปทำงานข้างนอกไม่สามารถจะพึ่งพาตนเองได้ ทรัพยากรก็เริ่มหมดไป ชาวบ้านก็ปรับตัวต่อโลกไม่ทันและมีความรู้น้อยไม่สามารถรู้เท่าทันต่อโลกได้ทำให้เกิดกลุ่มเพื่อต้องการแก้ปัญหาในชุมชน จนเมื่อปี 2539 กลุ่มครูเพื่อเด็กเพื่อชุมชนรอบป่าตะวันออก ต้องการวิทยากรท้องถิ่นเพื่อเข้าร่วมเขาเรียกว่า ครูท้องถิ่นเสร็จแล้วก็พาชาวบ้านไปดูกลุ่มเกษตรกรตัวอย่างสี่ภาคคือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคอีสาน ภาคกลาง ที่ทางศูนย์ได้จัดขึ้น กลุ่มครูนอกโรงเรียนก็กลับมารวมตัวกันทำกิจกรรม เมื่อเสร็จสิ้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

การสัมมนาในกลุ่มครูก็กลับมารวมตัวกันทำกิจกรรม โดยมีวัตถุประสงค์คือ การแก้ไขปัญหาความยากจนและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน และในปี 2541จึงได้ร่วมเป็นเครือข่าย (สัมภาษณ์: โสภณ กลิ่นจรรยา)

1.3 หมู่บ้านเนินน้อย

ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านเนินน้อย กล่าวถึงที่มาของการเข้าร่วมเครือข่ายวนเกษตรว่า หมู่บ้านเนินน้อยเริ่มเปิดเป็นป่าชุมชนตั้งแต่ปี 2542 โดยได้มีการประชุมไปตามที่ต่าง ๆ เพื่อมาเป็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้าน และหาแนวทางที่จะให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าและในการทำให้เกิดกลุ่มก็จะมีคนนำแนวคิดต่าง ๆ ที่ได้ไปปรึกษากับพระอาจารย์รูปหนึ่ง ซึ่งพระอาจารย์จะเป็นที่เคารพของคนในชุมชน เมื่อท่านเห็นด้วยกับแนวคิดท่านก็จะช่วยในการประสานงานให้เมื่อได้มาประชุมกับเครือข่ายวนเกษตรทำให้ได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (สัมภาษณ์: ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านเนินน้อย)

1.4 หมู่บ้านโป่งเจริญ

บุญธรรม เกตุสุวรรณ ซึ่งเป็นสมาชิก อบ.ต. กล่าวถึงที่มาของการเข้าร่วมเครือข่ายวนเกษตรว่า ได้มาร่วมทำแผนแม่บทพัฒนาชุมชนกับทางศูนย์วนเกษตรตั้งแต่เดือนมีนาคม 2543 พอเข้ามาก็เห็นว่าแนวคิดของทางศูนย์ดีเลยเข้ามาร่วมเป็นเครือข่าย(สัมภาษณ์: บุญธรรม เกตุสุวรรณ)

1.5 หมู่บ้านหลุมมะขาม

คุณวินัย สุวรรณไกร กล่าวถึงที่มาของการเข้าร่วมเครือข่ายวนเกษตรว่า หมู่บ้านนี้เกิดมาประมาณ 40 ปีเป็นชาวบ้านที่ย้ายมาจากท้องถิ่นต่าง ๆ ทุกสารทิศ ในตอนแรกกองทุนเพื่อสังคมได้เข้าไปสอบถามว่าอยากจะพัฒนาไหม เขาจะเข้ามาพัฒนาคนก็เริ่มได้เข้ามาเรียนรู้จากที่นี่ว่าเรามีแนวทางในการพัฒนาคนอย่างไร เขามีการพัฒนาคนโดยการให้คนมารวมกันเป็นกลุ่มหันหน้ามาคุยกันจึงได้รู้จักกับเครือข่ายวนเกษตร (สัมภาษณ์: วินัย สุวรรณไกร)

1.6 หมู่บ้านนายาว

พ่อวาสนา เพ็ชรแสน กล่าวถึงที่มาของการเข้าร่วมเครือข่ายวนเกษตรว่า หมู่บ้านนายาวเป็นหมู่บ้านที่ค่อนข้างใหญ่มีคนเยอะและมาจากหลายพื้นที่ โดยในปี 2539 ได้ไปสัมมนากับพ่อเลี่ยม และได้รู้จักกับเครือข่ายวนเกษตร (สัมภาษณ์: วาสนา เพ็ชรแสน)

1.7 หมู่บ้านทุ่งส่อหงสา

อ.บ.ต. สมชาย ผกามาศ กล่าวถึงที่มาของการเข้าร่วมเครือข่ายวนเกษตรว่า หมู่บ้านทุ่งส่อหงสา เป็นหมู่บ้านที่อพยพมาจากทางภาคอีสาน โดยเฉพาะอำเภอคำม่วน โดยมาสร้างหลักปักฐานอยู่แถบแถวนี้ซึ่งเป็นที่มีความอุดมสมบูรณ์ ได้รู้จักกับศูนย์วนเกษตรเมื่อสมัยพ่อผู้ใหญ่เป็นวุฒิสภาพ่อได้เข้ามาสร้างสรรค์ชุมชน ชาวบ้านจึงรู้จักพ่อดีเพราะท่านได้ให้ความช่วยเหลือกับทุกคน (สัมภาษณ์: สมชาย ผกามาศ)

1.8 หมู่บ้านทุ่งเหียง

พ่อทองเพชร แสงบัณฑิต กล่าวถึงที่มาของการเข้าร่วมเครือข่ายวนเกษตรว่า บ้านทุ่งเหียงเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2491 เมื่อพ่อทองม้วน แก้วน้ำเพชร ชาวพิษณุโลกได้เดินทางมาตั้งหลักปักฐานอยู่แถวนี้ซึ่งเป็นที่ ๆ เหมาะแก่การทำการเกษตร ปลายปี 2541 ผู้ช่วยวาสนา บ้านนาขาว ประธานเครือข่ายได้มาชวนไปงานสัมมนาภูมิปัญญา 4 ภาคศูนย์วนเกษตร หลังจากนั้นก็ติดตาม และเรียนรู้มาเรื่อย ๆ (สัมภาษณ์: ทองเพชร แสงบัณฑิต)

1.9 หมู่บ้านท่าคันโท

ร.อ.สุทธิพงษ์ แผลงภู ซึ่งเป็นผู้นำหมู่บ้านแบบไม่เป็นทางการ กล่าวถึงที่มาของการเข้าร่วมเครือข่ายวนเกษตรว่า ได้เข้ามาโดยการแนะนำจากหมอสังบ้านนาอีสานและได้ติดตามงานของทางศูนย์มาตลอด โดยมีความชอบเรื่องต้นไม้เป็นพิเศษ (สัมภาษณ์: สุทธิพงษ์ แผลงภู)

1.10 บ้านใหม่ไทรทอง

พ่อประดิษฐ์ ส้าราญสุข ซึ่งเป็นผู้นำภายในหมู่บ้าน ได้รู้จักกับวนเกษตรมานานแล้วเพราะรู้จักกับพ่อเลี่ยมบ้านนาอีสาน พ่อเลี่ยมเคยชวนมาหลายครั้งแต่ไม่มีโอกาสได้มาหลังจากกลับมาจากทางใต้พ่อเลี่ยมก็ได้ชวนอีกครั้งหนึ่งได้ไปศึกษาเห็นว่าเป็นประโยชน์แก่หมู่บ้านเพราะหมู่บ้านไม่มีที่พึ่งแล้วจึงได้แนวคิดการพึ่งตนเองมาลองทำเข้าร่วมได้ประมาณได้สองสามเดือนแล้ว (สัมภาษณ์: ประดิษฐ์ ส้าราญสุข)

1.11 บ้านซำบัวแดง

คุณสายนต์ ใหญ่กระโทก เนื่องจากบ้านซำบัวแดงเป็นหมู่บ้านติดป่าที่ประสบปัญหาเรื่องการทำมาหากิน เพราะเนื่องจากมีพื้นที่ดินทำกินเพียงแค่รอบครัวละ 2 งาน จึงทำให้ทาง

ศูนย์ได้ให้แนวคิดในการอนุรักษ์ป่าโดยการรวมกลุ่มกันขึ้นเป็นชมรมสมุนไพโร ได้รู้จักกับเครื่องยาตั้งแต่ต้นปี 2540 โดยการที่เจ้าหน้าที่จากศูนย์ได้เข้าไปส่งเสริมและตั้งแต่นั้นมาก็ได้นำแนวคิดต่าง ๆ มาใช้กับชุมชน (สัมภาษณ์: สายนต์ ใหญ่กระโทก)

จากการศึกษาพบว่าในแต่ละหมู่บ้านเครื่องยามีที่มาของการเข้าร่วมเครื่องยาแตกต่างกันไปสามารถแบ่งออกได้ 2 ลักษณะก็คือ หมู่บ้านเครื่องยาที่เข้าร่วมเครื่องยาดั้งแต่เริ่มก่อตั้ง ลักษณะที่มาของการเข้าร่วมเครื่องยาของหมู่บ้านเหล่านี้ก็คือ การได้เข้าร่วมการสัมมนาครอบครัวรอบป่าตะวันออก และได้มาเข้าร่วมหลังจากเสร็จสิ้นการสัมมนา หมู่บ้านเหล่านี้จะเป็นหมู่บ้านที่เริ่มก่อตั้งเครื่องยาซึ่งได้แก่หมู่บ้านนาอีสาน หมู่บ้านนายาว และอีกลักษณะหนึ่งก็คือการที่มาร่วมโดยการที่รู้จักกับแกนนำ หรือรู้จักกับเครื่องยาเมื่อเครื่องยาได้เกิดขึ้นแล้ว ซึ่งได้แก่ หมู่บ้านท่ากรวย หมู่บ้านเนินน้อย หมู่บ้านโป่งเจริญ หมู่บ้านหลุมมะขาม หมู่บ้านทุ่งส่อหงสา หมู่บ้านทุ่งเหียง หมู่บ้านท่าเตินท์ หมู่บ้านไทรทอง หมู่บ้านซั้วแดง ซึ่งทั้งสองลักษณะนี้ถึงแม้จะมาเข้าร่วมในระยะเวลาที่แตกต่างกัน แต่ประการสำคัญที่ทำให้หมู่บ้านเหล่านี้เข้ามาร่วมเป็นเครือข่ายวนเกษตรก็คือแนวคิดการพึ่งตนเอง ที่ทางศูนย์วนเกษตรได้พยายามทำให้เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ วินิจ เกตุขำ และ คมเพชร ฉัตรสุกกุล (2522:25) ที่กล่าวถึงสาเหตุของใจที่ทำให้เกิดกลุ่มข้อหนึ่งว่า การเกิดการรวมกลุ่มของมนุษย์จะมาจากสาเหตุก็คือ ความพอใจในอุดมการณ์ของกลุ่ม หรืออุดมการณ์ตอบสนองอุดมการณ์ของตนเอง โดยวิธีการทำให้เกิดกลุ่มก็คือการเข้าไปสัมผัสกับชุมชนโดยการเริ่มสร้างแนวคิดให้กับแกนนำของหมู่บ้าน

2. การดำเนินกิจกรรมของหมู่บ้านเครื่องยา

2.1 หมู่บ้านนาอีสาน

พ่อเลี่ยม บุตรจันทา กล่าวว่าเมื่อทางศูนย์ได้ให้การประชาสัมพันธ์และประสานงานต่าง ๆ ให้ชาวบ้านได้มีแนวคิดโดยแนวคิดแรกก็คือเราต้องเริ่มจากการออมก่อน เพราะการออมจะเป็นหนทางแรกที่เราจะพึ่งตนเองได้จึงได้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นเป็นกลุ่มแรกเพียง 32 คนในปี 2540 และในปัจจุบันมี 200 กว่าคนกลุ่มออมทรัพย์จะฝากทุกวันที่ 5 ของเดือน กฎระเบียบที่ตั้งขึ้นจะเป็นการระดมความคิดของคณะกรรมการแล้วเสนอต่อที่ประชุมถ้าที่ประชุมเห็นด้วยก็จะถือเป็นกฎระเบียบ ถ้าไม่เห็นด้วยก็ตัดทิ้งไปหรือถ้ามีข้อเสนอก็สามารถเสนอได้ กฎระเบียบที่ร่างขึ้นก็จะถือว่าสมาชิกทุกคนมีส่วนช่วยกันร่างและทุกคนต้องปฏิบัติตาม สืบเนื่องจากกิจกรรมออมทรัพย์ คณะกรรมการก็ได้รับรู้ปัญหาต่างจากการที่สมาชิกที่มาออมทรัพย์ได้มาพูดคุยปัญหาต่าง ๆ ในระหว่างที่มีการออมเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทำให้รู้ว่าชาวบ้านมีข้าวไม่พอกิน จึงได้เกิดแนวคิดที่จะหาทางแก้ปัญหาของชุมชน โดยการระดมวิธีการแก้ปัญหาจึงได้เกิดเป็นธนาคารข้าว วัตถุประสงค์ก็เพื่อให้สมาชิกที่เดือดร้อนเอาข้าวไปกิน สมาชิกที่มาฝากข้าว จะต้องไม่หวังถึงผลประโยชน์เพราะเป็นการช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน สมาชิกจะนำข้าวมาออมตั้งแต่หนึ่งถึงขึ้นไป ในการทำกิจกรรมนี้จะเป็นการช่วยเรื่องให้สมาชิกได้มีข้าวกินแล้วยังเป็นการช่วยให้ชาวบ้านไม่ต้องไปบุกป่า ทำลายป่า เพื่อหาของมาขายซื้อข้าวกินด้วย และทางกลุ่ม ได้มีแนวคิดในการจัดทำเครื่องสีข้าวเพื่อจะสีข้าวกินเองภายในหมู่บ้าน โดยได้ทำเครื่องสีข้าวกลึงจากภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยการจัดฝึกอบรมการทำเครื่องสีข้าวให้แก่คนภายในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง โดยการประสานงานจากศูนย์วนเกษตร ทำให้หมู่บ้านนาอีสานได้สีข้าวกลึงกินเอง และข้าวที่เหลือจากการเก็บไว้กินก็จะมีกรสีเป็นข้าวกลึงเพื่อนำไปขายเพื่อเป็นรายได้ให้แก่ชุมชนโดยมีการสับเปลี่ยนเวรกันไปขายที่ตลาดนัดริมทางศูนย์วนเกษตรทุกวันเสาร์อาทิตย์ จากแนวคิดเรื่องการทำอย่างไรจึงจะมีกินและพึ่งตนเองได้จึงมีอีกกิจกรรมหนึ่งเกิดขึ้นคือ ธนาคารปลามีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ปลาโดยมีการสงวนพื้นที่ไว้ไม่ให้จับปลาโดยเด็ดขาด เมื่อนำมาปลาที่จะไหลไปตามน้ำก็จะสามารถจับกินได้ อีกกิจกรรมหนึ่งที่สืบเนื่องมาจากกลุ่มออมทรัพย์ ก็คือ กองทุนสวัสดิการชุมชนจัดขึ้นเพื่อเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิก โดยเงินปันผลจากกลุ่มออมทรัพย์จะแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งจะเป็นเงินปันผลให้กับสมาชิก อีกส่วนหนึ่งจะเก็บไว้เป็นกองทุนสวัสดิการชุมชน ในการจัดกิจกรรมต่างๆก็เพื่อให้คนในชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการจัดการเพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อจะให้ชาวบ้านได้แสดงปัญหาและความต้องการที่แท้จริง ความรู้ แนวคิดต่าง ๆ นั้นจะได้จากการไปศึกษาดูงาน จากเวทีแลกเปลี่ยนทั้งภายในเครือข่ายและภายนอกเครือข่าย และเวทีการเรียนรู้ต่างของผู้นำและตัวแทนกลุ่มภายในหมู่บ้าน โดยมีศูนย์วนเกษตรเป็นผู้ประสานงานต่าง ๆ แล้วให้ชุมชนได้จับเคล็ดตนเอง (สัมภาษณ์: เลี่ยม บุตรจินทา)

2.2 หมู่บ้านท่ากลอย

คุณ โสภณ กลิ่นจรรยา กล่าวว่ากลุ่มแควสีซัดเป็นชื่อของต้นน้ำบางประกงมีวัตถุประสงค์ของกลุ่มคือ เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนสร้างกระบวนการเรียนรู้ กิจกรรมที่ทำอยู่คือกิจกรรมออมทรัพย์เป็นหลัก แล้วก็มีเกษตรกรรมยั่งยืน กลุ่มเกษตรตามใจชอบ กองทุนข้าว กองทุนต้นไม้และยา โดยกลุ่มนี้เป็นการรวบรวมข้อมูลสภาพปัญหาที่เราเคยทำมา และประสบการณ์จากชาวบ้านว่ามีปัญหาอะไรบ้างแล้วเราก็หาแนวทางในการพัฒนาในการแก้ปัญหาส่วนหนึ่งมาจากสภาพปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน อีกส่วนหนึ่งคือปัจจัยภายนอกสภาพแวดล้อมภายนอกที่เข้ามากระทบกับหมู่บ้านเช่น โครงการของรัฐ นโยบายของรัฐทำให้ต้องปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ชาวบ้านประสบปัญหา เรื่องการใช้ทุนไม่เป็น บริหารทุนไม่เป็น เราต้องมาหาความรู้จากศูนย์

วนเกษตรเป็นหลักในการประสานงานให้หมู่บ้านได้มีข้อมูล เตรียมข้อมูลให้วิทยากรท้องถิ่นได้ไปสื่อสารกับชาวบ้านให้เข้าใจในการประกอบอาชีพของตัวเองว่าเขาต้องการข้อมูลอะไรบ้างที่จะไปผสมกับความรู้เดิมของเขาให้ได้ให้การประกอบอาชีพของเขาพัฒนาขึ้นได้ ในการทำไร่มันของชาวบ้านพบว่าเขาประสบความสำเร็จล้มเหลวในเรื่องทุนเขาใช้ทุนสูงขึ้นทุกปีก็เลยมีแนวทางในการแก้ปัญหาตรงนี้ ในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเน้นการศึกษาหาข้อมูลมาพัฒนาหมู่บ้านและได้นำแนวคิดมาแก้ไขปัญหาในการรวมกลุ่ม ซึ่งปัญหาในการรวมกลุ่มก็คือ เรื่องวุฒิภาวะของผู้นำ ผู้นำเป็นคนที่มีความไม่มากสามารถรับรู้ปัญหาและข้อมูลต่างได้เร็ว แต่มีปัญหาเรื่องการสื่อสารทำความเข้าใจคนในหมู่บ้านเพราะส่วนมากเป็นคนสูงอายุอาจจะปรับตัวได้ช้ากว่า เรื่องเศรษฐกิจ ขาดการจัดการทรัพยากรที่ดี ชาวบ้านไม่สามารถนำทรัพยากรที่มีอยู่ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ เรื่องผู้นำทางการไม่ค่อยยอมรับผู้นำทางธรรมชาติ เพราะเขาเชื่อว่าผู้นำทางธรรมชาติจะไปกระทบผลประโยชน์ของเขาในด้านต่างๆ และชาวบ้านจะให้ความเชื่อถือผู้นำทางการมากกว่า เพราะว่าเขามีทุนสนับสนุนและมีงบประมาณต่าง ๆ มาให้ความช่วยเหลือ ในเชิงความคิดผู้นำทางการคิดว่าจะไปแย่งฐานเสียงไป ก่อความทำงานเพราะว่าที่ผ่านมามีในตำบลนี้เป็นพื้นที่ที่สีชมพู ทำให้เกิดทัศนคติที่ไม่ค่อยดี แนวคิดที่ได้นำมาใช้ก็คือ ในการทำงานของกลุ่มจะพยายามทำหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุดจะไม่ไปกวนใคร แกนนำของกลุ่มจะแก้ไขปัญหาความยากจน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชาวบ้าน โดยการที่ให้ชาวบ้านได้ปลูกพืชอะไรก็ได้แต่ต้องสามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยจะนำร่องให้เขาและให้เขาได้แก้ไขด้วยตนเอง และในปัญหาต่าง ๆ จะแก้ไขโดยการพาชาวบ้านไปศึกษาดูงานในท้องถิ่นที่มีการทำอย่างเดียวกันแล้วเขาสามารถเอาตัวรอดได้ ให้เขาได้เห็นกระบวนการจริง ๆ ซึ่งในส่วนตรงนี้จะประสานกับทางศูนย์วนเกษตร ในการไปดูงาน นอกจากเขาจะเห็นกระบวนการแล้วเขายังได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน และชาวบ้านก็จะนำความรู้ที่ได้เหล่านั้นกลับมาใช้ (สัมภาษณ์: โสภณ กลิ่นจรรยา)

2.3 หมู่บ้านเนินน้อย

ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านเนินน้อย กล่าวว่ากิจกรรมที่เกิดขึ้นก็คือการเริ่มจากการออมทรัพย์ และได้นำความรู้ที่ได้จากเครือข่ายวนเกษตร การแลกเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ไปปรับปรุงงานด้านป่าชุมชน และพยายามจะนำแนวคิดในการพึ่งตนเองไปแก้ไขปัญหาที่มีอยู่ในชุมชน เช่น อบายมุขต่าง ๆ หวยใต้ดิน คาราโอเกะ สุรา ยาบ้า ได้นำความรู้เรื่องการทำธนาคารข้าวไปใช้ในการแก้ปัญหาความไม่เข้าใจ การนำข้าวไปใช้ผิดวัตถุประสงค์ คือการนำข้าวที่นำไปขาย พอถึงปลายปีก็ไม่มีข้าวกิน จึงได้นำกระบวนการที่ได้จากการเข้าร่วมประชุมไปแก้ไข ทำให้ชาวบ้านมีข้าวกินและเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มมากขึ้น (สัมภาษณ์: ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านเนินน้อย)

2.4 หมู่บ้านโปรงเจริญ

ลุงบุญรวม เกตุสุวรรณ กล่าวว่าเมื่อได้แนวคิดก็เริ่มนำแนวคิดกับไปทำโดยกิจกรรมแรกที่ทำก็คือกลุ่มออมทรัพย์ ในตอนแรกมีปัญหาเรื่องการไม่เข้าใจเพราะว่าในชุมชนเคยมีกลุ่มออมทรัพย์แต่ก็ได้ล้มเลิกไปทำให้ในช่วงแรกชาวบ้านไม่ค่อยมีความเชื่อถือ แต่ด้วยประสบการณ์ที่เคยเป็นสารวัตรกำนันและได้คลุกคลีกับหมู่บ้านนี้และทำงานด้วยความโปร่งใสมาตลอดจึงทำให้ชาวบ้านเชื่อและยอมรับเป็นกลุ่มด้วย ระเบียบข้อบังคับที่ตั้งขึ้นเริ่มจากผู้นำและนำเข้าที่ประชุมกลุ่มนี้จะมีลักษณะก็คือในการออมทรัพย์แต่ละเดือนเงินที่ได้จากการออมก็จะปล่อยกู้ทั้งหมดโดยไม่ได้เก็บเอาไว้ จะมีการออมทรัพย์ทุกวันที่ 10 ของเดือนโดยใช้ศูนย์กลางคือที่วัด และมีกิจกรรมที่ต่อเนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์ ก็คือสวัสดิการแต่หมู่บ้านนี้จะพิเศษกว่ากลุ่มอื่นๆ ก็คือจะไม่เน้นเรื่องสุขภาพแต่เน้นเรื่องการทำเกษตรแบบผสมผสาน โดยใช้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์ครึ่งหนึ่งจะปันผลคืนให้แก่สมาชิกและอีกครึ่งหนึ่งจะเก็บไว้เป็นกองทุนเพื่อทำเรื่องเกษตรผสมผสาน (สัมภาษณ์: บุญรวม เกตุสุวรรณ)

2.5 หมู่บ้านหุดมมะขาม

คุณวินัย สุวรรณไกร กล่าวว่า ผู้ใหญ่วิบูลย์ได้แนวคิดก็เริ่มกับไปทำจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เป็นกลุ่มแรกในช่วงแรกได้คน 40 คน รวมกันได้ 3 เดือนก็ได้เพิ่มอีก 100 คน เพราะสมาชิกเล็งเห็นว่ามันเป็นสิ่งดี ได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะเมื่อก่อนต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำ ต่างคนต่างคิดกันไปคนละทาง แต่เดี๋ยวนี้มีการรวมกลุ่ม จึงได้ร่วมกันคิด ร่วมกันแก้ปัญหาต่าง ๆ การพัฒนาทางราชการได้พัฒนา คือการพัฒนาด้านวัตถุพัฒนาด้านสาธารณูปโภค แต่ตอนนี้เราได้รู้ว่าการพัฒนาที่แท้จริงคืออะไร ความเจริญคืออะไร ไม่ได้อยู่ที่ถนน หนทาง แต่อยู่ที่คน ต่อให้เราทำรายได้มากเท่าไรก็ไม่พอ เพราะยิ่งถนนหนทางดีเงินก็ยิ่งออกไปเยอะ ในหมู่บ้านนี้จะทำแบบค่อยเป็นค่อยไป แต่จะพยายามให้เกิดแนวคิด และนอกจากกลุ่มออมทรัพย์แล้ว ในตอนนี้ชาวบ้านได้รวมตัวกันขาย รวมตัวกันทำกล้วยเดี่ยว ทำน้ำยาล้างจาน รวมกลุ่มกันปลูกผัก โดยแนวคิดเหล่านี้ชาวบ้านได้ร่วมกันคิดและทำขึ้น สืบเนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์ก็เกิดกองทุนสวัสดิการชุมชน ชาวบ้านมีหนี้สินและไม่สามารถหาแหล่งเงินทุนที่จะกู้ได้ก็เลยคิดที่จะรวมกลุ่มกันขึ้น โดยกลุ่มก็จะมีกฎระเบียบมีแต่ข้อตกลงแต่เมื่อตกลงกันแล้ว ข้อตกลงนั้นก็คือสิ่งที่ทุกคนต้องปฏิบัติตาม(สัมภาษณ์: วินัย สุวรรณไกร)

2.6 หมู่บ้านนายาว

พ่อวาสนา เพ็ชรแสนกล่าวว่า ในการรวมกลุ่มช่วงแรกนั้นเป็นการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาเรื่องถั่วเหลือง เพราะหมู่บ้านนายาวปลูกถั่วเหลืองกันมาก แล้วประสบกับภาวะราคาคตกต่ำ จึงได้เกิดแนวคิดในการแปรรูป คือการทำเต้าเจี้ยวซึ่งในการทำนั้นมีผู้มีความรู้ในหมู่บ้านก็คือแม่จู้ ทำเต้าเจี้ยวในช่วงแรกไม่มีตลาดส่ง พ่อผู้ใหญ่ได้แนะนำให้ลองมาวางที่วนเกษตร มาลองดูว่าอาจจะมีคนสนใจ และเจ้าหน้าที่ศูนย์ได้ประสานงานให้ไปออกงาน Amazing Thailand และงานที่ศูนย์วัฒนธรรม มีคนสนใจขอที่อยู่และติดตามมาว่าเราทำกันอย่างไร สะอาดไหม แรก ๆ เขาก็สั่งน้อยและเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มันไม่ดีตรงไหนเขาก็ติ๊กบอก แรก ๆ สินค้ายังคุณภาพไม่ดีมีเส้นผมปนอยู่เราก็นำมาปรับปรุงคุณภาพ และเรียนรู้และเกิดปัญหาตามมาเมื่อแม่จู้ซึ่งเป็นประธานฝ่ายผลิตเสียชีวิต ความรู้เรื่องเต้าเจี้ยวก็ตายไปพร้อมกับแม่จู้ด้วยเพราะคนในกลุ่มไม่ได้จดจำอะไรไว้เลย ทำให้เต้าเจี้ยวขึ้นรา ปากขูดและมีรสเปรี้ยว ต่อมาเราก็เรียนรู้ว่าเราหมักยังไม่ถึงกำหนด และกิจกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงที่เต้าเจี้ยวกำลังมีปัญหาก็คือ การหมักน้ำปลา และทำแซลมูจากดอกอัญชัญ โดยให้สมาชิกในกลุ่มได้เรียนรู้ถึงวิธีการทำ และกระบวนการจัดการ โดยจัดให้สมาชิกได้ไปดูงานและได้ไปแลกเปลี่ยนความรู้จากเวทีแลกเปลี่ยนต่างๆ (สัมภาษณ์: วาสนา เพ็ชรแสน)

2.7 หมู่บ้านทุ่งส่อหงสา

อ.บ.ต.สมชาย ผกามาศ กล่าวว่า ผู้ใหญ่วิบูลย์ได้ให้แนวคิดเรื่องการทำเกษตรในเชิงเกษตรทฤษฎีใหม่ ไร่นาสวนผสมตอนนี้ชาวบ้านส่วนหนึ่งก็ได้เริ่มทำแล้วกิจกรรมที่ทำอยู่ คือตอนนี้มีธนาคารข้าว เกษตรกรที่ไม่มีข้าวกินก็สามารถกู้ยืมข้าวไปกินได้ และมีธนาคารปลาโดยอาศัยคลองธรรมชาติปิดกั้นฝายในระยะสองเส้นเพื่อให้ปลาได้เพาะพันธุ์ปลาที่วางไข่ก็จะแพร่พันธุ์ และเมื่อน้ำมาปลาก็จะออกไปตามนาคาเสียดาให้ได้จับกินกัน และกิจกรรมที่สำคัญก็คือธนาคารหมู่บ้าน มีสมาชิก 121 คน มีเงินหมุนเวียนไม่ต่ำกว่า 12,000 บาท บางเดือนถ้ามีเงินส่งมาเยอะก็จะให้ชาวบ้านที่เดือดร้อนได้กู้ยืมมากขึ้น และมีสวัสดิการให้ชุมชน ปันผลร้อยละ 2 บาท หนึ่งบาทเราจะคืนให้สมาชิก อีกหนึ่งบาทเราจะเก็บไว้เป็นกองทุนสวัสดิการ ซึ่งก็หมายถึงการช่วยเหลือคนในชุมชนเพื่อนสมาชิกที่ไม่มีโอกาส เช่น คนชราที่สามารถทำกินได้ ต่อไปก็จะให้คนเจ็บป่วยที่ไปนอนโรงพยาบาล และให้ทุนแก่ลูกหลานสมาชิกที่เรียนดีแต่ยากจน ในการทำกิจกรรมผู้นำชุมชนต้องหนักแน่น มีปัญหาเกี่ยวกับความไม่เข้าใจและความคิดต่อต้าน โดยกลุ่มใช้ชีวิตแก้ปัญหาคือวางตัวเป็นกลาง และทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด ในการรวมกลุ่มออมทรัพย์นี้มีคนที่เข้าร่วมประมาณ 200 คนอีก 100 คนยังไม่เข้าร่วม กลุ่มจะมีกระบวนการเพื่อสร้างแนวคิดความเข้าใจว่าการมารวมกลุ่มเพื่อการออมไม่ใช่เพื่อกู้ (สัมภาษณ์: สมชาย ผกามาศ)

2.8 หมู่บ้านทุ่งเหียง

พ่อทองเพชร แสงบัณฑิต กล่าวว่า ทางศูนย์ได้ให้แนวคิดเรื่องการพึ่งตนเอง พึ่งคนในหมู่ ในกลุ่ม โดยการจัดตั้งเป็นองค์กร จากแนวคิดนี้จึงได้เกิดกลุ่มออมทรัพย์ขึ้น สมาชิกจะออมทุกวันที่ 5 ของเดือน จะกั๊ยืมในวันนั้น กฎระเบียบที่ตั้งขึ้นนั้นได้จากกลุ่มที่ประสบความสำเร็จซึ่งเป็นเครือข่ายของศูนย์วนเกษตร คือหมู่บ้านคลองตะเคียนชัย และนำมาดัดแปลงแล้วทำประชาพิจารณ์ เมื่อเขียนเป็นร่างก็มาตกลงกัน เมื่อตกลงกันก็จะมาพิมพ์เป็นกฎระเบียบ มีปัญหาต่าง ๆ ก็จะมีการจัดการตกลงกันภายในกลุ่ม ศูนย์วนเกษตรได้ให้แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจแบบพอเพียงและได้สอนเราไม่ให้ อยู่เฉยๆ และได้มาถ่ายทอดแนวคิดและความรู้ต่างๆ ในวันที่มีการออม (สัมภาษณ์ : ทองเพชร แสงบัณฑิต)

2.9 หมู่บ้านท่าเตินท์

สุทธิพงษ์ เมล่งกู กล่าวว่า จากแนวคิดที่ได้จากเครือข่ายต่าง ๆ ที่ได้ไปศึกษาดูงานทำให้เกิดแนวคิดต่าง ๆ โดยกิจกรรมที่เกิดขึ้นก็คือกลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารข้าว แนวคิดต่าง ๆ ที่ได้มาก็จะ มาประชาสัมพันธุ์ให้ชาวบ้านรู้โดยการเรียกประชุมหรือในการดูงานต่างๆ ก็จะพาชาวบ้านให้ได้ไป เห็น ให้ได้ไปรับรู้แนวคิดต่างๆ มาด้วย ในการก่อตั้งกลุ่มเราให้ความรู้กับชาวบ้านว่ามันจะไม่เกิดผล ในตอนนี้แต่มันจะเกิดผลขึ้นภายหลัง และจะสามารถช่วยเหลือคนในชุมชนของเราได้ โดยความรู้ที่ จากทางศูนย์ก็คือ ความรู้ในการประกอบอาชีพ ความรู้ด้านการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ และความรู้ใน การทำเกษตรที่จะสามารถทำให้มีพอกินพอใช้หรือที่เรียกว่าเกษตรพอเพียง (สัมภาษณ์: สุทธิพงษ์ เมล่งกู)

2.10 หมู่บ้านไทรทอง

พ่อประดิษฐ์ ส้าราญสุข กล่าวว่า เมื่อได้แนวคิดเรื่องการพึ่งตนเอง โดยเริ่มแรกก็ได้ทำบัญชี รายจ่ายทำให้รู้ว่าจ่ายอะไรไปบ้างและสิ่งไหนที่สามารถทำเองได้บ้างจึงเกิดการออมขึ้นและเกิดเป็น กลุ่มออมทรัพย์โดยจะออมกันทุกวันที่สาม แต่เกิดปัญหาว่าตรงกับวันประชุมประจำเดือนของหมู่บ้านเลยเลื่อนเป็นวันที่ห้า โดยในการทำกิจกรรมกลุ่มนั้นเกิดปัญหาการไม่เข้าใจของชาวบ้านก็ พยายามชวนชาวบ้านให้ไปฟังด้วยตนเองโดยเขาคิดว่าจะมาทำเพื่อประโยชน์ของตัวเองหรือเปล่า และปัญหาการรวมกลุ่มอีกข้อหนึ่งคือปัญหาเกี่ยวกับหน่วยงานราชการที่ยังไม่เข้าใจในแนวคิด เขา คิดว่าในการจัดตั้งกลุ่มทำไมไม่ตั้งเป็นกฎระเบียบออกมาแล้วก็มาหาสมาชิกเข้ากลุ่ม แต่ในวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่มออมทรัพย์นั้นก็คือการระดมความคิดให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมเพื่อกลุ่มจะ ได้เป็นของทุกคนไม่ใช่เป็นเพียงของคณะกรรมการ (สัมภาษณ์: ประดิษฐ์ ส้าราญสุข)

2.11 หมู่บ้านซั้วแดง

คุณสาขนต์ ไหญ่กระโทก กล่าวว่าแนวคิดต่าง ๆ ที่ได้คิดไว้ได้มาเริ่มทำจริงเมื่อต้นปี 2543 โดยมีแนวคิดเรื่องสมุนไพรเป็นหลักเนื่องจากในหมู่บ้านมีที่ทำกินน้อย เป็นพื้นที่ติดป่า และประกอบด้วยทรัพยากรบุคคลซึ่งก็คือหมอยาในท้องถิ่นมีอยู่หลายคน จึงเกิดกลุ่มสมุนไพรขึ้น โดยมีการขายยาสมุนไพร และการนวดแผนโบราณเพื่อสุขภาพ ทุกวันที่สามของเดือนจะมีการนวดเพื่อสุขภาพขึ้น โดยคิดค่าบริการในราคาข่อมเหมา โดยเงินที่ได้มา 10% จะหักเข้ากองกลางเอาไว้เป็นเงินปันผลหักค่าสถานที่ 5% ในเรื่องของการขายยาสมุนไพรเราจะให้คนขาย 10% และเข้ากองกลาง 15% เอาไว้ปันผล โดยแนวคิดต่าง ๆ ได้มาจากทางศูนย์วนเกษตรและจากการไปดูงานในการรวมกลุ่มเริ่มจากคนส่วนน้อยและตอนนี้มีผู้เข้าร่วมเพิ่มมากขึ้น และอีกกิจกรรมหนึ่งที่เราได้ทำก็คือการทำพริกป่นขาย โดยสืบเนื่องมาจากปัญหาที่ชาวบ้านไม่มีพริกกินในหน้าแล้งเพราะว่าทำพริกได้เท่าไรก็เอาไปขายหมดจึงเกิดการรวมกลุ่มกันขึ้น แต่ในปีที่ไม่ได้ทำเนื่องจากภาวะกิจของชาวบ้านมีมากประกอบกับดินฟ้าอากาศไม่เป็นใจ หมู่บ้านนี้มีปัญหาเรื่องความพร้อม สมาชิกยังไม่มีความพร้อมเท่าที่ควรและยังมีความเข้าใจในการรวมกลุ่มไม่ถูกต้อง ยังไม่เห็นประโยชน์ของกลุ่มเท่าไร สมาชิกมีความรู้แต่ขาดประสบการณ์ ไม่มีมีความเข้าใจในการจัดการ (สัมภาษณ์: สาขนต์ ไหญ่กระโทก)

จากการศึกษาการดำเนินกิจกรรมของทั้ง 11 หมู่บ้านพบว่า กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย กิจกรรมแรกคือกิจกรรมออมทรัพย์ เพราะการออมทรัพย์เป็นแนวคิดแรกในการพึ่งตนเอง และจากกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ก็จะเกิดกิจกรรมอื่นๆ ตามมา ตามปัญหาและความต้องการภายในหมู่บ้านเพราะในการออมทรัพย์นั้นสมาชิกจะมาออมและได้พูดคุยกันในเรื่องต่างๆ รวมถึงปัญหาและความต้องการของแต่ละคนด้วย และเมื่อสมาชิกส่วนใหญ่มีปัญหา และจากจุดนี้เองก็จะเกิดกิจกรรมขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาและความต้องการ ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านจะมีปัญหาและความต้องการที่แตกต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่น

หมู่บ้านนาอิสานหลังจากเกิดกิจกรรมออมทรัพย์ กิจกรรมที่ตามมาก็คือ กองทุนข้าวเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องของข้าวเพราะคนในหมู่บ้านไม่มีข้าวที่จะกิน และการที่จะทำให้อคนในหมู่บ้านเข้าร่วมในกิจกรรมกลุ่มก็ต้องทำให้สมาชิกได้เห็นถึงความสำคัญของข้าวโดยการจัดงานบายศรีสู่ขวัญข้าวเพื่อเป็นการสร้างแนวคิด มีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับข้าวอีกกิจกรรมหนึ่งก็คือการทำเครื่องสี่ข้าวมือหมุน กิจกรรมนี้ก็เป็นสร้างแนวคิดในการพึ่งตนเอง หลังจากนั้นก็เกิดกิจกรรมอื่น ๆ ตามมาอันได้แก่ กองทุนสวัสดิการชุมชนซึ่งกองทุนนี้สืบเนื่องมาจากการออมทรัพย์ ธนาคารปลาที่มีที่สงวนพันธุ์ปลา เพื่ออนุรักษ์พันธุ์ปลา ไม่ให้จับกินในแหล่งน้ำนั้น แต่เมื่อนำมาปลาก็จะไปตามน้ำ และสามารถจับกินได้ เนื่องด้วยหมู่บ้านนาอิสานเป็นหมู่บ้านที่ไม่เคยมีหน่วยงานใดเข้ามาส่งเสริม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ทำให้เกิดกลุ่มดังนั้น กิจกรรมกลุ่มที่เกิดขึ้นก็จะเกิดจากการนำแนวคิดไปปฏิบัติและทำให้เกิดกลุ่มขึ้นจากแนวคิดที่ได้จากศูนย์วนเกษตร และหมู่บ้านเครือข่ายส่วนใหญ่ก็จะเป็นในลักษณะนี้

กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายอีกลักษณะหนึ่งก็คือ การที่หมู่บ้านเหล่านั้นมีกลุ่มเกิดขึ้นแล้ว และได้เข้ามาร่วมเครือข่ายโดยมีวัตถุประสงค์หลักคือ การเข้ามาศึกษาหาความรู้ต่าง ๆ รวมทั้งแนวคิดจากเครือข่ายเพื่อนำไปพัฒนากลุ่มเป็นสำคัญ ซึ่งจะได้จากการศึกษาดูงาน การเข้าร่วมในกิจกรรมของเครือข่าย การเข้าร่วมในการปิดเวทีชุมชนต่าง ๆ ที่ทางศูนย์วนเกษตรและหมู่บ้านเครือข่ายได้ร่วมกันจัดขึ้น หมู่บ้านดังกล่าวได้แก่ หมู่บ้านท่ากLOY หมู่บ้านเนินน้อย

ในการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มพบว่าการติดต่อกับผู้นำมีความสำคัญ คือนอกจากแนวคิดในการพึ่งตนเองแล้วการที่จะทำให้เกิดชาวบ้านได้เห็นถึงความสำคัญของกิจกรรมและเข้าร่วมกิจกรรมแล้วยังต้องมีการติดต่อประสานงานกับผู้นำให้ผู้นำได้มีส่วนร่วมก่อน ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ บัญญัติ ลายพยัคฆ์ (2537:บทคัดย่อ) ที่กล่าวว่า การติดต่อกับผู้นำท้องถิ่นเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มากที่สุด

นอกจากนี้จากการศึกษาพบว่าหลังจากเสร็จกิจกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นกิจกรรมที่ทางเครือข่ายจัดขึ้น หรือกิจกรรมที่แต่ละหมู่บ้านเครือข่ายจัดขึ้นก็ตาม สมาชิกเครือข่ายจะมาพูดคุยปรึกษากันหลังจากที่เสร็จกิจกรรม ซึ่งจากจุดนี้เองทำให้เครือข่ายวนเกษตรดำเนินและพัฒนาได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริวรรณ วงษ์สมบัติ (2533:7) ที่ได้อ้างถึงจิรพรรณ กาญจนะจิตรา (2528) ซึ่งได้ให้ทรรศนะว่า กลุ่มจะประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับความร่วมมือของสมาชิกกลุ่ม จะสังเกตได้จากหลังการประชุมกลุ่มที่มีความร่วมมือกันเป็นอย่างดีจะมาปรึกษาหารือกันหลังจากปิดประชุม

จากกิจกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในกลุ่มเอง หรือเป็นกิจกรรมที่เครือข่ายร่วมกันจัดขึ้น ทำให้เห็นว่า การรวมกลุ่มนั้นเป็นกระบวนการหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาไปได้ และทำให้เห็นความจำเป็นของการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพราะประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายนั้นทำให้ชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญของชุมชนอื่น ๆ และนำความรู้ แนวคิด และประสบการณ์ที่ได้จากกลุ่มอื่น ๆ มาปรับปรุงใช้กับกลุ่มของตนเอง ทำให้นอกจากจะเป็นการพัฒนาแล้วยังเป็นการสร้างความคิดให้กับชุมชน และเป็นการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ของคน ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริงแนวทางในการพัฒนา

3. แนวทางในการพัฒนากลุ่ม

3.1 หมู่บ้านนอริสถาน

พ่อเลี่ยม บุตรจันทา จะทำให้กลุ่มมีการเรียนรู้เรื่องการจัดการทุน เรียนรู้เรื่องการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน โดยกำลังจะจัดตั้งเป็นธนาคารพรรณไม้ และในขณะนี้กำลังจัดทำเป็นแผนแม่บทชุมชน เมื่อได้จัดทำเสร็จแล้วก็จะดำเนินการไปตามแผนนั้น(สัมภาษณ์: เลี่ยม บุตรจันทา)

ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าผู้นำกลุ่มมีความสำคัญต่อการรวมกลุ่มเป็นอย่างมาก โดยผู้นำกลุ่มจะต้องมีความอดทน ความเสียสละ ความตั้งใจ และความจริงใจ โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก และยังได้พบว่าผู้นำท้องถิ่นซึ่งหมายถึงผู้ใหญ่บ้านไม่มีบทบาทต่อการเข้าร่วมกลุ่มของสมาชิก

3.2 หมู่บ้านท่ากลอย

คุณโสภณ กลิ่นจรรยา กล่าวว่า ตอนนี้นำมีการขยายแนวคิดไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงเพื่อให้เขาพึ่งตนเองได้ และได้คิดเรื่องกองทุนสวัสดิการเรื่องสุขภาพ เรื่องการศึกษา วัฒนธรรม เรื่องกองทุนประกันพืชผลทางการเกษตร โดยมีทิศทาง 3 ทิศทาง คือ

1. ให้ทุกคนมีอยู่มีกินได้
2. ทำแล้วสอดคล้องกับพื้นที่ของตนเอง
3. ทำแล้วไม่เป็นภาระของใคร (สัมภาษณ์: โสภณ กลิ่นจรรยา)

3.3 หมู่บ้านเนินน้อย

ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านเนินน้อย กล่าวว่า จะนำทรัพยากรต่าง ๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการวางแผนว่าตอนนี้เราจะไม่ให้ชุมชนเข้าไปหาของป่าจะเปิดให้ใช้ประโยชน์ได้ในปี 2546 ตอนนี้เริ่มมีกองทุนฌาปนกิจศพโดยจะเก็บเงินสมาชิกคนละ 50 บาท สมาชิกจะนำเงินและสิ่งของไปช่วยทำบุญ และจะส่งเสริมในเรื่องความสำคัญของชุมชนการลด ละ เลิก อบายมุขต่าง ๆ และจะพยายามให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความรู้กันมากขึ้นและพยายามให้ชาวบ้านได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการแลกเปลี่ยนความรู้และแนวคิดการพึ่งตนเองมากขึ้น (สัมภาษณ์: ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านเนินน้อย)

3.4 หมู่บ้านโปรงเจริญ

ลุงบุญธรรม เกตุสุวรรณ กล่าวว่า จะทำเกษตรแบบผสมผสานเพื่อให้ชาวบ้านมีอยู่มีกินโดยจะมีนโยบายสนับสนุนให้ผู้ที่ทำคือ ถ้าปลูกผักปลูกต้นไม้ก็จะให้เป็นจำนวนเงินเพื่อเป็นแรงจูงใจให้กับสมาชิก ถ้าเลี้ยงวัวเลี้ยงควายถ้าออกลูกก็จะให้เงิน และให้แนวคิดกับเขาในเรื่องการทำว่าถ้า

เราทำเราก็จะสามารถพึ่งตนเองได้ กิจกรรมต่าง ๆ ชาวบ้านจะต้องมีส่วนร่วม และจะต้องนำแนวคิดที่ได้ไปใช้เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเอง (สัมภาษณ์:บุญรวม เกตุสุวรรณ)

3.5 หมู่บ้านหลุมมะขาม

คุณวินัย สุวรรณไกร กล่าวว่า จะทำให้สมาชิกได้เรียนรู้เรื่องการทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรกรรมยั่งยืน โดยมีสมาชิกที่เป็นกลุ่มนำร่องประมาณ 10 คน สมาชิกที่เริ่มทำจะให้การสนับสนุน อย่างเช่นถ้าไม่มีทุนก็จะได้รับการช่วยเหลือ ไม่มีพันธุ์ไม้ก็จะช่วย เพื่อต่อไปจะได้เกิดอุตสาหกรรมชุมชน โดยการรวมเอาผลิตผลของสมาชิกมาแปรรูป เช่นถ้าต่อไปมีปลาในชุมชนมากพอก็จะทำน้ำปลา ทำปลาร้า ถ้ามีอ้อยก็จะทำโรตารีอ้อย ทำน้ำตาลกินกันเอง ซึ่งจะทำให้ได้เรียนรู้ว่า ถ้าไม่ซื้อ ก็ไม่หมดเงิน ถ้าสามารถแปรรูปได้ก็ไม่ต้องพึ่งคนอื่น ก็จะสามารพพึ่งตนเองได้ (สัมภาษณ์: วินัย สุวรรณไกร)

3.6 หมู่บ้านนายาว

พ่อवासนา เพ็ชรแสน กล่าวว่า จะปรับปรุงคุณภาพเรื่องเต้าเจี้ยว เรื่องน้ำปลา เรื่องแชมพู จะพาสมาชิกไปฝึกเรียนรู้และสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อให้เกิดความรู้ความเชี่ยวชาญและเข้าใจในแนวคิดของกลุ่มมากขึ้น (สัมภาษณ์: วาสนา เพ็ชรแสน)

3.7 บ้านทุ่งส่อหงสา

อ.บ.ต.สมชาย ผกามาศ กล่าวว่า กลุ่มจะพยายามเรื่องปากท้องให้ทุกคนได้มีกินโดยเน้นเรื่องการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ไร่นาสวนผสม และพยายามแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจภายในชุมชนและจัดสวัสดิการให้ครอบคลุมครบวงจรมากกว่านี้ (สัมภาษณ์: สมชาย ผกามาศ)

3.8 หมู่บ้านทุ่งเหียง

พ่อทองเพชร แสงบัณฑิต กล่าวว่า จะรวมกลุ่มทำเกษตรจะรวมกลุ่มทำเกษตรผสมผสานแบบพึ่งตนเองโดยมีความคิดมาจากการศึกษาดูงานและที่ทางศูนย์ได้ให้ความช่วยเหลือ โดยสมาชิกที่เข้าร่วมจะต้องปลูกพืชสมุนไพร ไม่น้อยกว่าสิบชนิดและมีแนวคิดเรื่องการปลูกผักปลอดสารพิษ โดยจะพยายามใช้ปุ๋ยเคมีให้น้อยลงหรือพยายามหาสิ่งที่จะมาทดแทน (สัมภาษณ์ : ทองเพชร แสงบัณฑิต)

3.9 หมู่บ้านท่าเต็นท์

ร.อ. สุทธิพงษ์ แมลงภู กล่าวว่าจะนำความรู้ความคิดในท้องถิ่นหรือที่เรียกว่าภูมิปัญญามาใช้ และสืบเนื่องจากกลุ่มออมทรัพย์เราก็จะสร้างเป็นสวัสดิการชุมชนแนวคิดอีกอย่างหนึ่งก็คือเราจะมีโรงสีกลางเพื่อสีข้าวขายและนำมาปีผลให้แก่สมาชิกโดยมีสวัสดิการเหมือนกลุ่มออมทรัพย์ (สัมภาษณ์: สุทธิพงษ์ แมลงภู)

3.10 หมู่บ้านไทรทอง

พ่อประดิษฐ์ สำราญสุข กล่าวว่าจะให้สมาชิกได้ช่วยเหลือตนเองโดยการปลูกพืชผักไว้กินจะได้ไม่ต้องซื้อและคิดว่าจะทำธนาคารข้าว และจะต้องมีการปลูกป่าสมุนไพรแต่สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือจะพยายามทำให้สมาชิกได้เรียนรู้ในการจัดการได้แสดงปัญหาและความต้องการและให้สมาชิกได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มโดยแท้จริง (สัมภาษณ์: ประดิษฐ์ สำราญสุข)

3.11 หมู่บ้านซำหวัดแดง

คุณสายนต์ ไใหญ่กระโทก กล่าวว่าจะมีแนวคิดในการที่จะฟื้นฟูวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้าน และกิจกรรมที่จะทำต่อไปก็คือการเพาะพันธ์พืชสมุนไพรโดยการรวบรวมพันธ์พืชในป่ามาปลูกรวมไว้ในที่เดียวกันเพื่อจัดทำเป็นกองทุนพันธ์ไม้ และการปลูกพืชสมุนไพรเพื่อรองรับกลุ่มสมุนไพรให้มีการจัดการครบวงจร (สัมภาษณ์: สายนต์ ไใหญ่กระโทก)

จากการศึกษาสรุปว่าแนวทางในการพัฒนาของกลุ่มของหมู่บ้านเครือข่ายจะพัฒนาจากสิ่งที่มีอยู่ภายในหมู่บ้าน และจากกิจกรรมที่ทำอยู่ และมีแนวทางที่จะนำสิ่งที่หมู่บ้านมีอยู่ มารวมกันเพื่อจะทำให้เกิดอุตสาหกรรมย่อย ๆ ภายในหมู่บ้าน โดยมีพื้นฐานคือการทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

(Summary and Recommendation)

จากการศึกษาการรวมกลุ่มเครือข่ายวชนเกษตร ได้ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านเครือข่าย 11 หมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ หมู่บ้านนาอีสาน ท่ากรอย เนินน้อย โปรงเจริญ หลุมมะขาม นายาวทุ่งส่อหงสา ทุ่งเหียง ท่าเตินท์ บ้านไทรทอง บ้านซั้วแดง พบว่าที่มาของการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

จากการศึกษาพบว่า การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายของหมู่บ้านเครือข่ายที่ได้ทำการศึกษานั้น มีตั้งแต่หมู่บ้านที่เริ่มก่อตั้งจนกระทั่งหมู่บ้านที่เข้าร่วม แต่ที่มาของการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายที่สำคัญของทุกหมู่บ้านก็คือ แนวคิดในการพึ่งตนเอง จึงทำให้เกิดคำว่าเครือข่ายวชนเกษตรขึ้น และจากการศึกษาพบว่า ผู้นำมีความสำคัญต่อการรวมกลุ่มเป็นอย่างมาก ผู้นำจะต้องเข้าถึงชุมชน จะต้องมีความจริงใจ อดทนและเสียสละ การที่หมู่บ้านต่าง ๆ ได้มีการพัฒนาและสามารถพึ่งตนเองได้นั้นก็มาจากแนวคิดที่ได้จาก ผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม และจากการประสานระหว่างผู้นำแบบไม่เป็นทางการของหมู่บ้าน

กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

1. กลุ่มออมทรัพย์ เป็นกิจกรรมหลักที่ทางศูนย์ได้ริเริ่มแนวคิดในการพึ่งตนเอง หมู่บ้านเครือข่ายทุกหมู่บ้านได้เริ่มจากการทำกิจกรรมนี้
2. ธนาคารข้าว หมู่บ้านที่ได้ทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้าน นาอีสาน ทุ่งส่อหงสา ท่าเตินท์ เนินน้อย
3. ธนาคารปลา หมู่บ้านที่ได้ทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้าน นาอีสาน ทุ่งส่อหงสา
4. กลุ่มทำน้ำปลา เต้าเจี้ยว หมู่บ้านที่ได้ทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้านนายาว
5. ชมรมสมุนไพร หมู่บ้านที่ได้ทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้านซั้วแดง
6. ป่าชุมชน หมู่บ้านที่ได้ทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้าน เนินน้อย นาอีสาน
7. กองทุนสวัสดิการชุมชน หมู่บ้านที่ได้ทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้าน นาอีสาน ทุ่งส่อหงสา
8. กองทุนพันธุ์ไม้ หมู่บ้านที่ได้ทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้านซั้วแดง นาอีสาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิจกรรมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น

1. กองทุนข้าว / โรงสีข้าว หมู่บ้านที่จะทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้านร่มโพธิ์ทอง ท่าเตียน บ้านไทรทอง
2. ศูนย์การเรียนรู้จัดการทรัพยากร หมู่บ้านที่จะทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้านนาอีสาน
3. แหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาหมู่บ้านที่จะทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้านท่าเตียน
4. การแปรรูปผลผลิตหมู่บ้านที่จะทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้านหลุมมะขาม
5. กลุ่มอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรมหมู่บ้านที่จะทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้านซำบัวแดง
6. สวัสดิการชุมชนหมู่บ้านที่จะทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้านท่ากรวย โปร่งเจริญ ท่าเตียนทุ่งเหียง บ้านไทรทอง
7. การฟื้นฟูป่าหมู่บ้านที่จะทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้านเนินน้อย
8. การทำเกษตรผสมผสาน วนเกษตรหมู่บ้านที่จะทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้านโปร่งเจริญ หลุมมะขาม ทุ่งสองสา ทุ่งเหียง บ้านไทรทอง
9. การทำผักปลอดสารพิษหมู่บ้านที่จะทำกิจกรรม ได้แก่ หมู่บ้านทุ่งเหียง

จากการศึกษาพบว่าในแต่ละหมู่บ้านเครือข่ายมีการขับเคลื่อนในการดำเนินกิจกรรมมากน้อยไม่เท่ากัน เนื่องจากความสามารถของแต่ละหมู่บ้านในการรวมตัวกันทำกิจกรรม ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านมีปัญหาที่แตกต่างกันไป กิจกรรมกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และกำลังจะเกิดขึ้นนั้นเป็นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนโดยแท้จริง ที่เริ่มจากหมู่บ้าน เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนแต่ละชุมชน เพื่อจัดการทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นกลุ่มได้สร้างกระบวนการที่จะทำให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นกระบวนการคิด ตลอดจนถึงการปฏิบัติ ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ เคลื่อนไปอย่างช้า ๆ แต่เคลื่อนไปด้วยความมั่นคง เพราะสมาชิกทุกคนได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของกลุ่ม กลุ่มจึงดำเนินไปตามความต้องการที่แท้จริง และสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง และก็มีกิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้นตามมา เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่า นอกจากแนวความคิดที่ทางศูนย์ได้ให้กับหมู่บ้านเครือข่ายแล้ว ทางศูนย์ยังช่วยในการประสานงานต่าง ๆ เพื่อให้กิจกรรมกลุ่มสามารถเคลื่อน และประสบความสำเร็จได้ กิจกรรมที่ทางศูนย์ได้จัดขึ้นและได้รับความร่วมมือจากสมาชิกเครือข่ายก็คือ การประชุมเครือข่ายทุก ๆ 2 เดือน การสร้างเวทีการเรียนรู้ในหมู่บ้านต่าง ๆ สลับสับเปลี่ยนกันไป การเชิญวิทยากรมาอบรม สัมมนา รวมไปถึงงานเรื่องของงบประมาณ ทางศูนย์ก็เป็นฝ่ายประสานงานทำให้หมู่บ้านต่าง ๆ สามารถขับเคลื่อนไปได้ และจากการจัดกิจกรรมก็เพื่อให้สมาชิกได้มีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชนเกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และนำความรู้ที่ได้รับไปใช้กับชุมชน และในขณะนี้ทางศูนย์ได้จัดทำแผนแม่บทชุมชน เมื่อแผนแม่บทซึ่งเป็นการรวมปัญหาความต้องการของ

แต่ละหมู่บ้านที่แท้จริง และเป็นแผนที่ในแต่ละชุมชนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ กันเองภายในชุมชน สำเร็จลุล่วง ชุมชนก็จะมีกำบังเคลื่อนไปตามความต้องการของพวกเขา โดยมีเจ้าหน้าที่ของทาง ศูนย์เป็นที่ปรึกษา ชุมชนเหล่านั้นก็จะเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้

จากการศึกษาครั้งนี้พบว่า ในการรวมกลุ่มนั้นจะต้องเริ่มที่ความต้องการของชุมชนเป็นหลัก และพบว่าในการรวมกลุ่มนั้น วัตถุประสงค์ของกลุ่มก็เป็นหลักสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น ดังจะเห็นได้ว่าการที่หมู่บ้านต่าง ๆ ได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายเพราะเห็นถึงความสำคัญของแนวคิดการพึ่งตนเอง จึงทำให้ชาวบ้านได้หันมาสนใจที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมกลุ่มมากขึ้น เพราะเป็นเรื่องของตนเอง เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของตนเอง และแนวคิดนี้ก็เป็นแนวคิดพื้นฐานที่ทุกชุมชนต้องการ และเป็นความต้องการที่แท้จริง และกิจกรรมกลุ่มที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน และยังพบอีกว่า ผู้นำมีความสำคัญ ชาวบ้านต้องการผู้นำที่มีความจริงใจ เสียสละ อดทน และพร้อมที่จะรับรู้ถึงปัญหาของพวกเขา เมื่อพวกเขาเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ และเป้าหมายของกลุ่มเป็นอย่างดีแล้ว กระบวนการกลุ่มก็จะเกิดขึ้น และเคลื่อนไปตามทิศทางของกลุ่ม กลุ่มจะเป็นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและข้อมูล เป็นที่ประมวลความคิด เป็นที่ให้ข้อเสนอแนะ เป็นที่ร่วมกันตัดสินใจ เป็นที่ประเมินผลงาน เป็นที่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้สามารถทำให้ชุมชนเข้มแข็งและพัฒนาต่อไปได้

ปัญหาข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่าหมู่บ้านที่ทำการศึกษามีปัญหาเริ่มแรกในเรื่องของความเข้าใจ ทำให้ในช่วงแรกความร่วมมือของสมาชิกมีน้อย แต่เมื่อเกิดกระบวนการกลุ่มขึ้นและสมาชิกเข้าใจในวัตถุประสงค์ของกลุ่มแล้วสมาชิกก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

1. ในการศึกษาพบว่าการทำงานเป็นเครือข่ายจะมีความสำคัญอย่างมาก เพราะนอกจากจะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากการรวมกลุ่มแล้ว การทำงานเป็นเครือข่ายจะทำให้ได้ความรู้ประสบการณ์จากหมู่บ้านเครือข่ายอื่น ๆ และสามารถนำความรู้ ประสบการณ์จากหมู่บ้านเครือข่ายอื่น ๆ มาปรับใช้เพื่อแก้ไขปัญหาภายในกลุ่มได้อีกด้วย ซึ่งจะทำให้การพัฒนาของหมู่บ้านพัฒนาไปได้เร็วขึ้น
2. ในการพัฒนาหมู่บ้าน กิจกรรมแรกที่จะเกิดขึ้นก็คือ กิจกรรม กลุ่มออมทรัพย์ และในวัตถุประสงค์หลักของกลุ่มนั้นจะต้องไม่มุ่งเน้นในเรื่องของผลประโยชน์ แต่ต้องมุ่งให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และให้สมาชิกได้เข้าใจถึงวัตถุประสงค์ที่แท้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษารั้งต่อไป

1. ในการศึกษาเรื่องกลุ่มนั้นเป็นเรื่องละเอียดอ่อนควรลงลึกในพื้นที่ใด พื้นที่หนึ่ง เพราะในแต่ละพื้นที่ก็จะมี ความแตกต่างกัน
2. ควรศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและกลุ่มที่ไม่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มอื่น ๆ ต่อไป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารอ้างอิง

- คมเพชร ฉัตรศุภกุล.2522. กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน. กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์
- 2530. กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการแนะแนวและจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- จริยา วิไลวรรณ. 2532. ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อเจตคติต่อการเรียนวิชาพลศึกษาของนักศึกษา ชั้นปีที่ 1 วิทยาลัยพลศึกษา จังหวัดลำปาง. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ ประสานมิตร, ถ่ายเอกสาร
- จันทิมา ทิมปิเจริญ.2522. กระบวนการกลุ่มในการเรียนการสอน. ภูเก็ต : ภาควิชาจิตวิทยาและแนะแนว วิทยาลัยครูภูเก็ต
- จารุลักษณ์ พิณพรหมราช. 2529. ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนปทุมคงคา กรุงเทพมหานคร. ปริญญาโท กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, อัดสำเนา.
- จำเนียร ช่วงโชติ และคณะ.2521 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคล. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จินตมาณี แสงกาญจนวนิช.2538. ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในอำเภอเมืองอ่างทอง จังหวัดอ่างทอง . ปริญญาโท วทบ. กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- จีรพรรณ กาญจนะจิตรา. 2528. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ณรงค์ ก้อนสมบัติ. 2530. ความร่วมมือของสมาชิกในการดำเนินงานของสหกรณ์ธุรกิจเศรษฐกิจพรช. อำเภอวาริชภูมิได้ จำกัด จังหวัดสกลนคร. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดิเรก ฤกษ์ห่วย. 2522. การพัฒนาชนบท.กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์พิมพ์เนศ.

-----2524. การส่งเสริมการเกษตร.กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์บีเอฟไอ.

ถวิล ธาราโกชน. 2532. “ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม.” เอกสารการสอนวิชาพฤติกรรมมนุษย์ใน
องค์การ : หน่วย 11. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

-----2532. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ไอเอชพรีนติ้งเฮาส์.

ท่านอง สึงคาลวนิช(2516) “ปัญหาและลู่ทางพัฒนาสถาบันเกษตรและเศรษฐกิจการเกษตรภาคใต้”
จัดพิมพ์โดยสมาคมเศรษฐศาสตร์เกษตรแห่งประเทศไทย.

ทองเรียน อมรัชกุล.2520. กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พิษณุโลก.

ทิสนา แคมณี (บรรณาธิการ).2528. กลุ่มสัมพันธ์ : ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เล่ม 1. กรุงเทพฯ : บุรพา
ศิลป์การพิมพ์.

นวลศิริ เปาโรหิตย์. 2528. จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร. : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

นำชัย ทนุพล. 2529. ผลการวิจัยเรื่องการตอบสนองของประชาชนที่มีผลต่อโครงการพัฒนาผู้นำ
ท้องถิ่นระยะที่ 2 (2526-2529). เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร, สถาบันเทคโนโลยี
การเกษตรแม่โจ้.

นิตยา นวลศิริ. 2534. “การจัดกิจกรรมกลุ่มสตรีเพื่อพัฒนาท้องถิ่น”. น.118-121. การอบรมความ
เป็นผู้นำให้แก่สตรีชนบท รุ่นที่ 2 ปี พ.ศ.2533. โครงการสตรีศึกษา, คณะสังคมศาสตร์,
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นิภา วิจิตรศิริ.2525. ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบของนักเรียนชั้น ม.ศ.1 โรงเรียน
หนองแค “สรกิจพิทยา” จังหวัดสระบุรี. ปรินฤณานิพนธ์ กศ.ม.กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, อัดสำเนา.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- นิภา สุวรรณแสง ตุมรสุนทร. 2525. การสังคมสงเคราะห์กลุ่มชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บัญญัติ ลายพยัคฆ์.2537. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรจังหวัดระยอง .ปริญญาณิพนธ์. วทบ.กรุงเทพฯ :มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุปผา สันพะเยาว์.2538. ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและไม่สำเร็จของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในจังหวัดลำปาง.เทคโนโลยีการเกษตรมหาบัณฑิต(ส่งเสริมการเกษตร).เชียงใหม่:เทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.
- บุหงา วชิระศักดิ์มงคล.2526. กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน. พิษณุโลก : แผนกเอกสารและการพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก.
- ประนอม เดชชัย. นวัตกรรมการเรียนการสอนและแนวปฏิบัติสังคมศึกษา. เชียงใหม่ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2531.
- พนม ลิมอารีย์.2522. กลุ่มสัมพันธ์. กอพลินธุ์ : จินตทัศน์การพิมพ์.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. 2527. มนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาจิตวิทยา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พวงแก้ว เนตรโอรักษ์.2533. ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความร่วมมือในการอภิปรายกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านลานแหลม จังหวัดนครปฐม. ปริญญาณิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. อัดสำเนา.
- พัฒน์ บุญยรัตน์.2517. การสร้างชุมชนโดยกระบวนการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์
- ภัศรา ศักดิ์สมบูรณ์. 2530. การรวมกลุ่มผู้เลี้ยงผึ้งของศูนย์ส่งเสริมการเลี้ยงผึ้ง จังหวัดอุดรธานี. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เยาวพา เคะชะคุปต์.2517.ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.

โยธิน ต้นสนบุษย์.2526. จิตวิทยาสังคม . กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525.พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:
ราชบัณฑิตยสถาน,2530.

ลักขณา สิริวัฒน์. 2530. จิตวิทยาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.

ลักตาวรรณ ณ. ระนอง. 2525.การทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเอง. ปรินญา
นิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. อัดสำเนา.

วิจิตร อาวะกุล.2535. หลักการส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์.

วินิจ เกตุขำ และคมเพชร ฉัตรสุกกุล. กระบวนการกลุ่ม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2522.

วิไลวรรณ สันถะโกมล.2522.. การเปรียบเทียบการสอนวรรณคดีไทยเรื่อง “ลิลิตตะเลงพ่าย” โดย
กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และกระบวนการสอบแบบครูเป็นศูนย์กลางในชั้นประกาศนียบ-
ัตรวิชาการศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. อัดสำเนา.

วีณา วโรตมะวิษญ์.2530. กลวิธีการเรียนและสอนในโรงเรียนประถมศึกษา. เชียงใหม่ : ภาควิชา
ประถมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ศิริ ผาสุก. 2527. กลุ่มเกษตรกรกับการพัฒนาชนบท : กรณีกลุ่มเกษตรกรจังหวัดสุรินทร์. กรุงเทพฯ
: สถาบันวิจัยสังคม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศิริวรรณ วงสมบัติ.2533. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในอำเภอสันทราย และแม่ริม.เชียงใหม่:วิทยานิพนธ์ปริญญาโท:ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ .2539. องค์การและการจัดการ.สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา.กรุงเทพฯ.

ศุภวิดี บุญดวงศ์.2527. กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน. สงขลา : ภาควิชาการและแนวและจิตวิทยาการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.

สมภพ มานะรังสรรค์. 2528. เศรษฐกิจชนบทไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เจริญวิทย์การพิมพ์.

สมศักดิ์ อุปพันธ์ .2537.ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จขององค์กรเพื่อการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจ ในชุมชนแออัด :กรณีศึกษาสหกรณ์เครดิตยูเนียนชุมชนฟ้าใหม่. วิทยานิพนธ์.ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต.

สรศักดิ์ โสชู.2530. ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีผลต่อความสำนึกในหน้าที่พลเมืองดีของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่6. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลก. อุดสำเนา.

สาตี จบศรี.2531. ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนคลองสิบสาม “ผิวศรีราษฎร์บำรุง” จังหวัดปทุมธานี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. อุดสำเนา.

สุชา จันทร์อม. 2525. จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด.

-----2531.จิตวิทยาทั่วไป. กรุงเทพมหานคร:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์.

สุนันท์ สัจจ่ออง. สื่อการสอนและนวัตกรรมทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : O.S.PRINTING HOUSE CO.,LTD.

เสนาะหิ์ ตีเยาว์.2537.การบริหารงานบุคคล. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.กรุงเทพมหานคร.

อุทัย บุญยประเสริฐ.2531. กระบวนการกลุ่มหรือกลุ่มสัมพันธ์และการบริหารทีมงาน ที่มีประสิทธิภาพ.กรุงเทพมหานคร:จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Beach,Dale S.,1965.Personnel:The Management of People at work.New York:TheMacillan.

Beal, G. M. 1956. Rural Sociology. New York : Longman.

Bennett,Margarte .1963.E. Guidance and Counseling in Group. New York : McGraw – Hill.

Button, Leslie.1974. Deleopmental Group Work with Adolescents. London : University of London Press Ltd.

Dessler.Gary.1982.Organization and management.Reston, virgenia: Reston Publishing Company,Inc.

Donnelly,James H.,James L.Gibson and John M Ivancevich.1987.Fundamentals of management,the ed Illinoie:BPI Iswin Business Publication,Inc.

Gully, Halbert E.1963. Discussion Conference and Group Process” New York, Holt, Richart and Winston, Inc.

Herrold, Kenneth F. 1952.“Evaluation and Research in Group Dynamics,” in Education and Psychological Measurement. P. 492-504. Englewood Cliffs, New Jersey : Prentice Hall.

Kemp, C. Gratton.1970. Perspectives on the Group Process : A Foundation for Counseling with Groups. 2nd ed, Boston : Houghton Mifflin, Co.

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

Krech and Crutchfield. 1948. Theory and Problems of Social Psychology. New York : McGraw-Hill Book Company.

Middlebrook, P. N. 1974. Social Psychology & Middle Life. New York : Alfred A. Knopf.

Ohlsen, Mert M. 1970. Group Counseling. New York : Holt Rinehart and Winston, Inc.

Rogers, E. M. and F. F. Shoemaker. 1971. Communications and Innovation : A cross Cultural Approach. New York : The Free Press.

Seashone, Stanly F. 1954. Group cohesiveness in The Industrial Work Group. Ann Arbor, Survey Research Center, University of Michigan

Shaw, M. E. 1971. Group Dynamics : The Psychology of Small Group Behavior. New York : McGraw-Hill Book Company.

Traxler, A.E. and R.D. North. 1967. Techniques of Guidance. New York : Harper and Row.

Trecker, H. B. 1969. Social Group Work : Principles and Practices. New York : Harper & Row Publishers.

ภาคผนวก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

งานสู่ขวัญข้าว บุญค่าคุณชีวิต (บ้านนาอีสาน)

หลักการและเหตุผล

ปัจจุบันชาวนามีลักษณะการทำงานที่เป็นธุรกิจเป็นด้านหลัก มุ่งหวังแต่เงินและผลกำไรเป็นสำคัญจนลืมนึกถึงความสำคัญของข้าวที่มีต่อชีวิตและวิถีชีวิตของคน มีการใช้สารเคมีในการทำนาอย่างมากมาย เพื่อให้ได้ผลผลิตต่อไร่สูงสุด เมื่อได้ผลผลิตมาก็ให้พ่อค้าคนกลางโดยไม่มีการจัดการข้าวให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น จึงเกิดปัญหาตามมา ทั้งผลผลิตราคาถูก สินค้าล้นตลาด ปัญหานี้สิน และปัญหาความยากจน ต่างกับชาวนาในอดีตที่เห็นคุณค่าของข้าวเป็นสิ่งสำคัญ มีงานประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวกับข้าวมากมาย ตั้งแต่ก่อนปลูกข้าวจนถึงหลังเก็บเกี่ยว และเกี่ยวข้องกับคนตั้งแต่เกิดจนตาย เช่นประเพณีสู่ขวัญข้าว เป็นประเพณีที่เก่าแก่และมีความสำคัญกับชาวนามาช้านาน เป็นการสืบทอดและสร้างกระบวนการเรียนรู้ เรื่องคุณค่าและการจัดการข้าวของชุมชน

การจัดงานสู่ขวัญข้าว บุญค่าคุณชีวิต นับเป็นวิธีการที่จะทำให้คนรุ่นใหม่ได้เห็นคุณค่าของข้าว ได้เรียนรู้เรื่องกระบวนการของการจัดการข้าว และประเพณีที่เกี่ยวกับข้าว ที่จะนำไปสู่การสร้างความร่วมมือ ความสามัคคีกันของชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและยั่งยืน

วัตถุประสงค์

เพื่อใช้วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเวทีในการสืบทอด และเรียนรู้เรื่องคุณค่าของข้าว ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่น และนำไปสู่ความสามัคคี ความร่วมมือกัน สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย คือชาวบ้านจำนวน 200 คน

1. ชาวบ้านในชุมชนนาอีสาน
2. เครือข่ายวนเกษตรและป่าชุมชน
3. เครือข่ายครูเพื่อเด็กเพื่อชุมชนป่าตะวันออก
4. เครือข่ายสุขภาพ

การดำเนินงาน

1. ประชุมกรรมการวางแผน
2. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์
3. ดำเนินงาน
4. ประเมินผล

งบประมาณ

1. ค่าอาหารจำนวน 200 คน คนละ 3 มื้อ มื้อละ 40 บาท	2,400 บาท
2. ค่าตอบแทนวิทยากร 5 คน คนละ 1,000 บาท	5,000 บาท
3. ค่าวัสดุอุปกรณ์	2,000 บาท
4. ค่าเอกสาร	2,000 บาท
รวม	33,000 บาท

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ระยะเวลา ระหว่างวันที่ 26 – 27 มกราคม พ.ศ. 2544

ผู้รับผิดชอบโครงการ

คณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาอีสาน

สถานที่จัดงาน

ชุมชนบ้านนาอีสาน ต. ท่ากระดาน อ. สนามชัยเขต จ. ฉะเชิงเทรา

กำหนดการ

วัน สุกร์ ที่ 26 มกราคม พ.ศ.2544 ขึ้น 2 ค่ำ เดือน 3

- 15.00 น. พร้อมกันที่ลานพิธีหน้ากองทุนข้าวกลางบ้าน จัดขบวนแห่เยี่ยมครอบครัวสมาชิก
ในชุมชน รวมข้าว รวมรวงขวัญข้าว
- 17.00 น. แห่กลับมารวมข้าว รวมรวง หน้าลานพิธีกองทุนข้าว
- 19.00 น. รับประทานอาหารเย็นแบบพื้นบ้าน
- 20.00 น. เสวนา เรื่อง “ ข้าว ชีวิตและเศรษฐกิจแบบพอเพียง ” โดยนายสันติพงษ์ ชำรง สวน
ด้วยดวงใจ จ.ชัยภูมิ นายเชชา ศิริพัฒน์ มลนิธิขวัญข้าว จ.สุพรรณบุรี
- 22.00 น. พักผ่อนนอนหลับ

วัน เสาร์ ที่ 27 มกราคม พ.ศ.2544 ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3

- 7.00 น. ทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์
- 8.30 น. รับประทานอาหารเช้า
- 9.30 น. หมอพราหมณ์ทำพิธีสู่ขวัญข้าว ประทานในพิธีอัญเชิญขวัญข้าวขึ้นสู่
- 10.00 น. สันตนาปัญหาชาวบ้าน “ วิถีชีวิตกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ” โดย
พ่อเล็ก กุศลวงศ์แก้ว กลุ่มอินแปลง จ.สกลนคร
นายอำเภอสนามชัยเขตหรือผู้แทน
นายปรีดี โชติช่วง กลุ่มวิจัยและพัฒนา กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย
นายสันติพงษ์ สวนด้วยดวงใจ จ.ชัยภูมิ
ดำเนินรายการ โดยดร.เพิ่มศักดิ์ มกรภิรมย์ ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่ง
ภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
- 12.00 น. รับประทานอาหารแบบพื้นบ้าน
- 13.00 น. สรุปแนวทางการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานเศรษฐกิจแบบพอเพียง
เครือข่ายชุมชนรอบป่าตะวันออก
เครือข่ายวนเกษตรและป่าชุมชน
เครือข่ายครูเพื่อเด็กเพื่อชุมชนภาคตะวันออก
และเครือข่ายที่ได้รับเงินสนับสนุนกิจกรรมจากกองทุนชุมชน
- 15.00 น. เดินทางกลับ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพการสัมภาษณ์ผู้นำหมู่บ้านเครือข่าย

ผู้นำหมู่บ้านไทรทอง

หมู่บ้านทุ่งเหียง

ผู้นำหมู่บ้านท่าเตินท์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หมู่บ้านทุ่งส่อหงสา

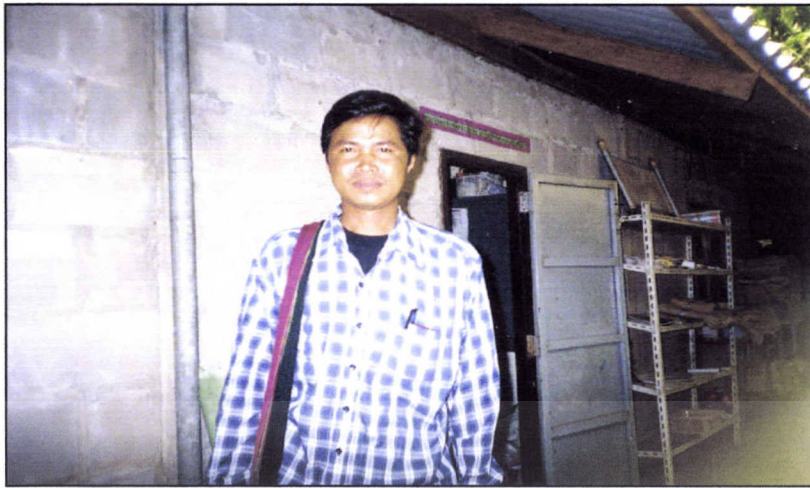

หมู่บ้านนายาว

หมู่บ้านหลุมมะขาม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

หมู่บ้านเนินน้อย

หมู่บ้านท่ากรอย

หมู่บ้านนาอีสาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กิจกรรมที่ได้ทำการศึกษา

การอบรมอาชีพให้กับหมู่บ้านเครือข่าย

การทำบุญขวัญข้าว บ้านนาอีสาน

การประชุมเครือข่ายประจำเดือนพฤศจิกายน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ตัวอย่างกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

กองทุนข้าวเพื่อสวัสดิการชุมชน

ศูนย์การเรียนรู้หมู่บ้าน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้